

ara lleida

Revista del Patronat de Turisme de la Diputació de Lleida
Número 52 · Any 2021

A full-page photograph of a man and a woman hiking away from the camera on a dirt trail. They are both wearing backpacks and looking out over a vast mountain landscape. The woman is on the left, wearing a pink shirt and black pants, with a red backpack. The man is on the right, wearing a red shirt and grey pants, with a black backpack. The trail is a light brown dirt path with some grass. The background consists of rolling green hills and mountains under a clear blue sky. Some distant peaks have patches of snow.

Viu en verd

Lleida, Vola de nou

**AUTÈNTICA
DIFERENT
NATURAL**

**Viu l'emoció de l'aventura
al Pirineu i a les Terres de Lleida**

BIOSPHERE
certified destination

EL TURISME CAMINA CAP A LA NORMALITAT

La progressiva millora de la situació sanitària porta el sector turístic a mirar l'estiu amb grans dosis d'esperança i optimisme. El Pirineu i les Terres de Lleida afronten aquest retorn a la normalitat amb un cert avantatge: parlem d'un territori que fonamenta una part principal de l'oferta turística en la natura i el paisatge, en grans espais oberts que respiren salut i autenticitat, ideals per desenvolupar activitats molt variades des d'un plantejament molt personalitzat, sostenible i gens massificat. Afirmació que veureu reflectida en les pàgines de la revista que teniu a les mans.

Així, l'article sobre els càmpings evidencia que combinar aquest tipus d'allotjament amb els entorns idíl·lics pot constituir una experiència única, de la mateixa manera que el text sobre cicloturisme i BTT és un clar exponent de les immenses possibilitats que les carreteres i les pistes del Pirineu i la plana de Lleida ofereixen als amants d'aquestes disciplines. Al reportatge sobre la ruta dels ponts romànics de la vall de Cardós, per la seva banda, hi trobem una de les nombrosíssimes opcions de senderisme que ofereix el territori.

Completant els temes d'àmbit natural, us oferim dos reportatges centrats en el patrimoni cultural; l'un sobre la xarxa de museus de Lleida, realment única per la varietat temàtica d'aquests equipaments, i l'altre sobre la deliciosa cultura gastronòmica de Lleida, fonamentada en la tradició dels productes de la terra de qualitat i alhora en la innovació creativa.

El capítol dedicat a l'Urgell ens dona una àmplia visió d'una terra generosa en patrimoni monumental (castells medievals, Ruta del Cister), en pobles amb encant i en festes; reputada pels torrons, el vi i l'artesanía (ceràmica), i amb una capital, Tàrraga, coneguda internacionalment per la Fira del Teatre.

L'article sobre agricultura alternativa torna a incidir en el tarannà rural de la demarcació, en la qual, a més de grans plantacions agrícoles, han aparegut en els darrers anys cultius o parcs especialitzats en plantes medicinals i aromàtiques, des de les tradicionals –ara recuperades– a les exòtiques.

Finalment, la revista recull també una referència al darrer reconeixement que ha rebut el nostre territori. El Pirineu i les Terres de Lleida han obtingut la certificació "Biosphere Destination" com a destí turístic responsable i fonamentat en la sostenibilitat, una de les acreditacions internacionals més prestigioses en aquest àmbit.

I és que la demarcació de Lleida es consolida, encara més, com una destinació d'interior i muntanya atractiva, saludable i sostenible, amb un equilibri òptim entre l'oferta de natura i la monumental, una oferta rica en activitats tot l'any i pensada per a totes les edats i preferències. Des del Patronat de Turisme us convidem a gaudir, enguany més que mai, de l'experiència de descobrir unes terres hospitalàries, amarades d'història i amb mil i un racons plens d'encís. Les de Lleida, naturalment.

Joan Talarn i Gilabert
President de la Diputació de Lleida i del Patronat de Turisme

El turismo camina hacia la normalidad

La paulatina mejora de la situación sanitaria lleva el sector turístico a mirar el verano con grandes dosis de esperanza y optimismo. El Pirineo y las Tierras de Lleida afrontan este regreso a la normalidad con cierta ventaja, siendo un territorio que fundamenta una parte principal de su oferta turística en la naturaleza y el paisaje, en grandes espacios ideales para desarrollar actividades muy diversas desde un planteamiento muy personalizado, sostenible y nada masificado, tal como se refleja en las páginas de esta revista. Así, el artículo sobre los campings evidencia que combinar estos alojamientos con entornos idílicos puede constituir una experiencia única, y el texto sobre cicloturismo y BTT expone las enormes posibilidades para los amantes de estas disciplinas. La ruta de los puentes románicos del valle de Cardós es una de las numerosas opciones de senderismo que ofrece el territorio. Dos reportajes se centran en el patrimonio cultural: la variada red de museos y la deliciosa cultura gastronómica de Lleida. El capítulo dedicado al Urgell da una amplia visión de una tierra generosa en patrimonio cultural, pueblos con encanto y fiestas. El artículo sobre agricultura alternativa habla de los recientes cultivos o parques especializados en plantas medicinales y aromáticas. Finalmente, se hace referencia al último reconocimiento que ha recibido el territorio leridano: la certificación "Biosphere Destination" como destino turístico responsable y sustentado en la sostenibilidad. Y es que la demarcación de Lleida se consolida, todavía más, como un destino de interior y montaña atractivo, saludable y sostenible. Desde el Patronato de Turismo os invitamos a disfrutar de la experiencia de descubrir unas tierras hospitalarias, repletas de historia y de rincones con encanto.

Tourism moves back towards normality

The gradual improvement in the public health situation has led the tourism sector to look to summer with increasing hope and optimism. The Pyrenees and the Lands of Lleida face this return to normality with a certain advantage, given that they form part of a territory that bases the majority of its tourism offer on nature and landscape. They offer large, open spaces which are ideal for enjoying a wide range of activities in a very personalised, sustainable and uncrowded way. All of this is reflected in the pages of this magazine. The article on campsites shows that combining this type of accommodation with idyllic surroundings can present a truly a unique experience. The text on cycle-tourism and MTB highlights the enormous possibilities open to those who enjoy these bicycle-related disciplines. The route via the Romanesque bridges of the Vall de Cardós is just one of the numerous hiking options that the territory offers. Two reports focus on cultural patrimony: the varied network of museums and the delicious gastronomic culture of Lleida. The chapter dedicated to l'Urgell gives a wide vision of a land with a generous cultural heritage, based on villages full of charm and festivities. The article on alternative agriculture speaks of relatively new crops and parks that specialize in medicinal and aromatic plants. Finally, reference is made to the recent recognition that Lleida has received as a "Biosphere Destination": a territory for responsible tourism based on sustainability. In fact, Lleida has definitively consolidated its position as an inland and mountain destination offering attractive, healthy and sustainable products. From the Patronat de Turisme, we invite you to enjoy the experience of discovering this most hospitable of lands, which is full of history and bewitching hidden corners.

Le tourisme chemine vers un retour à la normale

L'amélioration progressive de la situation sanitaire amène le secteur du tourisme à envisager l'été avec beaucoup plus d'espoir et d'optimisme. Les Pyrénées et les Terres de Lleida affrontent ce retour à la normale avec un certain avantage, s'agissant d'une région qui fonde une grande partie de son offre touristique sur la nature et le paysage, au cœur de grands espaces idéaux pour mener des activités très diverses dans une approche très personnalisée, durable et loin du tourisme de masse, comme en témoigne ce magazine. Ainsi, l'article sur les campings révèle que combiner ce type d'hébergement avec un environnement idyllique peut offrir une expérience unique, tandis que le texte sur le vélo et le VTT expose les énormes possibilités pour les amateurs de ces disciplines. L'itinéraire des ponts de style roman de la Vallée de Cardós figure parmi les nombreuses options de randonnée qu'offre ce territoire. Deux reportages portent sur le patrimoine culturel: le réseau varié de musées et la délicieuse culture gastronomique de Lleida. Le chapitre consacré à l'Urgell offre un bon aperçu d'une région riche en patrimoine culturel, villages pittoresques et festivals. L'article sur l'agriculture alternative évoque les récentes cultures ainsi que les parcs spécialisés en plantes médicinales et aromatiques. Enfin, le magazine aborde la dernière distinction reçue par le territoire de Lleida: le label «Biosphere Destination» qui le certifie comme une destination touristique responsable fondée sur la durabilité. La région de Lleida se consolide en effet davantage encore comme une destination d'intérieur et de montagne attrayante, saine et durable. L'Office du tourisme vous invite à vivre l'expérience de découvrir une terre hospitalière qui regorge d'histoire et de recoins pleins de charme.

Eth torisme que camine entara normalitat

Era miltora graduau dera situacion sanitària hè qu'eth sector toristic se guarde er ostiu damb granes dòsis d'esperança e optimisme. Eth Pirenèu e es Tèrres de Lleida acaren aguesta tornada tara normalitat damb cèrt avantatge, pr'amor qu'ei un territòri que base ua part principau dera sua auferda toristica ena natura e eth paisatge, en grani espacis ideaus entà desvolopar activitats ben diuèrses damb un plantejament fòrça personalizat, durable e bric massificat, coma se mòstre enes planes d'aguesta revista. Atau, er article sus es campings evidèncie que combinar aguesti alotjaments damb entorns idillics pòt constituir ua experiéncia unica, e eth tèxte sus ciclotorisme e BTT expòse es enormes possibilitats entàs entosiastes d'aguestes disciplinas. Era rota des pònts romanics dera vall de Cardós qu'ei ua des nombroses opcions de senderisme qu'aufris eth territòri. Dus reportatges se centren en patrimoni culturau: eth variat hilat de musèus e era deliciosa cultura gastronómica de Lleida. Eth capítol dedicat ar Urgell aufris ua vision vasta d'ua tèrra generosa en patrimoni culturau, pòbles damb encant e hèstes. Er article sus agricultura alternativa parle des darrèri cultius o parcs especializadi en plantes medicinaus e aromatiques. Finaument, se hè referéncia ara darrèra reconeishença qu'a rebut eth territòri lheidatan: era certificaciòn "Biosphere Destination" coma destinaciòn toristica responsabla e emparada en un desvolopament durable. Perque era demarcaciòn de Lleida se consolide, encara mès, coma ua destinaciòn d'interior e montanha atractiva, saludable e durabla. Eth Patronat de Torisme vos convida a gaudir dera experiéncia de descobrir ues tèrres acuelhedores, pleses d'istòria e de cornèrs damb encant.

DIRECCIÓ I EDICIÓ:

Patronat de Turisme de la Diputació de Lleida

DIRECCIÓ DE CONTINGUTS:

Patronat de Turisme de la Diputació de Lleida

TEXTOS:

Els seus autors i Serveis de Comunicació Lleida

FOTOGRAFIA:

Els seus autors i arxius del Patronat de Turisme de la Diputació de Lleida

FOTOGRAFIA DE PORTADA:

Pla Muntaner (Oscar Rodbag – Arxiu del Parc Natural de l'Alt Pirineu)

MAQUETACIÓ:

Agència de Comunicació Itaca

TRADUCCIÓ:

Xavi Gutiérrez, Malcolm Hayes, Anita Vettier

CORRECCIÓ:

Jordi Vidal

IMPRESSIÓ:

Impremta Pagès

Dipòsit Legal:

© de les fotografies, les il·lustracions i els textos: els autors. És prohibida la reproducció total o parcial dels continguts d'aquesta publicació sense l'autorització de l'editor i de l'autor

Si vols rebre la revista Ara Lleida on-line ho pots sol·licitar a:
www.aralleida.cat/revista

06 NOUS VENTS PER AL CÀMPING

20 L'URGELL, TERRA DE CONTRASTOS

32 LLEIDA, PEDALADES INFINITES

45 LA GASTRONOMIA DE LLEIDA.
DIETA MEDITERRÀNIA AMB
PERSONALITAT PRÒPIA

59 ELS GUARDIANS DEL PATRIMONI

74 ENTRE PLANTES AROMÀTIQUES
I MEDICINALS, LLEIDA AMB CINC
SENTITS

86 ARCS DE PISSARRA SOBRE
AIGÜES TRANSPARENTS

96 EL PIRINEU I LES TERRES DE
LLEIDA REBEN LA CERTIFICACIÓ
"BIOSPHERE DESTINATION"

98 OFICINES DE TURISME

NOUS VENTS PER AL CÀMPING

Text: Helena Culleré

Fotos: Ana Meneses, càmpings de l'Associació de Càmpings de Lleida, Jordi V. Pou

Bufen nous vents al turisme i van en la direcció del sector del càmping. 2021 pot ser el seu any. "La pandèmia ens ha posicionat com una oferta saludable i sostenible", asseguren titulars dels allotjaments. L'estiu del 2020 ja va ser una bona i premonitòria temporada. Any II de la COVID. Setmana Santa. La majoria dels equipaments d'acampada deixen d'anotar reserves a principis de setmana i pengen el cartell de "complet". Els catalans necessiten fer quilòmetres en un respir de les restriccions a la mobilitat i enfilen cap a les comarques més verdes de Lleida ja entrada la primavera. Enyoren aire lliure i naturalesa, i el temps, aquest cop, acompanya. Són les darreres hores de l'esquí i les primeres setmanes del ràfting i la proposta de dormir vora el riu mobilitza milers de visitants. El càmping ha triomfat i tanca els dies festius amb una de les millors ocupacions en molts anys.

El càmping Boneta, a Barruera, és ideal per gaudir en família.

El petits són els que gaudeixen més de la llibertat d'aquest tipus d'allotjament. A la imatge, càmping Espaliàs, a Bossòst.

Els càmpings s'han adaptat als nous temps i avui no només serveixen al client una teràpia desestressant al costat de la natura sinó que de forma activa l'atansen als grans reclams turístics del país

El sector del càmping no acostuma a ser massiu. No enregistra aglomeracions. Més aviat s'ha caracteritzat per aportar una oferta estable i sense gaires canvis des que van obrir la majoria dels establiments, cap als setantes i els vuitantes, i fins que la Generalitat els va imposar

una moratòria de dos anys que ara acaba. En canvi, els càmpings s'han adaptat als nous temps i avui no només serveixen al client una teràpia desestressant al costat de la natura sinó que de forma activa l'atansen als grans reclams turístics del país (Parc Nacional, Mont-rebei,

aigües braves, vol des dels cims del Montsec d'Ares o pesca d'interior) des d'un ventall d'allotjaments adaptats a totes les butxaques.

Quan Camilo José Cela i Josep Maria Espinàs van recórrer el Pirineu a peu des de la Pobla de Segur fins a la Val d'Aran passant pel Sobirà, a Lleida no hi havia ni pistes d'esquí ni càmpings. Era l'agost del 56 i caldria esperar vuit anys per trobar-ne, de l'un i de l'altre. En canvi, el Noguera Pallaresa ja era el millor riu d'aigües braves d'Europa. Ho va certificar el Ministerio de Información y Turismo de Fraga Iribarne. Pocs mesos abans que la Val d'Aran obrís oficialment l'estació d'esquí amb un curiós remuntador d'una sola plaça (el Telesilla1), el desembre del 1964 el mateix ministre gallec va inaugurar el que es considera el primer càmping a Lleida, vora les aigües del riu que li dona el nom, a l'altura de Sort. Les famílies Millet i Tomàs van acceptar en aquell moment l'encàrrec d'allotjar els esportistes del primer Ral·li Internacional de Piragüisme Turístic i Esportiu que es feia al Noguera Pallaresa.

Rossend Millet, fill d'un dels fundadors, explica que aquell primer any "no hi teníem ni nevera, al càmping. Tots els piragüistes eren estrangers i van arribar al Pallars Sobirà en una odissea de viatges creuant uns ports del Cantó i la Bonaigua que estaven sense asfaltar".

Aigües amunt del Pallaresa, el càmping Valls d'Àneu de la Guingueta rebia l'octubre del 64 l'autorització del mateix ministeri per obrir, amb tarifes fixades entre les 15 i les 40 pessetes (15 per persona i dia i 40 en el cas dels autocars). Jordi Cases, que n'és l'actual responsable, explica que el seu avi, Enric Blasi, tenia en aquell temps l'Hostal Cases. "Era amic del secretari municipal, que era de fora. I aquest li va plantejar que obrís un càmping i li va dir que era el futur. Durant els primers anys només hi havia un campista català. La resta eren francesos que s'allotjaven en una tenda o duien caravanes. A França hi havia més cultura del càmping. Així van passar molts anys."

El Noguera Pallaresa, a Sort, va ser el primer càmping de la demarcació de Lleida, inaugurat el 1964.

Les rulots i autocaravanes són una de les opcions que escullen moltes famílies per acampar. A la imatge, al càmping Verneda, al Pont d'Arròs.

Catalunya té la major densitat de places d'acampada regulades de tot l'Estat amb més de 350 establiments

Catalunya és terra de càmpings. Té la major densitat de places d'acampada regulades de tot l'Estat. Hi ha més de 350 establiments i a Lleida, el 2020, se'n van comptar 57 amb 22.872 places, segons dades de l'Associació de Càmpings de Lleida. Al registre oficial de la Generalitat hi figuren 63 establiments, tot i que no tots estan en actiu. Si a Europa la moda del càmping es va estendre després de la Segona Guerra Mundial, no va ser fins vint anys després que va creuar els Pirineus i ho va fer identificada amb el "sol i platja". Amb el pas del temps, com els turistes, els càmpings van arribar a les valls de les comarques de muntanya. No obstant això, mig segle després els dos models d'acampada segueixen sent molt diferents. L'aigua forma part de l'ADN dels equipaments campistes: al costat del mar s'hi ubiquen el 50% dels càmpings i vora el 80% de les places d'acampada, segons Martí Cors, professor

de la Facultat de Geografia de la Universitat de Barcelona i autor de l'Informe sobre el Turisme de Càmping a la Província de Lleida, de la Càtedra de Turisme d'Interior i Muntanya de la Universitat de Lleida. L'altre 20% de les places se situa a l'interior, majoritàriament al costat d'un riu de muntanya o d'un embassament. En el seu estudi, Cors assenyalava que els anys 80 el sector "va experimentar un fort creixement a la província, que perduraria fins a mitjans dels 90". Entre el 1981 i el 1996 l'oferta es triplica fins a arribar a 61 establiments amb 18.000 places. De mitjana, continua dient l'informe, són unes 340 places per càmping a l'interior, mentre que a la costa es disparen fins a les 1.218 places. La diferència reflecteix el caràcter familiar dels negocis a Lleida, però també els contrastos en l'orografia.

La importància que té el sector del càmping per al turisme de Lleida es pot resumir en unes quantes dades: més de 180.000 clients cada any

i més de 500.000 pernoctacions de mitjana, fins i tot el primer any de pandèmia, de manera que ha estat una de les modalitats que millor han superat les restriccions imposades per la crisi sanitària. A més, l'impacte al territori es tradueix en un volum de contractació que pot arribar a les 300 persones un mes d'agost, tot i que els mesos amb menys demanda baixa fins a les 60. La relació dels càmpings amb els municipis també és important i en alguns casos arriba a suposar fins al 90% de les places turístiques que hi ha a la localitat, com és el cas de Vilamòs, a la Val d'Aran. Camarasa i Talarn són els dos altres pobles on el càmping hi té més pes, amb un 89 i un 90% de l'oferta turística, respectivament.

Tradicionalment, continua el professor Cors, els càmpings de Lleida han estat en mans de propietaris d'extensos terrenys als quals no els ha resultat difícil dedicar-ne una part a l'acampada. També en mans de famílies amb tradició turística. "Els meus avis tenien el refugi

de les Ares", al port de la Bonaigua, a cavall de la Val d'Aran i el Pallars Sobirà. "El padrí tenia corders, i l'àvia els coïa a la brasa", explica Marta Cortina, responsable de l'Associació de Càmpings de Lleida i propietària de dos negocis, a la Guingueta i a Ribera de Cardós. "Rebien viatgers que pujaven en cotxe de línia i turistes incipients en direcció a la Val d'Aran i cap a la Vall de Boi." Així que el 1979 van muntar també un càmping. "La majoria són d'aquells anys. Ja en fa 40 o més, però ara tenen vida com mai", relata Cortina quan mira enrere els darrers mesos i valora l'impuls del sector a remolc del nou turisme inspirat per la pandèmia.

Si l'oferta de places d'acampada s'ha mantingut més o menys estable des de fa més de vint anys, la varietat de les propostes ha aflorat com poques

altres en el sector turístic: "A partir de la filosofia inicial del càmping, associada a l'acampada a l'aire lliure, en caravana, rulot o autocaravana,

els establiments han diversificat l'allotjament incorporant albergs fixos per satisfer més públic i obrir més temps", explica Cors. Primer van ser els bungalows, "d'allò fa 25 anys", assegura Marta Cortina. L'any 2017 el 75%

dels establiments havien incorporat aquest tipus d'alberg. Són allotjaments fixos imprescindibles perquè els viatgers puguin pernoctar-hi fora dels mesos d'estiu. "És l'única forma d'allargar la temporada i desestacionalitzar", assenyalava Cortina, un dels reptes del sector. L'Associació de Càmpings calcula que al voltant del 30% han aconseguit obrir també a l'hivern, especialment vinculant-se a l'oferta de neu.

El càmping ha estat una de les modalitats que millor han superat les restriccions imposades per la crisi sanitària

El glàmping és una modalitat que combina el luxe i el glamour amb l'originalitat, com es pot comprovar a les instal·lacions del Solsonès.

Als bungalows s'hi van sumar els habitatges mòbils i més recentment les estructures de glàmping, una nova modalitat que incorpora l'element luxe. Aquesta fórmula vincula l'acampada amb l'encant i l'originalitat de l'allotjament. Pot incloure estades en adaptacions d'un iglú; un ecolodge (terme que té el seu origen als parcs nacionals de Kènia), una iurta (habitatge usat pels nòmades a l'Àsia central) o una cabana dalt d'un arbre. L'any 2017 hi havia 5 establiments a Lleida amb aquest

tipus d'oferta. Pods, que són petites cabanes arrodonides i equipades; tendes de campanya que imiten les dels beduïns al desert; cabanes de fusta, apartaments o fins i tot cases rurals, completen una oferta cada cop més variada. Durant un temps Catalunya va implantar algun tipus de casa de pagès: "El càmping masia. A França és habitual i a Catalunya es va instaurar uns anys, però després va desaparèixer", explica el professor. "L'objectiu d'aquestes transformacions és adreçar-se a un turisme de

més qualitat, desestacionalitzar el sector i, en definitiva, oferir nous arguments perquè els campistes puguin allargar la seva estada." Fa 30 i 40 anys, els clients turistes podien desplegar les tendes d'acampada pels volts de Sant Joan i no les desmuntarien fins passats dos o tres mesos. "Ara les estades són més curtes. Poden estar-se a la muntanya tres setmanes, però ho aniran combinant amb la platja. A més, avui és molt fàcil muntar la tenda d'acampada i això dona més mobilitat", coincideixen els empresaris.

El Pallars Sobirà és la comarca amb més instal·lacions d'acampada -més d'una vintena-. A Espot hi ha sis càmpings, un d'ells el de la imatge: Voraparc.

Una de les notes que criden l'atenció de l'informe de Cors sobre els càmpings de Lleida és l'asimetria territorial: el Pallars Sobirà és la comarca amb més instal·lacions d'acampada, sobrepassen la vintena, i Espot, el municipi que en concentra més, sis en total, que, seguint la mitjana, si s'omplissin aplegarien entre 1.500 i 2.000 turistes en una localitat de 366 veïns. Això implica fins a cinc places d'acampada per cada veí. Josep Sebastià, l'alcalde, ho atribueix a la proximitat del Parc Nacional d'Aigüestortes

i Estany de Sant Maurici, el diamant verd del Pirineu. Espot és una de les portes d'entrada al parc, d'on surten els taxis que condueixen els visitants al cor de l'espai natural. A més dels sis càmpings, "hi ha cinc hotels, un alberg i una casa de pagès", explica l'alcalde, de manera que botigues, restaurants o taxistes depenen del turisme. L'any 2017, els tres municipis de Lleida amb més establiments d'acampada se situaven al Sobirà: la Vall de Cardós, Sort i Espot, amb 1.800, 1.600 i 1.400 places, respectivament.

A Sant Llorenç de Montgai el càmping La Noguera va obrir el 1993 amb tres hectàrees de superfície i ara ja en són sis.

El Sol i Neu d'Espot no té cap allotjament fix i el 80 % dels seus clients són estrangers.

Tomàs Sentenach és responsable del càmping Sol i Neu, d'Espot, que va obrir cap al 1970 i va ser el primer a donar servei al Parc Nacional d'Aigüestortes. "El 1955, Franco havia viatjat a la zona per inaugurar centrals hidroelèctriques i va decidir que aquí hi hauria un parc nacional. Allò va portar el desenvolupament turístic" a les valls del Sobirà. Dues peculiaritats fan del seu establiment una agradable raresa: el 80% dels clients són estrangers (sobretot holandesos) i no hi ha cap allotjament fix: és dels pocs que no tenen bungalows. No obstant això, els turistes no li ho demanen. En canvi, Sentenach ha incorporat per als apassionats del Pirineu la possibilitat de passar una o diverses nits en un refugi dins del Parc Nacional o bé descobrir-lo a través de la Carros de Foc. El percentatge de turistes estrangers a Lleida és baix, però la demanda als càmpings és superior a la resta de sectors. A Europa aquesta modalitat té molts seguidors i són tan fans de les autocaravanes com de les tradicionals tendes, "molt de moda un altre cop a Holanda", assegura Cortina. De fet, el visitant dels Països Baixos, territori eminentment pla, "vol muntanya. Quan veuen els cims se sorprenden" i volen recórrer-los a peu. Tot i així, el client estranger és encara el menys habitual a Lleida i representa només el 14% (a diferència dels càmpings situats a la costa, on augmenta fins al 37%). La majoria dels usuaris dels càmpings a Lleida són catalans (75% o més).

Natura i relax, una combinació perfecta que ens ofereixen les zones d'acampada com la del Nou Càmping de la Guingueta.

Imatge hivernal del Cerdanya EcoResort, un paradís a Prullans, amb el Parc Natural del Cadí-Moixeró al costat.

Fora del Pallars Sobirà, la resta de comarques del Pirineu concentren ara per ara l'oferta, especialment la Val d'Aran (amb nou càmpings donats d'alta, segons la llista oficial de Turisme de Catalunya), però també l'Alt Urgell (que en té 8), l'Alta Ribagorça (5), el Pallars Jussà (5), la Cerdanya (3 a la vessant de Lleida) i el Solsonès (6), a més d'un a Gósol (l'únic municipi lleidatà del Berguedà). En canvi, a la plana de Lleida se n'hi compten tres, tots a la Noguera.

"Els primers anys, el que es buscava era una zona tranquil·la de riu on poder-hi pescar. Ara el visitant busca atractius a la vora", opina Cel Feliu, del càmping La Noguera, a Sant Llorenç de Montgai. En el seu cas, van obrir el 1993 amb tres hectàrees de superfície i ara ja en són sis. Venien de pagès, "més amunt d'aquí havia tancat un càmping i a Sant Llorenç i a Camarasa començava a despuntar el turisme" associat als embassaments. De manera que s'hi van llançar. "Primer, per complementar l'activitat agrària. Després, per substituir-la", explica Feliu. L'ampliació de l'activitat dels càmpings amb el pas dels anys ha buscat adaptar-se a la demanda dels clients i en

ple segle XXI alguns, com el de la mateixa Feliu, ofereixen fins a un camp de futbol i pista de pàdel. També n'hi ha amb piscina, supermercat i minigolf. La particularitat del càmping La Noguera, però, és la incorporació de les energies renovables des de fa 12 anys al funcionament de les instal·lacions. "La primera va ser la geotèrmia", explica Feliu: "extraïem temperatura del subsòl de manera que en surt aigua a 16 graus i hi torna a 14. Els dos graus que hem guanyat serveixen per escalfar l'aigua". A més, 40 quilovats de potència instal·lada amb plaques solars proveeixen electricitat i també temperatura. La tecnologia es completa amb calderes de biomassa, de manera que en poc més d'una dècada han reduït el consum de gas en un 60%, afirma la responsable del càmping.

L'acampada està fortament associada en l'actualitat a les grans marques turístiques i a Lleida copen més del 90% de l'oferta els establiments vinculats a les marques Pirineus de Lleida i Aran, mentre que Terres de Lleida es relaciona amb els equipaments situats més al sud, gairebé, però, al Prepirineu. El Parc Nacional d'Aigüestortes

és el primer reclam per als turistes del Pallars Sobirà i l'Alta Ribagorça. Però hi ha més joies. A més dels rius i els embassaments, el congost de Mont-rebei i el Montsec d'Ares centren la demanda dels visitants a la Noguera. El càmping d'Àger, per exemple, té en l'oferta de vol a la zona (en parapent o ala delta) una de les primeres raons del seu èxit.

Josep Maria Mercader, responsable del càmping d'Àger, explica que actualment disposen d'una vintena de bungalows que formen un conjunt anomenat Espai d'Estels. Cadascun està batejat amb el nom d'una constel·lació i tots tenen una terrassa pensada per facilitar a l'usuari l'observació del cel en un espai amb condicions excepcionalment bones per a l'astronomia i al costat del Centre d'Observació de l'Univers (COU). No només els condicionants meteorològics sinó també la foscor buscada a la zona afavoreixen l'observació. L'espai està inclòs dins de les destinacions Starlight per la baixa contaminació lumínica i el càmping, assenyalava Mercader, rep aficionats a l'astronomia de diferents punts de Catalunya i del sud de França.

Els càmpings ofereixen una variada oferta d'esports a les seves instal·lacions o bé als voltants, com és el cas del càmping Gaset de Talarn.

Al càmping d'Àger disposen d'una vintena de bungalows –Espai d'Estels– i tots tenen una terrassa pensada per facilitar a l'usuari l'observació del cel.

Instal·lacions del càmping Gran Sol, envoltat de natura, a Montferrer i Castellbò.

Aigüestortes va ser declarat Parc Nacional el 1955 i rep cada any mig milió de turistes. Montrebei "és conegut de fa molt poc temps" en comparació, afirma Cel Feliu, però els darrers anys ha rebut fins a 200.000 visitants l'any. Fins i tot aquest 2021, en què la ruta senderista pel congost està tallada per l'esllavissament d'unes roques, els turistes l'han seguit visitant per l'aigua o a peu a la zona de Corçà, per exemple. El Parc Natural de l'Alt Pirineu, el Cadí-Moixeró, les pistes d'esquí, el turisme actiu, el romànic, són alguns dels tresors que el visitant busca quan arriba a Lleida i que el càmping li posa a l'abast, ben a la vora. Els vincles entre els establiments d'acampada i les principals marques del turisme actiu, el turisme de neu o el cultural són cada cop més inevitables, tal com remarca Martí Cors en el seu informe: només dos de la seixantena dels càmpings analitzats quedaven al marge d'aquesta fórmula. L'adaptació del sector a un turista cada cop més exigent l'ha dut a incorporar productes nous com ara tres de les propostes que planteja l'Associació Càmpings de Lleida: Bike and Run, Pedals i Pirineus i Bungalow and Snow. Combinen natura i tecnologia, de manera que "en el cas del Bike and Run, per exemple, els càmpings que s'hi han integrat han marcat rutes per fer a peu o en bici i que surten marcades a l'app Wikiloc. Són

rutes que comencen i acaben al mateix càmping, de manera que contribueixen a la sostenibilitat perquè eviten el vehicle a motor", explica la presidenta de l'associació.

Al sector dels càmpings el vent li bufa ara a favor. Però fa menys d'una dècada no era així. Les fortes riudes del 2013 van destrossar alguns equipaments i van sembrar el dubte sobre la ubicació dels campaments a zones dites inundables. Aquell juny tràgic va marcar l'inici d'una cursa de fons que encara es defineix i que porta els establiments d'acampada a extremer les condicions de seguretat. Una de les iniciatives més innovadores en aquest sentit es basa en un projecte per monitoritzar rius, afluents i barrancs de tot el Pirineu per mirar de predir amb la màxima concreció quan pot haver-hi una avinguda d'aigua prou important per desallotjar la població aigües avall. Serà amb aquesta i altres noves eines que els càmpings superaran la prova. El sector està regulat des de l'aparició de la primera normativa el 1982, però n'hi ha hagut més. Una de les més importants és la inclosa al decret 82/2010, de 29 de juny, que aprova el catàleg d'activitats obligades a adoptar mesures d'autoprotecció i que fixa el contingut d'aquestes mesures. D'aquest document es deriva en part el disseny d'un pla

director urbanístic per al sector, que s'ha d'aprovar aquest 2021 i ha de servir per regular els actuals i, sobretot, els futurs equipaments d'acampada. D'ell depenen també els projectes que estan en cartera i els plans especials que han d'aprovar tots els establiments en proximitat o dins d'una zona inundable. La Val d'Aran prepara el seu propi pla director per regular el sector. Les riudes del 2013 van afectar especialment els equipaments aranesos i, vuit anys després, els càmpings La Verneda (el Pont d'Arrós) i Espalias (Bossòst) han estat els primers de la vall a dotar-se d'un instrument d'aquesta índole. En el cas aranès, l'N-230 entre Vielha i la frontera amb França concentra la major part de l'oferta: en un tram d'uns 16 quilòmetres de la capital a Bossòst n'hi ha almenys sis i "de moment, hi ha hagut clients per a tots", explica Fidel, responsable de l'Espalias.

I la constatació que els temps que venen són prometedors arriba en forma de nous projectes. Després dels desastres del 2013, la Generalitat va imposar una moratòria al sector mentre no l'elaborés el pla director de càmpings per reubicar les prioritats en matèria de seguretat davant de fenòmens extrems. La moratòria s'ha aixecat aquesta primavera i al darrere han sortit almenys cinc projectes que fan cua per implantar noves

zones d'acampada a les comarques de Lleida. La bona notícia és que quatre de les cinc són a municipis de la plana, fins i tot en indrets on no hi ha tradició campista, com ara Almatret, on s'hi projecta un càmping vinculat a la zona de pesca al riu Ebre.

També a Lleida ciutat s'ha plantejat recuperar el càmping de les Basses. El nou equipament seria promogut pel mateix Ajuntament de Lleida i podria ocupar prop de 65.000 metres quadrats a la zona on s'havia emplaçat l'equipament d'acampada històric. El càmping ocuparia una tercera part del projecte lúdic de les Basses, segons els càlculs inicials.

Les energies renovables són el futur dins la modalitat del càmping. Tot un repte que ha d'acompanyar el privilegi de ser una de les fórmules més sostenibles i properes a la natura en estat pur. Però n'hi ha més: "la internacionalització i la desestacionalització" en serien dos dels importants, segons la presidenta de l'Associació de Càmpings de Lleida. "El sector està invertint molt, i més que ho faria si pogués", apunta també, en referència a les limitacions a què està sotmès, precisament, per tenir un emplaçament privilegiat enmig de la natura.

VAL D'ARAN

ALT PIRINEU

CÀMPINGS DE LLEIDA·PIRINEUS

Catalunya

PREPIRINEU

Troba'ns al mapa / Encuéntranos en el mapa

1 AIGÜES BRAVES	13 EL CORTAL DEL GRAL	25 LA RIBERA	37 SENTERADA
2 AIGÜESTORTES CÀMPING RESORT	14 EL SOLSONÈS	26 LA TORRE	38 SERRA
3 ALTA RIBAGORÇA	15 ERA YERLA D'ARTIES	27 LES CONTIOLES	39 SOL I FRED
4 BEDURA PARK	16 ESPALIAS	28 L'ORRI DEL PALLARS	40 SOL I NEU
5 BETA	17 FORCANADA	29 MOLÍ DE FÓRNOLS	41 TAÜLL
6 BONETA	18 FRONTERA PARK	30 NOGUERA PALLAESA	42 VALL D'ÀGER
7 BORDA DE FARRERÓ	19 GASET	31 NOU CÀMPING	43 VALL D'ÀNEU
8 BORDES DE GRAUS	20 GRAN SOL	32 ORCANYÀ	44 VALL FERRERA
9 BUCHACA	21 LA BORDA DEL PUBILL	33 PICA D'ESTATS	45 VALL FOSCA
10 CADÍ VACANCES	22 LA Cerdanya	34 PONT D'ARDAIX	46 VERNEDA
11 COLLEGATS	23 LA MOLA	35 PRADO VERDE	47 VORAPARC
12 DEL CARDÓS	24 LA NOGUERA	36 RIBERIES	

Campings BIKE&RUN

www.campingsdelleida.com

Associació de Càmpings de Lleida · Av. del Segre, 7 · 25007 Lleida · Tel. 973 24 88 58 3 · info@campingsdelleida.com

Nuevos vientos para el camping

Soplan nuevos vientos en el turismo, y van en la dirección del sector del camping. 2021 puede ser su año. La pandemia de la COVID lo ha posicionado como una oferta saludable y sostenible. Cataluña es tierra de campings. Tiene la mayor densidad de plazas de acampada reguladas de todo el Estado. Hay más de 350 establecimientos y en Lleida, en 2020, se contaron 57 con 22.872 plazas, según datos de la Asociación de Campings de Lleida. Allá por diciembre de 1964 el entonces ministro de Información y Turismo, Manuel Fraga Iribarne, inauguró el que se considera el primer camping en Lleida, el Noguera Pallaresa, a la altura de Sort. Según el profesor Martí Cors, en su Informe sobre el Turismo de Camping en la Provincia de Lleida, el sector experimentó en los años 80 un fuerte crecimiento que perduraría hasta mediados de los 90. Su importancia para el turismo leridano se resume en algunos datos: más de 180.000 clientes cada año y más de 500.000 pernотaciones de promedio, incluso en el primer año de la pandemia. La variedad de las propuestas ha aflorado como pocas en la industria turística. Primero fueron los bungalós como fórmula de alojamiento fijo, a los que se añadieron los mobile homes y más recientemente el “glamping”, que incorpora el elemento lujo. La constatación de que se avecinan tiempos prometedores llega en forma de nuevos proyectos, con al menos cinco que hacen cola para implantar nuevas zonas de acampada en las comarcas de Lleida.

New winds for camping

There are new winds in the tourism industry, and they are blowing in the direction of the camping sector. 2021 could yet be its big year, particularly as the COVID pandemic has positioned it as a healthy and sustainable option. Catalonia is a territory made for camping. It offers the greatest density of official camp site places in the whole of Spain. It boasts more than 350 camp sites and, according to data from the Camping Association of Lleida, in 2020, Lleida had 57 of them and the capacity to receive 22,872 visitors. In December 1964, Manuel Fraga Iribarne, the then minister for Information and Tourism, officially inaugurated what is generally regarded as the first camp site to have existed in Lleida: the Noguera Pallaresa site, at Sort. According to Martí Cors, in his Report on Camping Tourism in Lleida Province, the sector experienced major growth in the 1980s, with this continuing until the mid-1990s. Its importance for tourism in Lleida can be summarised through a few key facts: this sector receives over 180,000 clients every year, with an average of more than 500,000 overnight stays, even in the first year of the pandemic. The variety of the proposals on offer has increased like few others in the tourism sector. First, there were cabins, offering a formula for static accommodation, then there were mobile homes, and more recently there has been “glamping”, which incorporates an element of luxury. The signs that there are promising times ahead come in the form of new projects, with at least five initiatives waiting on the horizon to establish new areas for camping in the comarques (local districts) of Lleida.

Des vents nouveaux pour le camping

Un vent nouveau souffle sur le tourisme et il le fait en faveur du camping. 2021 pourrait être son année. La pandémie de COVID a positionné le camping parmi les activités saines et durables. La Catalogne est une terre de campings. Elle possède la plus forte densité de places de camping réglementées de toute l'Espagne. On y trouve 350 établissements, tandis qu'en 2020, la région de Lleida en comptait 57 avec 22 872 places, d'après les informations de l'Association des campings de Lleida. En décembre 1964 le ministre de l'information et du tourisme de l'époque, Manuel Fraga Iribarne, inaugura le camping que l'on considère depuis comme le premier de Lleida, le Noguera Pallaresa, à la hauteur de Sort. Selon le professeur Martí Cors, auteur d'un rapport sur le tourisme de camping dans la province de Lleida, le secteur a connu une forte croissance dans les années 1980 qui s'est poursuivie jusqu'au milieu des années 1990. Son importance pour le tourisme à Lleida peut se résumer en quelques chiffres : plus de 180 000 clients par an et plus de 500 000 nuitées en moyenne, même la première année de la pandémie. L'offre s'est fortement diversifiée par rapport à la norme de l'industrie touristique. Il y a d'abord eu les bungalows comme formule d'hébergement fixe, auxquels se sont ajoutés les mobile homes et plus récemment la formule du « glamping », qui intègre un élément de luxe. Les nouveaux projets viennent confirmer que cette activité jouit d'un avenir prometteur, alors qu'au moins cinq dossiers de nouveaux campings sont à l'étude dans la région de Lleida.

Aires naui entath camping

Corren aires naui en torisme, e van ena direccion deth sector deth camping. 2021 que pòt èster eth sòn an. Era pandèmia dera COVID l'a posicionat com ua auferça saludabla e durabla. Catalonha qu'ei tèrra de campings. A era major densitat de places de campatge regulades de tot er Estat. I a mès de 350 establiments e en Lleida, en 2020, se'n comptèren 57, damb 22.872 places, segon donades dera Associació de Càmpings de Lleida. Ère eth mes de deseme de 1964 quan er alavetz ministre d'Informacion e Torisme, Manuel Fraga Iribarne, inaugurèc eth que se considèrè eth prumèr camping en Lleida, eth Noguera Pallaresa, apròp de Sort. Segon eth professor Martí Cors, en sòn Informe sobre el Turismo de Camping en la Provincia de Lleida, eth sector experimentèc enes ans 80 ua fòrta creishença que perdurarie enquia mejans des 90. Era sua importància entath torisme lheidatan se resumís en quauques donades: mès de 180.000 clients cada an e mès de 500.000 pernотacions de mejana, tanben en prumèr an dera pandèmia. Era varietat des proposicions a aforat coma pòques ena indústria toristica. Prumèrament sigueren es bungalows coma formula d'alotjament fixe, as quaus se higeren es mobile homes e mès recentament eth “glamping”, qu'incorpòrè er element luxe. Era constatacion que vien tempsi prometedors arribe en forma de projèctes naui, damb aumens cinc que demoren entà implantar zònes naues de campatge enes comarques de Lleida.

L'URGELL, TERRA de CONTRASTOS

Text: Judit Balcells Huguet

Fotos: Ajuntament de Preixana, Caramels Viuda Pifarré, El Rosal, Nadia Tolsà, Santi Iglesias

La comarca de l'Urgell està situada en un lloc privilegiat, entre les muntanyes del Pirineu i les aigües del mar Mediterrani. És una terra de contrastos. Trobem l'Urgell sec, on no es rega, l'Urgell de regadiu, banyat per l'aigua del Canal d'Urgell i del Segarra-Garrigues. I és aquesta aigua la que fa que el

paisatge i els seus conreus siguin variats, però també hi ha contrastos en el seu paisatge, accidentat i pla.

La majoria dels seus pobles són petits, o molt petits. Giren entorn de tres poblacions més grans: Tàrraga, que és la capital de la comarca i del riu Ondara; Agramunt, a la ribera

del riu Sió, i Bellpuig, a tocar del riu Corb. Són tres rius petits, per on l'aigua discorre amb calma.

L'Urgell és un lloc ideal per perdre's, descobrir els seus encants naturals i culturals i l'amabilitat de la seva gent. I per fer-ho, recorrerem diferents rutes per gaudir de magnífics dies de turisme.

Enmig dels secans de Bellanes-Preixana destaca un antic molí del s. XII, restaurat el passat segle XX.

RUTA 1

AGRAMUNT I EL SEU ENTORN

Començarem la descoberta a l'extrem nord de la comarca, amb la visita a Agramunt, la capital del Sió. Entre les seves joies hi ha l'església de Santa Maria, un edifici bàsicament romànic i amb un campanar amb aires gòtics. Al sarcòfag de pedra que hi ha a la façana hem d'imaginar els cossos d'un home i una dona. Es va obrir i es va veure que conservaven part de la roba, de lli, del segle XV, que es guarda a l'ajuntament. Té dues portalades romàniques i a l'interior hi ha la talla romànica de la Mare de Déu del Castell i els retaules de la Mare de Déu dels Socors i del Roser. Sota el temple s'hi amaga un refugi antiàeri; simbolitza el patiment dels agramuntins durant la Guerra Civil espanyola. Els vitralls de la façana tenyeixen de color l'interior. Són contemporanis, ni figuratius ni historicistes, i tampoc religiosos. Els protagonistes són la llum, les línies i els colors blaus, ocres i marronosos, del cel i els conreus de la comarca. El disseny és de l'agramuntina Serafina Balasch i l'execució, seguint la tècnica antiga de l'emplomat, del vitraller urgellenc Gerard Balcells.

La torre d'Almenara, del segle XII, per a la defensa i vigilància del territori.

Agramunt està envoltat de pobles petits, poc habitats, que conserven l'aire del passat, envoltats de conreus, marges de pedra seca i alzines. Les Puelles són quatre cases, una església i un castell medieval que sobresurt. Ens crida l'atenció Rocabertí de Sant Salvador per ser tan petit i la Donzell d'Urgell perquè és una vila closa, de caràcter medieval, amb carrerons, placetes i passos coberts. Fora vila hi ha l'església neoclàssica i l'ermita de Sant Roc, del XV. Mafet ocupa un petit turó que corona l'església del segle XVII i conserva cases pairals destinades a la vida agrícola. I a la serra homònima, Montclar, amb unes impressionants vistes. El castell és una mansió senyorial fortificada del segle XII, on viatjarem al passat. Adossada al castell hi ha l'església barroca. El Canal d'Urgell creua la serra. És un túnel del temps que es coneix com la mina. El van fer, al segle XIX, homes a pic i pala. A l'hivern es buida el canal i es pot visitar.

Espai Guinovart d'Agramunt, art contemporani en estat pur.

A la mateixa plaça porxada hi ha l'ajuntament del segle XVIII i molt a prop la plaça Mercadal, amb l'arquitectura de les places neoclàssiques del segle XIX a Catalunya.

L'art i la cultura són a l'ADN d'Agramunt. Té dues fundacions privades d'art contemporani. L'Espai Guinovart s'endinsa en el món de l'artista Josep Guinovart, i Lo Parda mostra poemes visuals, objectes poètics i volumetries de Guillem Viladot. Espais on ens podem deixar guiar pels sentits. I per conèixer més i millor Viladot passejarem fins al Parc de la Riella, a tocar del Sió, on també hi ha un pont romànic, dels segles XII i XIII, que ha suportat totes les riudes. Als afores, seguint el curs del riu, un altre pont emblemàtic, el de ferro, una petita joia de l'arquitectura civil catalana. És un aqüeducte del Canal d'Urgell, fet d'acer i reblons el 1876 per substituir el de pedra que es va emportar la rovinada de Santa Tecla dos anys abans.

UN PLAER PER AL PALADAR

Agramunt és terra de torronaires i xocolaters, que conserven la tradició. Del passat trobarem el típic torró d'Agramunt i xocolata a la pedra, i d'ara les seves creacions d'autor, un plaer per al paladar. Aquí es pot visitar el Museu del Torró i la Xocolata i la Casa de la Xocolata, d'on no podrem marxar sense tastar-la, calenta. De la màgia del torró i la xocolata ens en podem endur un bocí d'algun dels establiments i obradors del poble. A la façana del Taller de Virginias un mural de l'artista Josep Minguell convida a degustar i maridar el torró i la xocolata a la pedra.

RUTA 2

LA CAPITAL DE L'URGELL I ELS POBLES VEÏNS

A la part mitjana de la comarca de l'Urgell, envoltada de petits tossals, vies de comunicació i a tocar del riu Ondara, hi trobem la capital, Tàrraga. Començarem la visita a la plaça del Carme, el Pati. A un extrem hi ha el monument als Països Catalans, de l'escultor Andreu Alfaro. Podem passejar pels carrers més comercials de la ciutat. Al carrer del Carme destaquen el Palau dels Marquesos de la Floresta, del segle XIII, i la casa Sobies, amb finestres gòtiques; també els seus porxos. Al carrer Santa Anna hi ha un bell edifici modernista, i a la plaça Major resalta una bella creu de terme gòtica. L'original es guarda al Museu Comarcal de l'Urgell. Aquí també hi ha l'església, un edifici austere i simple, amb un campanar inacabat i la façana barroca. A dins veurem les pintures murals fetes amb la tècnica del fresc dels artistes targarins Jaume i Josep Minguell, pare i fill.

Al carrer Major trobarem la casa pairal Cal Perelló, del segle XVIII. Acull el Museu Comarcal de l'Urgell. Les seves sales nobles ens traslladaran del segle XVII al XIX. Conserva pintures, ornaments i mobiliari luxós d'època que mostren com vivia una família benestant. La sala d'arqueologia situa el visitant al món ibèric

Museu Comarcal de l'Urgell, situat a Cal Perelló de Tàrraga, una casa pairal del s. XVIII.

Al Museu de la Mecanització Agrària Cal Trepal es pot observar com fabricaven abans les màquines per treballar al camp.

de la comarca, des dels seus antecedents fins a la romanització del territori. Tragèdia al Call-Tàrraga 1348 permet conèixer la història i el pas dels jueus per la ciutat, i també el context urbà i ideològic de la Tàrraga dels segles XIII i XIV amb un conjunt de peces gòtiques i romàniques. De forma permanent s'exposa l'obra dels germans artistes Antoni i Ramon Alsina.

Només sortir del museu podem anar a la plaça porticada on hi ha l'església de Sant Antoni, a tocar del Sant Hospital i als peus de les ruïnes

Espectacular el detall de la Cambra de Comerç de Tàrraga.

Una icona: FiraTàrrrega, mercat internacional de les arts escèniques, que cada any al setembre omple d'espectacles els carrers de la ciutat.

del castell. Tornarem al punt de partida pel carrer Agoders, on hi ha un conjunt de cases del segle XVII, el Consell Comarcal de l'Urgell i l'Oficina de Turisme. Uns carrers i places que cada setembre acullen FiraTàrrrega, el mercat internacional de les arts escèniques, que omple la ciutat de companyies i de públic d'arreu del món.

Si anem a la llera del riu Ondara veurem que està endreçada i té un conjunt d'escultures de gran format que l'engalanen. I abans de deixar Tàrrrega, dues propostes més. L'una és visitar el Museu de la Mecanització Agrària Cal Trepat i descobrir com treballaven al segle passat per fabricar garbelladores, dalladores, lligadores i altres màquines que ajudaven els pagesos. Cal

mirar, olorar i escoltar. L'altra, el Parc de Sant Eloi, domina la ciutat i hi destaca una ermita del XIII.

Amb la capital no acabarem la ruta. Podem conèixer els pobles que l'envolten. El Talladell té carrers empedrats, pujades i baixades, escales, castell, església, cases pairals i l'ermita del Pedregal. Aquí podem passejar a tocar de l'Ondara i estar en contacte amb la vegetació de ribera. Altet és un petit poble que conserva quatre metres del que fou la torre del castell medieval. Un passeig entre els antics portals ens farà imaginar el passat de vila emmurallada. I entre els punts emblemàtics, l'església.

La carretera que uneix Tàrrrega i Agramunt travessa Claravalls. Al peu de la via hi ha la creu

de terme gòtica i, al capdamunt, sobresurten el castell i el campanar de l'església neoclàssica. També a Claravalls s'aixeca una ermita barroca, de la Mare de Déu dels Arcs.

Al turó del Molí del Vent hi ha la Figuerosa. Si fem un passeig pels seus carrers, d'aire medieval, trobarem bonics racons amb bancs per reposar a l'ombra d'un portal, fets amb trencadís, o l'església. És aquí on comença una ruta circular que passa per Riudovelles i conreus de secà. Veurem basses, marges de pedra seca i la flora i fauna de la zona. En un moment del camí deixem la via que porta a Conill, un poble deshabitat, singular i interessant. Acabarem a Santa Maria de Montmagastrell, amb els seus carrers i places acollidores i l'església barroca.

RUTA 3 LA VALL DEL CORB

Ruïnes del convent cistercenc de Vallsanta, molt a prop de Guimerà. A sota, un terrissaire de Verdú elaborant els famosos "sillons" negres.

De la vall del Corb l'escriptor Josep Vallverdú, amb arrels a Sant Martí de Maldà, en parlava així: "Aquesta vall la banya un riu petit i juganer, el Corb, i la ventila un vent que ve de lluny, la marinada. (...) La història l'expliquen les parets de pedra seca, torres, cabanes, vells molins, esglésies i castells".

El poble medieval de Guimerà és el primer de la vall en territori urgellenc. Les cases s'arrapen esglaonadament a la costa, on despenen una torre i una església. Els seus carrers estrets, escales i portals transporten el visitant a l'Edat Mitjana. Pel carrer se sent olor d'embotit o de pa i coca, i al capdamunt de la vila, una sorpresa: el taller de Lo Cigronet, amb regals inspirats en Guimerà. Des de dalt es veu la vall del Corb, els seus conreus de secà (cereal, olivera, ametller i vinya) i les teuladetes de les cases de Guimerà. Sorprèn la torre cilíndrica de la fortalesa medieval, que es pot visitar. I molt a prop, l'església de Santa Maria dels segles XI i XII, que conserva un retaule d'alabastre de la Mare de Déu de l'Assumpció, de Josep Maria Jujol, deixeble d'Antoni Gaudí.

A dos quilòmetres del poble i dalt d'un turó hi ha el santuari de la Bovera, un excel·lent mirador de l'Urgell i un lloc per gaudir, per exemple, de la posta de sol. Però tornem cap avall i a peu de carretera trobem les ruïnes del convent cistercenc de Vallsanta. Si se segueix la carretera s'arriba a Ciutadilla. Dalt d'un turó ressalta la silueta d'un castell. La fortalesa medieval del segle XI ha estat reconstruïda i reformada. Destaquen la torre de

l'homenatge i els seus finestrals renaixentistes amb influències gòtiques. Passejant pels carrers costeruts ens apropiem a l'església de Sant Miquel i trobarem cases pairals com Cal Valls, un centre d'interpretació de la vida rural.

En aquest punt ens arribarem a Verdú. El castell, dels segles XII i XIV, presideix el poble. Podem entrar al pati d'armes, trobar una escala descoberta d'estil gòtic i veure la torre de l'homenatge. Molt a prop hi ha l'església, del XIII. D'època romànica

té la portalada, el rosetó és gòtic i la porta lateral, renaixentista. Ja a l'interior hi ha uns mosaics d'estil barroc amb la imatge de la Verge i altres escenes pintades en rajoles de ceràmica. És per la ceràmica, i també pel vi, que es coneix Verdú. El més típic són els "sillons", que conserven l'aigua fresca. Són negres perquè durant la cocció l'argila vermella es fumeja. Si recorrem carrers i places descobrirem petits obradors i botigues de ceramistes que treballen el fang. Als afores hi ha un antic poblat iber, els Estinclells. Fou un petit

Ermita barroca de la Mare de Déu dels Arcs, a Claravalls.

DEL SALAT AL DOLÇ

El cóc és un dels productes típics de Tàrrrega, una varietat de la coca de recapte. Els forners el fan amb massa de pa. Al damunt hi posen albergínia i pebrot, arengada o llonganissa i imaginació. Alguns cócns porten olives, tomàquet, bacallà. De Tàrrrega també ens hem de fixar en les albadès, galetes de pasta seca a base d'ametlla, cacau, sucre i clara d'ou muntada. Fan referència a unes composicions que es cantaven a les cercaviles que es feien de nit a l'Edat Mitjana i a la Mare de Déu de l'Alba, patrona de la ciutat. I d'un temps ençà, entre els productes típics hi ha els arrugats. Una galeta, que pot estar regada de xocolata o farcida de praliné, que elaboren a l'obrador El Rosal seguint una recepta centenària.

Maldà es troba situat a la riba esquerra del riu Corb, entre el verd intens dels sembrats d'ordi i blat i el blau infinit d'un cel màgic.

assentament ilerget fortificat que data del segle III aC. I al seu peu, les restes d'una vil·la romana, dels segles I al III dC. Les troballes s'exposen al Museu d'Arqueologia- Col·lecció Ramon Boleda, al castell de Verdú.

Reprenem el curs del riu Corb per arribar a Nalec. Les vinyes de la vall ens hi acompanyen. Una creu de terme dona la benvinguda a un poble que s'aixeca damunt d'un turó, amb carrers costeruts i acollidors. Gairebé al capdamunt hi ha l'església de Sant Jaume. I al riu, una peixera on l'aigua del Corb fa un salt. Es va fer al segle XIV per abastir d'aigua els molins i regar els camps.

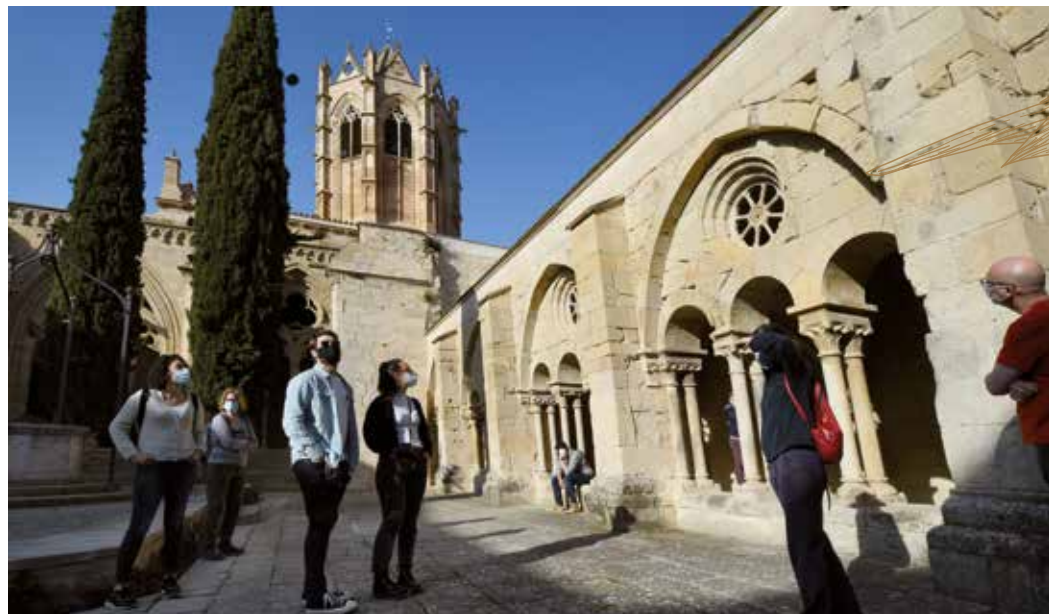
Riu avall arribarem a Rocafort de Vallbona, poble enfilat damunt d'un terreny aturonat i pedregós. Al capdamunt hi ha una casa castell del segle XIII, l'església del XVIII, la seva creu de terme i unes bones vistes. Ben a tocar del riu trobarem el Vilet, un poble molt petit, amb pocs habitants,

on s'hi sent canalla que juga. Fent-hi un tomb veurem l'església de Santa Maria, del segle XIII, i una sorpresa: un mural de l'artista Lily Brick en una porta, i una altra peixera.

Sant Martí de Maldà està situat damunt d'una petita serra que domina la vall. Sobresurt el campanar, octogonal, exagerat, de finals del segle XVIII. L'església té la façana barroca i a l'interior hi ha pintures al fresc del targarí Jaume Minguell i la capella de la Mare de Déu del Tallat, també barroca. Del casc antic destaquen cases com Cal Miqueló o Cal Tomeu, els portals de la vila closa, la capella del castell i un mural dedicat a la dona pagesa, d'Oriol Arumí. Als afores hi ha el Parc de les Rodes. Neumàtics, pedres, ferro i vegetació donen forma a les obres d'art de Josep Amenós. Són gravats i escultures que els experts qualifiquen com a "art singular". A Sant Martí també trobarem una peixera del Corb, l'empedrat d'un antic carrer romà o les restes de l'ermita barroca de Sant Roc.

La propera parada serà Maldà. Hi arribarem després de passar per camps de cereal, oliveres, ametllers i vinya, i pel Molí de l'Horta, un dels antics molins fariners de la vall que aprofitaven l'aigua del riu. Aquest està habitat. Maldà es troba damunt del turó. Sobresurten les parets mestres del seu castell, del segle XI. Enmig d'un pendent hi ha l'església de Santa Maria, del segle XVIII. El campanar té una cúpula de ceràmica. El poble conserva una petita església romànica, la de Sant Pere. I en un racó, un mural dedicat a la dona, de Jordi March. Ja als afores, l'ermita de Sant Joan.

Un monument de ferro dedicat a la Marinada, un vent amic que refresca i reconforta a l'estiu, ens rebrà a Belianes. És obra de l'arquitecte belianenc Daniel Gelabert. Passejar pels seus carrers és un luxe. Criden l'atenció Cal Roc, una casa pairal renaixentista, o l'edifici de l'ajuntament, un casalot gòtic d'influències renaixentistes que acull l'ecomuseu. L'espai mostra petits tresors:

Cita obligada al majestuós monestir de Vallbona de les Monges, que forma part de la Ruta del Cister.

eines i estris de la vida rural. I per conèixer com s'elaborava oli en una premsa antiga cal visitar l'antic molí Maurici Massot, del segle XVII. A Belianes no podem passar per alt l'església de Sant Jaume, d'estil gòtic tardà.

Reprenem la vall del Maldanell a la serra del Tallat, on hi ha un santuari gòtic dedicat a la Mare de Déu del Tallat. Un indret que acull nombroses peregrinacions de veïns i veïnes de nuclis del voltant. Rocallaura és un poble per passejar i fotografiar. Els seus carrers costeruts i florits acompanyen el visitant, que es pot apropar a l'església, d'estil romànic neogòtic. Al presbiteri hi ha l'altar de la Mare de Déu del Tallat, molt venerada. I abans de marxar de Rocallaura, una curiositat: la seva aigua medicinal, que els especialistes aconsellen per eliminar pedres i sorra dels ronyons i les vies urinàries.

Més endavant hi ha Vallbona de les Monges. Dels afores crida l'atenció un conjunt d'escultures

rurals plantades en un tros a tocar de la carretera. Semblen espantaocells, però són estimaocells. Es tracta d'un projecte de conservació i divulgació mediambientals que vol preservar els ocells i divulgar la fauna de la zona. Al poble hi ha petits observatoris per veure algun animal bevent o menjant. I és el turisme ornitològic el que ha permès crear un centre d'interpretació dels ecosistemes i la biodiversitat, l'Espai Maldanell.

Parlar de Vallbona és parlar del monestir de Santa Maria, que forma part de la Ruta del Cister, juntament amb Santes Creus i Poblet. És el cenobi cistercenc femení més important de Catalunya, habitat durant més de 800 anys. Les monges que hi viuen segueixen la Regla de Sant Benet. El monestir és de transició del romànic al gòtic, i hi destaquen els dos cimboris. Al presbiteri hi ha dos sarcòfags: la tomba de Violant d'Hongria, segona muller del rei Jaume I el Conqueridor, i la de la seva filla, la princesa Sança d'Aragó. El claustre es va començar a construir al segle XII i

mostra diferents estils arquitectònics. Des de fa uns anys, als antics dormitoris s'hi mostren armaris i estris de l'antiga farmàcia monacal: caps de fusta policromada, motlles per fer píndoles o pots de ceràmica decorada amb blau. Alguns es reproduïen al seu taller.

D'uns anys ençà, el poble de Vallbona està lligat al cinema. L'Espai Museístic del Cinema, amb la col·lecció de Josep Maria Queraltó, ens endinsa al setè art.

No deixarem la vall del Maldanell sense aturar-nos a Llorenç de Rocafort. Davalla d'un turonet i domina la part baixa de la vall. Una creu de terme dona la benvinguda a un poble petit, cases, racons i una església d'estil gòtic-renaixentista amb molt d'encant. Aquí podem deixar la vall del Corb i anar a Montblanquet. Està situat a l'altra banda de la serra del Tallat. El poble convida a passejar i descobrir cases de pedra, carrerons costeruts, l'església de Sant Andreu i la Font Vella.

Acabarem aquesta etapa als Omells de na Gaia, situat a la falda d'un turó on hi havia el castell. Al centre hi ha l'església de Santa Maria, del segle XVIII, i diverses cases pairals. Com a la resta de pobles d'aquesta part de l'Urgell, el paisatge és una barreja de bosc i terres cultivades, marges i cabanes, moltes de volta.

EL CAMÍ IGNASIÀ A L'URGELL

Si us voleu posar a la pell d'un pelegrí podeu fer el camí de Sant Ignasi de Loiola. Un tram de la ruta que va recórrer el jesuïta el 1522 passa per l'Urgell. L'itinerari, que es pot fer a peu o en bicicleta, és només una petita part de la ruta que va del santuari de Loiola, al País Basc, fins a la Cova de Manresa. El viatger, que segueix unes fletxes de color taronja, entra a l'Urgell per Bellpuig. Passa per Verdú, on pot visitar la casa santuari de Sant Pere Claver i fer nit al Refugi dels Pelegrins. I continua cap a Tàrraga i el Talladell abans d'endinsar-se en terres segarrenques. El camí permet descobrir —a fons i sense pressa— la riquesa natural, paisatgística i cultural de la comarca des d'un altre punt de vista.

EL VIATGE DELS SENTITS

Descobrir la vall del Corb també és descobrir els seus productes i productors. Ofereixen varietat i qualitat, l'art d'aquells que cuiden la terra, recullen els fruits i els transformen en vi, oli, cervesa, embotits, formatges, mel, verdures i conserves. Obren les portes de les cases i obradors per explicar i deixar degustar allò que ofereix la vall. Un gran ventall d'exquisideses que els restauradors de la zona incorporen als seus plats. Uns productes que permeten fer viatjar els sentits.

RUTA 4 ON S'ACABEN ELS TURONS

El convent de Sant Bartomeu és d'estil de transició del gòtic tardà al Renaixement.

Podem reprendre el fil a Preixana, una antiga vila emmurallada que sobresurt damunt d'un tossal, on ressalta la seva església. Aquí reguen part del terme, ple de conreus de panís, fruita, hortalisses; i també de secà. Antigament, Preixana es coneixia per les seves pedreres, d'on deuriem sortir les esteles funeràries discoidals que es van trobar al cementiri vell, fetes entre els segles X i XVI. L'església domina el poble. És d'estil gòtic tardà, del segle XV, i té la façana renaixentista. En un lateral hi ha el campanar, i a cada cantonada, uns contraforts característics, un d'ells amb un gran rellotge de sol. A Preixana també destaquen un edifici residencial singular: Cal Xammar, dels segles XVII i XVIII, i l'ermita i el parc de Montalbà.

Aprofitant que som aquí no passarem per alt l'espai natural "Secans de Belianes-Preixana".

És una extensa zona de protecció per als ocells propis de les estepes i els secans: el sisó, la calàndria, el torlit, l'esperver cendrós, el gaig blau, el xoriguer comú o el cucut reial. Un espai ideal per fer turisme ornitològic.

Si anem cap a Bellpuig veurem que el paisatge comença a ser més pla. També reguen part del terme i hi ha conreus de regadiu. Arribarem a peu a l'església de Sant Nicolau des de la porticada plaça de Sant Roc. Ens enfilarem al turó per una monumental escalinata de finals del segle XVIII. I al capdamunt un temple, obra d'envergadura de mitjans del XVI. A dins hi ha una gran joia de l'art renaixentista italià: el mausoleu de qui va ser virrei de Sicília i Nàpols, Ramon de Cardona.

És una peça única, de mides colossals, obra de l'escultor italià Giovanni Merlano de Nola. El va fer

Mural a Sant Martí de Maldà.

L'església de Preixana, d'estil gòtic tardà, domina el poble.

al voltant del 1525 amb marbre blanc de Carrara. Originàriament era a l'església del convent de Sant Bartomeu, però al segle XIX el van dur aquí per protegir-lo.

En una altra part alta de la població hi ha el que queda del castell. Els seus orígens els haurem de buscar al segle XI. I des del convent de Sant Bartomeu, que va fer construir Ramon de Cardona, hi ha una magnífica vista de Bellpuig.

Acabarem la ruta a Seana, un petit nucli acollidor, on podrem fer un passeig.

RUTA 5 LA PLANA DE LA COMARCA DE L'URGELL

Aquesta és la ruta més plana i ens porta als pobles de l'Urgell que hi ha situats a tocar de la carretera C-53. El punt de partida és Castellserà. Des de la plaça del Sitjar veurem la creu de terme gòtica i molt a prop la Panera, un antic magatzem de gra que ara és un casal de cultura. A pocs metres, l'església de Santa Magdalena i al costat Cal Tarragona, una casa pairal barroca on el Mag Lari vol obrir un museu de la màgia. I del segle XX destaca Cal Carnisser, amb escenes camperoles esgrafiades. Aquí també hi ha un laberint, de panís. Saps quan hi entraràs, però no quan en sortiràs, una experiència per gaudir en grup, en família o amb amics a l'estiu.

Un passeig pels carrers de Boldú ens descobrirà cases pairals de fa uns segles: Cal Batalla, Cal Cabaler, Cal Boada o Ca la Simona; la seva església d'origen romànic, i una creu de terme del XVII. La seva Festa Major del Roser, al maig, acull la tradicional plantada del xop. Un ritu que té com a protagonista un arbre que es talla i es porta al poble. Ja de nit lliguen cordes al xop, les estiren i l'alcen des de terra, i el deixen plantat a la plaça. Una festa lligada a la primavera, un ritual ancestral per assegurar la prosperitat.

Fa més de 40 anys que la Fuliola celebra la Festa del Segar i el Batre, un homenatge a les antigues tasques del camp.

Enganxat a Boldú hi ha la Fuliola. Un mural de Lily Brick a peu de carretera recorda que és el poble del segar i el batre. Antigament era una vila closa, se'n conserven els portals d'accés i algunes cases que tancaven la població. L'església de Santa Llúcia és barroca.

Seguirem el camí fins al Tarròs, un nucli petit, travessat per la carretera C-53 i envoltat, majoritàriament, de conreus de regadiu. A peu coneixerem l'església de Santa Cecília, del segle XVI. Entre les cases del poble, una d'especial. Hi va néixer el que fou president de la Generalitat, Lluís Companys. Per això, al Tarròs hi ha un monument en memòria seva i l'Espai Lluís Companys.

La propera parada serà Tornabous. L'església de Santa Maria és una barreja d'estils, del romànic i el Renaixement, i l'ajuntament, un palau renaixentista. Aquí hi ha les restes arqueològiques de l'antiga

La festa dels Tres Tombs d'Anglesola atreu cada any centenars de visitants.

ciutat ibera del Molí de l'Espígol, on van viure agricultors i ramaders que treballaven el teixit, el metall i la ceràmica.

Ens arribarem fins a la Guàrdia d'Urgell. A l'entrada del poble hi ha l'església de Santa Maria, dels anys 1960. És un edifici modern, d'obra vista, amb influència gaudiniana. Contrasta amb la de Sant Sebastià, d'estil barroc i reminiscències romàniques, i amb la torre de planta rectangular del segle XI.

Tornarem a la C-53 i arribarem a Anglesola, a la vall de l'Ondara. Pel camí podem observar els camps que canvien de color segons l'època de l'any. A l'extrem de la plaça Santa Anna, la creu de terme d'estil gòtic renaixentista és un bon indret per començar una passejada. Del seu patrimoni destaquen els porxos del carrer Major i Cal Gasol, una casa pairal d'estil gòtic, o l'església de finals del XVI. A l'interior hi ha una capella dedicada a la Santa Creu, amb una relíquia, i a fora una segona creu de terme. Deixarem per al final l'Espai del Carro, que mostra com es construïen aquests vehicles i les seves utilitats.

Posarem punt final a aquesta ruta a Vilagrassa, també a tocar de l'Ondara. L'estructura del poble té el seu origen en una vila closa. Descobrirem la capella del Roser, d'estil gòtic tardà, i una creu de terme. Però l'edifici que dona més personalitat a la població és l'església de Santa Maria, d'origen romànic. El campanar presenta una certa inclinació que ens recordarà la Torre de Pisa.

CAMELS QUE ENDOLCEIXEN L'AIRE DEL POBLE

Segons com bufa el vent i, també, segons quina és l'activitat de la fàbrica Viuda Pifarré, Bellpuig fa olor de caramels i confits que la quarta generació elabora en aquesta empresa centenària. Sumen tradició i tecnologia. I una curiositat: a Bellpuig es fabrica el carbó que els Reis Mags d'Orient deixen, la matinada del 6 de gener, a les cases dels nens i nenes que no s'han portat gaire bé.

FRUITA: PERA I POMA

Gala, Golden o Granny Smith són noms de poma, i Blanquilla, Conference o Llimonera, de pera. Pomes i peres de qualitat que es produeixen a la zona més plana de l'Urgell. Ideals per menjar soles, a qualsevol moment del dia, però també per convertir en delicioses postres o per combinar en plats salats. Postres com peres al vi o al safrà, o plats com amanides o guisats. I és aquesta l'aposta que fan els restauradors de la zona per aprofitar el que els dona la terra.

L'URGELL TERRA D'ACOLLIDA

Imatge nocturna de la població medieval de Guimerà, amb uns carrers plens d'encant i una torre de guaita espectacular.

En aquestes cinc rutes que us hem plantejat trobareu l'essència de l'Urgell, la seva terra, la seva gent, la seva hospitalitat. En nombrosos racons de la comarca hi ha un allotjament, un hotel, un hostel o una casa en un entorn rural privilegiat. Són indrets especials, lligats a la zona que els acull, ja siguin pobles grans, petits o enmig del camp, envoltats de boscos o conreus. Són espais acollidors on el turista troba pau i tranquil·litat, llocs per relaxar-se, descansar i recarregar les

piles, llocs on divertir-se amb la família i els amics. I si us agrada el món del caravàning, a l'Urgell hi ha una dotzena de pobles amb zones adequades per fer-hi estada.

El visitant també troba bon menjar als restaurants i fondes de la comarca. Restauradors i restauradores fan art de la seva feina. Alguns amb propostes tradicionals com els peus de porc o els cargols, i altres amb plats innovadors fets amb productes

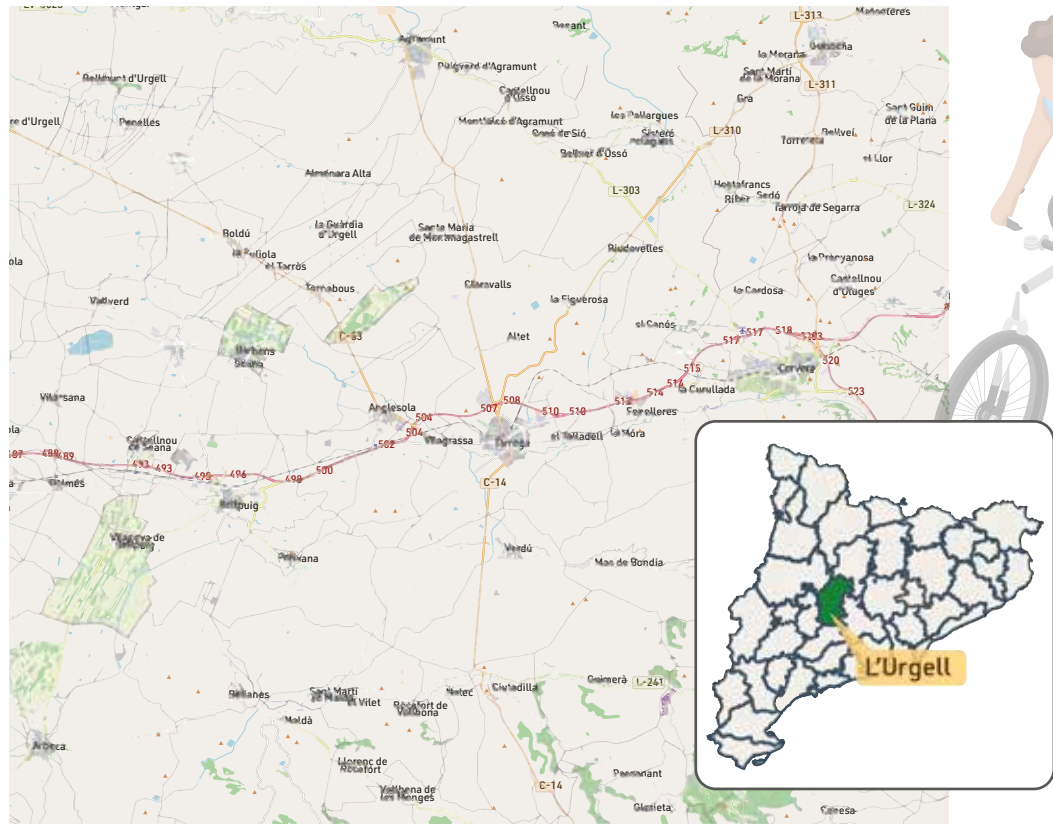
A l'Urgell hi ha nombroses rutes per fer a peu o en bicicleta.

Piada del raïm a la Festa de la Verema de Verdú.

de temporada i de proximitat. Plats elaborats amb l'oli de la DOP Les Garrigues, que el visitant pot acompanyar amb els vins de la DO Costers del Segre, cervesa artesana o sidra. I per acabar, unes postres dolces a base de fruita, xocolata a la pedra, torró o fruits secs de la zona.

Si sou d'aquells a qui us agrada caminar, córrer o pedalar, no dubteu a descobrir l'Urgell. Agafeu carreteres, camins o corriols que travessen la comarca i uneixin els seus pobles. De rutes senyalitzades n'hi ha moltes, de tots els nivells i per a tots els gustos, que us permetran endinsar-vos en una terra de contrastos i realment acollidora.

Més informació

Consell Comarcal de l'Urgell
C/ Agoders, 16 - 25300 Tàrrrega
Tel. 973 50 07 07
turisme@urgell.cat
turismeurgell.cat

Vista de les planes de l'Urgell des de la torre d'Almenara, on la primavera tenyeix de verd els camps de cereal.

El Urgell, tierra de contrastes

La comarca del Urgell está situada en un lugar privilegiado, entre el Pirineo y el Mediterráneo. Es una tierra de contrastes: hay el Urgell seco y el Urgell de regadío, bañado por los canales de Urgell y Segarra-Garrigues. La mayoría de sus pueblos son pequeños y se distribuyen en torno a tres localidades más grandes: Tàrrrega, Agramunt y Bellpuig. El Urgell es un lugar ideal para perderse, descubrir sus encantos naturales y la amabilidad de sus gentes. Para hacerlo, el turista puede elegir entre varias rutas. Una de ellas se estructura alrededor de Agramunt, ciudad de turroneiros rica en patrimonio arquitectónico y artístico. Los pueblecitos del norte del Urgell se sitúan a caballo de las sierras de Montclar y Almenara. Tàrrrega, la capital comarcal, alberga algunas casas notables, el Museo Comarcal del Urgell, el Museo de la Mecanización Agraria Cal Trepat y el Parque de Sant Eloi. Los núcleos que la rodean tienen su encanto: El Talladell, Altet, Claravalls, Santa Maria de Montmagatrell... En el valle del río Corb destacan el núcleo medieval de Guimerà y el castillo de Ciutadilla. Verdú es célebre por su cerámica y sus vinos. No muy lejos se hallan el monasterio cisterciense de Vallbona de les Monges y el santuario de la Mare de Déu del Tallat. Otra ruta parte de Preixana, antigua villa amurallada, y recorre el espacio natural Secanos de Belianes-Preixana. En Bellpuig se encuentra el mausoleo de Ramon de Cardona, joya del arte renacentista italiano. De Castellserà sale la ruta que recorre la zona más llana del Urgell, país de manzanas y peras.

L'Urgell, land of contrasts

The comarca (local district) of L'Urgell enjoys a privileged location, between the Pyrenees and the Mediterranean. It is a land of contrasts: there is a dry part of Urgell and an irrigated part, with the latter receiving water from the Urgell and Segarra-Garrigues irrigation channels. Most of its settlements are small, and they are mainly distributed around three towns: Tàrrrega, Agramunt and Bellpuig. L'Urgell is an ideal place in which to lose yourself while you discover the natural charm of the area and the amiability of its people. In order to do this, tourists can choose between a number of routes. One of these runs through the area around Agramunt, which is a town famed for its almond nougat and one rich in architectonic and artistic heritage. The small villages in the northern part of L'Urgell straddle the Montclar and Almenara ridges. Tàrrrega, the local capital, houses several significant houses, the Local District Museum of L'Urgell, the Cal Trepat agricultural mechanisation museum, and the Sant Eloi Park. The nuclei that surround it also have a charm all of their own. These include: El Talladell, Altet, Claravalls, and Santa Maria de Montmagatrell. In the valley of the River Corb, it is also relevant to highlight the medieval village of Guimerà and the castle of Ciutadilla. Verdú is famous for its pottery and wines. Not far away, lie the Cistercian monastery of Vallbona de les Monges and the sanctuary of the Mare de Déu del Tallat. Another route leaves from Preixana, which is an old walled village, and crosses the natural space corresponding to the Belianes-Preixana dry-lands. Bellpuig houses the mausoleum of Ramon de Cardona, which is a jewel of Italian Renaissance art. Castellserà is the start point of a route that crosses the flattest part of L'Urgell, which is an area famed for its apples and pears.

L'Urgell, terre de contrastes

Le district de l'Urgell se trouve dans un lieu privilégié, entre Pyrénées et Méditerranée. C'est une terre de contrastes: il y a l'Urgell sec et l'Urgell irrigué, baigné par les canaux d'Urgell et de Segarra-Garrigues. De petites dimensions, la plupart de ses villages se répartissent autour de trois villes plus importantes : Tàrrrega, Agramunt et Bellpuig. L'Urgell est un endroit idéal pour se perdre, découvrir les charmes naturels du lieu et l'amabilité de ses populations. Pour cela, les touristes ont le choix entre plusieurs itinéraires. L'un d'eux s'articule autour d'Agramunt, ville spécialisée en «touron» (sorte de nougat) riche en patrimoine architectural et artistique. Les petits villages du nord de l'Urgell se trouvent à cheval entre les massifs de Montclar et d'Almenara. Tàrrrega, le chef-lieu du district, abrite quelques maisons remarquables, le Musée de l'Urgell, le musée de la mécanisation agricole Cal Trepat ainsi que le Parc de Sant Eloi. Les villages environnants ont leur propre charme: El Talladell, Altet, Claravalls, Santa Maria de Montmagatrell... La vallée de la rivière Corb accueille par ailleurs le village médiéval de Guimerà et le château de Ciutadilla. Verdú est célèbre pour sa poterie et ses vins. Non loin de là, on trouve le monastère cistercien de Vallbona de les Monges et le sanctuaire de Mare de Déu del Tallat. Un autre itinéraire part de Preixana, ancienne ville fortifiée, pour parcourir l'espace naturel des terres arides de Belianes-Preixana (Secanos de Belianes-Preixana). Bellpuig abrite le mausolée de Ramon de Cardona, joyau de l'art de la Renaissance italienne. Castellserà accueille le départ de l'itinéraire qui permet de découvrir la partie la plus plate de l'Urgell, consacrée majoritairement à la culture de la pomme et de la poire.

Er Urgell, tèrra de contrasti

Era comarca der Urgell ei situada en un lòc privilegiat, entre eth Pirenèu e era Mediterranèa. Ei ua tèrra de contrasti: i é er Urgell sec e er Urgell irrigable, banhat pes canaus d'Urgell e Segarra-Garrigues. Era majoria des sòns pòbles son petiti e se distribuïssen ath torn de tres localitats mès granes: Tàrrrega, Agramunt e Bellpuig. Er Urgell qu'ei un lòc ideau entà perder-se, descorbir es sòns atractius naturaus e era amabilitat dera sua gent. Entà hè'c, eth torista pòt trigar diuèrses rotes. Ua d'eres s'estructure ath torn d'Agramunt, vila de torronaires rica en patrimonì arquitectonic e artistic. Es vilatjòts deth nòrd der Urgell se tròben entre es serrades de Montclar e Almenara. Tàrrrega, era capitau comarcau, aubèrge quauques cases notables, eth Musèu Comarcau der Urgell, eth musèu dera mecanizacion agrària Cal Trepat e eth Parc de Sant Eloi. Es nuclis que l'entornegen an eth sòn encant: El Talladell, Altet, Claravalls, Santa Maria de Montmagatrell... Ena val der arriu Corb son remercables eth nuclèu medievau de Guimerà e eth castèth de Ciutadilla. Verdú qu'ei celèbre pera sua ceramica e e sòns vins. Non guaire luenh se tròben eth monastèri cistercian de Vallbona de les Monges e eth santuari dera Mare de Déu del Tallat. Ua auta rota ges de Preixana, antica vila emmuralhada, e cor per espaci naturau des Secans de Belianes-Preixana. En Bellpuig i é eth mausolèu de Ramon de Cardona, jòia der art renaishentista italian. De Castellserà ges era rota que trauèsse era zòna mès planèra der Urgell, país de pomes e peres.

LLEIDA, PEDALADES INFINITES

A photograph of two cyclists on a dirt path overlooking a hillside town. The cyclist on the left is wearing a red shirt and black pants, while the cyclist on the right is wearing a bright green and yellow jersey and black pants. They are both wearing helmets and looking towards the town. The town is built on a hillside, with many houses and a prominent church with a tall spire. The background shows a forested hillside under a clear blue sky.

La demarcació de Lleida, amb els seus 180 quilòmetres d'extensió de nord a sud, des dels cims més alts dels Pirineus per sobre dels 2.500 m d'altitud fins a la plana de Ponent, constitueix una amalgama de paisatges i espais naturals idonis per a la pràctica del ciclisme en totes les seves modalitats i disciplines: carretera, BTT, eBike i gravel. La creixent demanda d'infraestructures i serveis destinats a aquesta activitat esportiva ha convertit el Pirineu i les Terres de Lleida en una destinació privilegiada per a tot tipus de ciclistes.

Text: Jordi Vidal

Fotos: Camí dels Bons homes (Oscar Rodbag), Daniel Julián, Konstantin Galat, Maria Torres Ledesma, Namuss Films, Oriol Clavera, Pedales del Mundo, Pedalier, Rafa Ariño, Roc Llimargas, Toni Simó i @lymbus_life

La BTT és una modalitat òptima per conèixer el patrimoni natural i monumental del territori (a la foto, el poble de Vallbona de les Monges).

Les comarques de Lleida són un marc idoni per acollir grans esdeveniments ciclistes, com la Volta a Catalunya.

Les comarques de Lleida han estat tradicionalment un terreny adobat per a la pràctica de l'esport ciclista, com ho testimonia la presència de competicions internacionals com el «Tour», la «Vuelta», la Volta a Catalunya i la Volta a Lleida

Les comarques de Lleida han estat tradicionalment un terreny adobat per a la pràctica de l'esport ciclista, com ho testimonia la presència de competicions internacionals de la solera del «Tour», la «Vuelta», la Volta a Catalunya i la Volta a Lleida, en la modalitat de ruta, o la VolCAT i la Pedals de Foc Non Stop, pel que fa a la disciplina del mountain-bike. Sense oblidar tot un seguit de marxas cicloturistes i de BTT que han esquitxat el territori (la «Montsec-Montsec» a Balaguer, la «Clàssica dels Murs» a Cervera, la

«Pallaresa» a Tremp, la Xallenge David Duaigües a Almatret i Seròs, la «Catigat» al Pla d'Urgell, la Volta al Parc Cadí-Moixeró a la Seu d'Urgell, la «Transiscar» a Agramunt...) i que l'any passat i enguany, per causa de l'emergència sanitària provocada per la pandèmia de la COVID-19, s'han vist obligades a suspendre's o reinventar-se en nous formats mentre no es restableixin les condicions de normalitat que tots esperem recuperar com més aviat millor.

La Pedals del Pedraforca parteix de Gósol, al Berguedà, per donar la volta al massís de l'emblemàtic Pedraforca, al Parc Natural del Cadí-Moixeró.

Els bikers més agosarats no dubten a recórrer fins i tot alguns dels cims del Pirineu.

Tomí Misser, ciclista català especialitzat en el ciclisme de muntanya, ha recorregut en BTT diferents indrets de les comarques de la plana i de la muntanya lleidatanes.

La crisi sanitària ha portat a un replantejament de l'activitat turística sobre els principis bàsics de la sostenibilitat: minimització de la petjada ecològica, conservació del patrimoni natural i cultural, gestió racional del desenvolupament turístic i respecte mediambiental

Precisament, la crisi sanitària que ha propiciat la irrupció del coronavirus en tots els àmbits de la nostra societat ha portat a un replantejament de l'activitat turística sobre els principis bàsics de la sostenibilitat: minimització de la petjada ecològica, conservació del patrimoni natural i cultural, planificació i gestió racional del desenvolupament turístic i respecte i compromís mediambiental, entre d'altres. Dins d'aquest context de turisme sostenible, la pràctica d'activitats esportives no massificades, ecològiques i a l'aire lliure cobra una dimensió renovada, i el ciclisme n'és un clar exponent que va guanyant com més va més adeptes.

La demarcació de Lleida s'estructura físicament en tres espais geogràfics ben marcats: la plana definida per la conca del riu Ebre, formada per horta, fruiters, conreus i una vegetació estepària

i de semidesert; el Prepirineu, constituït per les serres, valls i congostos que donen accés a la serralada pirinenca, i el Pirineu, la gran cadena orogràfica delimitada pels cims dels Besiberris a ponent i el massís del Puigpedrós a llevant. Aquest vast territori es caracteritza per la seva diversitat paisatgística i pel bon estat de conservació de la natura, certificats per l'existència de 23 espais naturals que constitueixen una tercera part de la superfície de la demarcació. Tal diversitat geogràfica, sumada a una àmplia oferta d'establiments d'allotjament (hotels, cases de turisme rural, càmpings i albergs) empàtics amb el cicloturista i a una dotació creixent d'infraestructures aptes per a l'ús i el gaudi de la bicicleta (canals, camins de muntanya i alta muntanya, sendes i corriols, camins i itineraris ciclistes, centres de BTT i rutes temàtiques), posa a l'abast del visitant que vol

descobrir el Pirineu i les Terres de Lleida a cop de pedal un sens fi de possibilitats que s'adaptin a tots els nivells, necessitats i requisits dels usuaris.

Per descomptat, la descoberta del medi no s'entendria sense el coneixement de la seva gent, que des de temps immemorial ha habitat, mantingut i afaïonat els paisatges del territori. La intervenció humana es reflecteix en els pobles de fort caràcter d'interior i de muntanya, en la rica gastronomia local, en festes i tradicions que es remunten a èpoques precristianes com és el cas de les Falles del Pirineu, declarades Patrimoni Immaterial de la Humanitat per la UNESCO, i en els elements arquitectònics, artístics i industrials que es reparteixen pels nuclis rurals i urbans de les comarques de Lleida.

La bicicleta és una de les opcions més atractives per conèixer l'estany d'Ivars i Vila-sana, al Pla d'Urgell.

La diversitat geogràfica, sumada a una àmplia oferta d'establiments d'allotjament empàtics amb el cicloturista i a una dotació creixent d'infraestructures aptes per a l'ús de la bicicleta, posa a l'abast del ciclista un sens fi de possibilitats que s'adaptin a tots els nivells i necessitats

Les comarques de la plana de Lleida (les Garrigues, la Noguera, el Pla d'Urgell, la Segarra, el Segrià i l'Urgell) disposen d'una extensa xarxa de carreteres comarcals i locals, amb poc trànsit, en relativament bon estat i molt agradables per recórrer pedalant.

El Centre BTT Val d'Aran et proposa més de 400 km marcats de rutes homologades i accessibles a tots els nivells.

El cicloturisme és una pràctica recreativa, esportiva i no competitiva, que combina l'activitat física i el turisme.

La densa xarxa de pistes forestals, camins, senders i corriols que cobreix la demarcació lleidatana configura un escenari idoni per descobrir espais poc freqüentats.

Aventura sobre rodes gruixudes

Diverses empreses especialitzades en viatges i esports d'aventura ofereixen una gran diversitat de rutes de BTT pel territori de Lleida, però especialment a les contrades del Pirineu i el Prepirineu

Sens dubte, la densa xarxa de pistes forestals, camins, senders i corriols que cobreix la demarcació lleidatana configura un escenari idoni per descobrir espais poc freqüentats i posar a prova els propis límits a cavall d'una bicicleta tot terreny. De fet, la BTT esdevé el vehicle ideal per recórrer el perímetre del Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici, els parcs naturals de l'Alt Pirineu i el Cadí-Moixeró, la Reserva de la Biosfera de la Val d'Aran, el Geoparc Orígens als Pirineus Catalans, l'estany d'Ivars i Vila-sana, els Canals d'Urgell, l'Aiguabarreig Segre-Cinca, l'Espai Natural Protegit dels Plans de Sió i la resta d'espais naturals del territori. Set centres de BTT repartits per la demarcació proposen un ampli ventall de rutes amb prop de 3.000 km senyalitzats, classificades en quatre nivells de dificultat. Aquests centres estan situats a la Seu d'Urgell (l'Alt Urgell), la Pobla de Segur (el Pallars Jussà), Vielha (la Val d'Aran), les Valls d'Àneu (el Pallars Sobirà), Sant Llorenç de Morunys (el Solsonès), el monestir de les Avellanés i el càmping d'Àger (la Noguera) i el barri de Pardinyes de la ciutat

de Lleida (el Segrià) —aquest, no homologat—, ofereixen serveis d'assistència al ciclista i també fan d'oficines d'informació i orientació turística. Allà ens assessoraran a l'hora d'emprendre reptes d'alta exigència tècnica, que permeten explorar els racons més recòndits de les muntanyes lleidatanes; rutes més moderades de dificultat mitjana, o itineraris fàcils pel fons de les valls que conviden a gaudir d'un plàcid passeig sobre rodes en família.

Diverses empreses especialitzades en viatges i esports d'aventura ofereixen una gran diversitat de rutes de BTT pel territori de Lleida, però especialment a les contrades del Pirineu i el Prepirineu. Des de la seva seu central a Vielha, Pedales del Mundo organitza diversos itineraris per satisfer les peticions de tota classe de bikers. La pionera de les rutes de mountain-bike a la península Ibèrica és la Pedals de Foc, nascuda el 2005 inspirant-se en el circuit senderista Carros de Foc, que recorre el perímetre del Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici al llarg de 215 km i 5.800 m de desnivell positiu distribuïts en 3 a 6 etapes. Aquesta travessa permet conèixer indrets tan suggestius com el bosc de Gerdar (l'Avetosa

més extensa de la península), descobrir pobles abandonats i conquerir ports amb panoràmiques ullprenedores, com el de l'Oli o el de Triador, a 2.100 m d'altitud. A les acaballes de juny, aquest exigent traçat d'alta muntanya defineix la versió competitiva en un sol dia Pedals de Foc Non Stop, que organitza el Club Ciclista Pedales del Mundo en l'especialitat de BTT Ultramarathon. La ruta transfronterera Pedals d'Occitània, de 226 km i 6.100 m de desnivell positiu, surt del Baish Aran per endinsar-se als paratges màgics d'Occitània abans de tornar a l'Aran i es desenvolupa durant 3 a 6 jornades. La Pedals del Pedraforca (98 km i 3.410 m de desnivell en 2 o 3 etapes) parteix de Gósol, al Berguedà, per donar la volta al massís de l'emblemàtic Pedraforca, al Parc Natural del Cadí-Moixeró. Altres propostes interessants són la Cerdanya 360, Tracks de Cerdanya, Cavalls del Vent MTB, Pallars Bike Trail, Carapedalada o Cims de l'Alt Pirineu. Ja a les comarques de la plana, Pedals del Canal d'Urgell és una ruta fàcil i tranquil·la, de 181 km i 780 m de desnivell, estructurada en 2 a 4 etapes, que constitueix una experiència única de caràcter slow pensada per a famílies en BTT, eBike o gravel. Té l'origen i el final a Juneda i recorre els relleus suaus del Pla d'Urgell i l'Urgell.

L'agència Cadí Bike, que té la seva seu a la petita població alturgellenca d'Alàs, proposa activitats de ciclisme de muntanya a l'Alt Urgell, la Cerdanya i el Berguedà. La Trinxat BTT és una ruta autoguiada i circular que permet descobrir els paratges de l'Urgellet, la plana cerdana i els entorns dels parcs naturals del Cadí-Moixeró i l'Alt Pirineu. Pren el seu nom d'un plat típic de muntanya, el trinxat, una mescla de verdures acompanyades d'una bona llenca de cansalada. Discorre per 298 km i 7.600 m de desnivell positiu distribuïts en 5 etapes, amb l'opció de fer-la en 2 o 3 dies (la versió Trinxat Express) per als ciclistes més forts i agosarats. La Pic de l'Orri és una proposta intensa de dues jornades o cap de setmana, adaptada als itineraris del Centre BTT de la Seu d'Urgell, que puja des de la riba del Segre fins al Pic de l'Orri, a 2.439 m d'altitud. La Volta al Cadí-Moixeró, estructurada en 3 o 4 etapes, és una dinamització de la clàssica Volta al Parc Cadí-Moixeró amb principi i final a Alàs.

Era Roda, agència ubicada a Vielha, ofereix un ampli repertori de rutes de BTT, d'una a sis jornades de durada, per les zones més inhòspites i emblemàtiques de la Val d'Aran i el Pallars Sobirà. Estan adaptades a grups diversos i

inclouen l'allotjament en règim de mitja pensió i el transport de maletes al llarg del recorregut, a més d'altres serveis.

Salòria Bike Trail proposa un itinerari en BTT per etapes entre el Pallars Sobirà i l'Alt Urgell pels racons més amagats del Parc Natural de l'Alt Pirineu. Recorre entre 100 i 200 km de pistes i corriols envoltats d'espectaculars paratges pirinencs a través de pobles recòndits, valls amagades, boscos i collades, tot adaptant-se a les exigències de cada usuari.

L'oferta d'aventures amb bicicleta de muntanya es completa amb les rutes temàtiques. El Camí dels Bons Homes és un itinerari que mena des del santuari de Queralt, a Berga, fins a la ciutat occitana de Foix creuant el Pirineu occidental transversalment al llarg de 300 km i un desnivell positiu acumulat de 9.250 metres. Estructurat en 8 etapes, es tracta d'un recorregut exigent físicament i tècnica, només apte per a ciclistes experimentats en BTT o eBike. El Cinquè Llac és una ruta dissenyada per gaudir de la bicicleta tot terreny o elèctrica per les fondalades més desconegudes del Pirineu de Lleida: la Vall Fosca, la vall de Manyanet, la vall d'Adons i el pla de Corts. Acumula 5.930 m de desnivell positiu, dividits en 5 etapes de dificultat tècnica mitjana.

El territori lleidatà es caracteritza per la seva diversitat paisatgística i pel bon estat de conservació de la natura, certificats per l'existència de 23 espais naturals.

Cintes d'asfalt amables

Les comarques de Lleida disposen de més de setanta ports de muntanya de primera i segona categoria, amb ascensions que presenten pendents superiors al 6% i que poden arribar al 15%

El cicloturisme es defineix com una pràctica recreativa, esportiva i no competitiva, que combina l'activitat física i el turisme sobre una bicicleta. Aquesta manera de viatjar per conèixer el patrimoni natural, cultural i etnològic del territori s'associa generalment amb el ciclisme de carretera, si bé també es pot fer cicloturisme a bord d'una BTT recorrent pistes i camins.

Les comarques de Lleida disposen de més de setanta ports de muntanya de primera i segona categoria, amb ascensions que presenten pendents superiors al 6% i que poden arribar al 15%. La satisfacció de coronar un coll, emulant els «esforçats de la ruta» que competeixen en les etapes d'alta muntanya de les grans voltes ciclistes, va indefectiblement seguida per la recompensa d'un descens vertiginós, habitualment en trams de més de

10 quilòmetres. Algunes de les pujades més emblemàtiques de la demarcació, que plantegen reptes atractius als aficionats al ciclisme de ruta, són el Port de la Bonaigua, el Pla de Beret i el Portilhon a la Val d'Aran; Ansovell i el Port del Cantó a l'Alt Urgell; Enviny i Port Ainé al Pallars Sobirà; Perves, la presa de Cavallers i Boí Taüll a l'Alta Ribagorça; Cabdella i Bóixols al Pallars Jussà; Coll de Jou i Port del Comte al Solsonès; Cap del Rec i Talldendre (amb un pic del 18%!) a la Cerdanya; Comiols i Port d'Àger a la Noguera... Cal tenir en compte que algunes d'aquestes carreteres són d'alta muntanya, de manera que el gel i la neu en malmeten l'asfalt a l'hivern, per la qual cosa pot ser una bona idea escometre-les amb una bicicleta de carretera de cobertes gruixudes o amb una gravel.

Les comarques de la plana de Lleida (les Garrigues, la Noguera, el Pla d'Urgell, la Segarra, el Segrià i l'Urgell) disposen d'una

A les contrades del sud de Lleida els ciclistes gaudeixen de diversos itineraris de dificultat mitjana o baixa. A la imatge, dues practicants a la zona del Segrià.

El Camí dels Bons Homes és un itinerari que va de Berga a la ciutat de Foix creuant Gósol i diversos municipis lleidatans de l'Alt Urgell i la Cerdanya.

extensa xarxa de carreteres comarcals i locals, a més de camins asfaltats, amb poc trànsit, en relativament bon estat i molt agradables per recórrer pedalant. En aquest cas sempre és recomanable sortir acompanyats o, en cas de fer-ho en solitari, anar ben proveïts d'eines per poder arranjar petites avaries i dur el telèfon mòbil per a un cas d'emergència. Les millors èpoques de l'any per practicar el cicloturisme en aquestes contrades són la primavera, quan els camps es pinten amb el verd dels cereals i farratges, el groc de la colza, el vermell de les roselles, el rosa dels arbres fruiters i el blanc dels ametllers, i la tardor, que vesteix els boscos i arbredes amb les clapes cromàtiques del fullam autumnal. Les carreteres de les Garrigues són en general força tranquil·les, però el terreny és abrupte i trencacames amb alguns trams de pendents molt pronunciats.

De ruta pel Montsec. Al càmping d'Àger, a la Noguera, hi trobem un dels 7 centres de BTT de la demarcació de Lleida.

Projectes i propostes al voltant de l'ús de la bici

La ruta cicloturística InterCatalunya és un itinerari de llarg recorregut (prop de 300 quilòmetres) que enllaça les ciutats de Lleida i Girona aprofitant infraestructures viàries ja existents, com les carreteres poc transitades des de la posada en funcionament de l'Eix Transversal (C-25), i fomentant variants i obres de connexió per resoldre les discontinuïtats del traçat. ACN Lleida-Territori i Sostenibilitat ha enllestit la senyalització del primer tram entre Lleida i Cervera, de 70 km. Pròximament es preveu adjudicar els treballs constructius del tram Cervera-Manresa, que combinarà l'ús de la bicicleta amb la línia de Renfe Lleida-Manresa-Barcelona.

Aquesta primavera també s'està ultimant la senyalització de la Ruta dels Llacs en els trams Lleida-Balaguer i Salàs de Pallars-la Pobra de Segur. Es tracta d'un nou itinerari cicloturístic que pretén posar en valor el territori del Segrià,

la Noguera i el Pallars Jussà en combinació amb el servei ferroviari de la línia Lleida-la Pobra de FGC. Un cop enllestida, aquesta ruta tindrà un centenar de quilòmetres ciclables entre Lleida i Sant Llorenç de Montgai, d'una banda, i entre Cellers i la Pobra de Segur, de l'altra. El tram intermedi de 27 km, que travessa el Montsec, es recorrerà en tren per salvar les dificultats orogràfiques que planteja la zona. En total, la Ruta dels Llacs abastarà 125 km i es connectarà amb la InterCatalunya, en el marc d'un ambiciós projecte de la Generalitat per configurar una xarxa de vies cicloturístiques arreu del país.

Una proposta interessant sorgida dels mateixos usuaris de la bicicleta és el «Tour du Lord», una ruta cicloturística que consta de 7 etapes amb un total de 600 quilòmetres i 15.000 m de desnivell positiu acumulat per la Vall de Lord i la comarca del Solsonès, amb el centre neuràlgic

situat a Sant Llorenç de Morunys. Els interessats poden participar gratuïtament en les etapes que desitgin formalitzant una inscripció simbòlica i solidària en suport al comerç local. Aquesta iniciativa de dos amics es va gestar l'any passat arran de la pandèmia de la COVID-19 amb el propòsit d'ajudar els propietaris de petites empreses de la zona afectades pels efectes derivats de la crisi sanitària. Ofereix les versions Road, BTT i Gravel (gran volta de dos dies) i Easy (amb menys duresa per als que prefereixen una opció més lleugera).

D'altra banda, la Seu d'Urgell i la seva comarca acaben de llançar una nova marca turística centrada en el ciclisme i el senderisme. El projecte, batejat amb el nom de Pirineu Outdoor, pretén aprofitar els més de 1.000 quilòmetres de rutes senyalitzats pel Centre de BTT de l'Alt Urgell.

L'Espai Protegit dels Plans de Sió (a la imatge, la serra d'Almenara) és una de les zones ideals per practicar la BTT.

Lleida, pedaladas infinitas

La demarcación de Lleida, con sus 180 kilómetros de extensión de norte a sur, constituye una amalgama de paisajes y espacios naturales idóneos para la práctica del ciclismo en todas sus modalidades y disciplinas: carretera, BTT, eBike y gravel. La creciente demanda de infraestructuras y servicios destinados a esta actividad deportiva ha convertido el Pirineo y las Tierras de Lleida en un destino privilegiado para todo tipo de ciclistas. La densa red de pistas forestales, caminos y senderos que cubre la provincia configura un escenario óptimo para descubrir espacios poco frecuentados y poner a prueba los propios límites sobre una bicicleta todo terreno. Siete centros de BTT repartidos por la demarcación proponen un amplio abanico de rutas con cerca de 3.000 km señalizados, clasificadas en cuatro niveles de dificultad. Varias empresas especializadas en viajes y deportes de aventura ofrecen una gran diversidad de rutas de BTT por el territorio, especialmente en el Pirineo y el Prepirineo. La oferta de aventuras en bicicleta de montaña se completa con rutas temáticas como el Camino de los Buenos Hombres o El Cinqüè Llac. El cicloturismo, como práctica recreativa, deportiva y no competitiva que combina la actividad física y el turismo sobre una bicicleta, se asocia generalmente con el ciclismo de carretera. Para disfrutar del mismo, el territorio leridano cuenta con más de setenta puertos de montaña de primera y segunda categoría. Por otra parte, las comarcas de la plana brindan una extensa red de carreteras comarcales y locales, además de caminos asfaltados, con poco tráfico, en relativamente buen estado y muy agradables para recorrer pedaleando.

Lleida, infinite pedaling

The territory of Lleida, which is 180 kilometres long, from north to south, offers a wide range of landscapes and natural spaces that are just perfect for cycling, in all of its many shapes and forms: road cycling, MTB, eBike and gravel tracks. The increasing demand for infrastructure and services destined for this sporting activity have made the Pyrenees and the Lands of Lleida privileged destinations for all types of cyclists. The dense network of forest tracks, trails and footpaths that cross the province provide an optimal structure through which to discover little frequented places and to put your skills to the test on a mountain bicycle. There are seven MTB centres spread across the territory. They offer a wide range of routes, with almost 3,000 km signposted itineraries, which are classified into four levels of difficulty. Several companies that specialise in travel and adventure sports offer a wide range of MTB routes through the territory, and especially in the Pyrenees and Pre-Pyrenees. The offer of mountain bike adventures is complemented by a series of thematic routes, including the Good Men's Route and the Fifth Lake Route. Cycle tourism is a non-competitive, recreational sport that combines physical activity with tourism on a bicycle. It is generally associated with road cycling. To help you to enjoy it, the territory of Lleida offers more than 70 first and second category mountain pass crossings. On the other hand, the Lleida plain has an extensive network of local and local-district roads, as well as tarmac tracks, which have little traffic, are in a relatively good state of repair, and are enjoyable to pedal along.

Lleida à coups de pédale

Avec ses 180 kilomètres d'extension du nord au sud, la région de Lleida offre un mélange de paysages et d'espaces naturels idéaux pour la pratique du cyclisme dans toutes ses modalités et disciplines : route, VTT, eBike et gravel. La demande croissante d'infrastructures et de services destinés à cette activité sportive a fait des Pyrénées et des Terres de Lleida une destination privilégiée pour toutes sortes de cyclistes. Le réseau dense de pistes forestières, de chemins et de sentiers qui couvrent la province constitue un cadre idéal pour découvrir des zones moins fréquentées et tester ses limites sur un vélo tout-terrain. Sept centres de VTT répartis sur l'ensemble de la région proposent un large éventail d'itinéraires avec près de 3 000 kilomètres balisés, classés en quatre niveaux de difficulté. Plusieurs entreprises spécialisées dans les voyages et les sports d'aventure proposent un vaste éventail d'itinéraires de VTT dans la région, notamment dans les Pyrénées et les Pré-Pyrénées. Des itinéraires thématiques tels que le Chemin des Bonshommes ou le Cinqüème Lac viennent s'ajouter aux possibilités d'aventures en VTT. En tant qu'activité récréative, sportive et non compétitive combinant l'activité physique et le tourisme à vélo, le cyclotourisme est généralement associé au cyclisme sur route. Pour en profiter, le territoire de Lleida compte plus de soixante cols de montagne de première et deuxième catégorie. Par ailleurs, les districts situés sur la plaine offrent un vaste réseau de routes locales, ainsi que des chemins goudronnés peu fréquentés, en relativement bon état et très agréables à parcourir à vélo.

Lleida, pedalades infinites

Era demarcacion de Lleida, damb es sòns 180 quilomètres d'extension de nòrd a sud, qu'ei ua barreja de paisatges e espacis naturaus idonèus entà hèr ciclisme en totes es sues modalitats e disciplines: carretèra, BTT, eBike e gravel. Era demanda creishenta d'infraestructures e servicis tad aguesta activitat esportiva a convertit eth Pirenèu e es Tèrres de Lleida en ua destinacion privilegiada entà tot tipe de ciclistes. Eth hilat tan dens de pistes forestaus, camins e caminòus que curbis era provincia configure un scenari optim entà descobrir espacis pòc freqüentadi e mèter a pròva es pròpis limits sus ua bicicleta tot terren. Sèt centres de BTT repartidi pera demarcacion propòsen ua gama grana de rotes damb lèu 3.000 km senhalizadi, classificades en quate nivèus de dificultat. Quauques empreses especializades en viatges e espòrts d'aventura aufrissen ua grana diversitat de rotes de BTT peth territòri, especiaument en Pirenèu e eth Prepirenèu. Era aufèrta d'aventures en bicicleta de montanha se complèta damb rotes tematiques com eth Camí dels Bons Homes o El Cinqüè Llac. Eth ciclotorisme, coma practica recreativa, esportiva e non competitiva que combine era activitat fisica e eth torisme ath dessús d'ua bicicleta, se restaque generaument damb eth ciclisme de carretèra. Entà gaudir-ne, eth territòri lheidatan qu'a mès de setanta pòrts de montanha de prumèra e segona categoria. D'un aute costat, es comarques dera plana aufrissen un vast hilat de carretères comarcaus e locaus, ath delà de camins gondronadi, damb pòca circulacion, en relativament bon estat e fòrça agradius entà hèr-les pedalant.

LA GASTRONOMIA DE LLEIDA. DIETA MEDITERRÀNIA AMB PERSONALITAT PRÒPIA

Text: Rafa Gimena

Fotos: BlueCollectors, Cerdanya EcoResort, Consell Comarcal de les Garrigues, Consell Comarcal del Pallars Jussà, Consell Comarcal de la Segarra, Consell Comarcal de l'Urgell, Defoto, Eva Llauet, Iolanda Sebé, La Boscana, Missatges, Oriol Clavera, Turisme Seu

El caragols (a la imatge, elaborats a la llauna) són un dels plats emblemàtics de Lleida fins al punt que han donat peu a una de les festes més conegudes de la demarcació, l'Aplec del Caragol.

La cuina lleidatana té els seus màxims exponents en els productes de la terra i en elaboracions artesanals de qualitat.

Dins la clàssica trilogia de la dieta mediterrània: blat, oli i vi, la demarcació de Lleida és un exponent de territori amb personalitat pròpia

Dins la trilogia de la dieta mediterrània: blat, oli i vi, Lleida és un exponent de territori amb personalitat pròpia. Els formatges, embotits i carns fresques de porc, corder, vedella, cavall..., la mel, la fruita i hortalisses de l'horta, l'esturió i la truita de riu, o els caragols, són els ingredients principals d'un ampli receptari tradicional i d'autor. L'olla aranesa, el civet de senglar o el

trinxat de la Cerdanya, a la muntanya; la truita amb suc de les Garrigues, els caragols a la llauna o les cassoles de tros, a la plana, entre d'altres. Unes elaboracions que reflecteixen al plat els diferents paisatges, des de les comarques de secà o regadiu de la plana al Pirineu. Cuiners i productors configuren així una gastronomia identitària que cada vegada cobra més pes en l'experiència del visitant. Els elaboradors agroalimentaris i restauradors de Lleida, especialment castigats per les restriccions de mobilitat de la pandèmia de la COVID-19, han estat un exemple d'innovació adaptant la seva activitat a la nova situació. Tot per garantir una experiència turística gastronòmica segura i inoblidable.

Sempre s'ha gaudit del bon menjar i els grans productes de les comarques lleidatanes. Si

bé en els darrers temps, i dins l'aposta per la sostenibilitat del territori que ha impulsat el Patronat de Turisme de la Diputació de Lleida, Ara Lleida, cada vegada són més els productors que se sumen als restauradors per explicar el territori des del seu producte complementant les visites a les seves explotacions amb saboroses activitats i facilitant experiències úniques que omplen tant la panxa com l'ànima del viatger.

Campanyes d'àmbit local o comarcal com ara Al teu gust. Aliments del Pallars; Menja't l'Urgell; Origen Cerdanya o Noguerament Bo; jornades gastronòmiques dedicades al bolet (Alta Ribagorça, Pallars Jussà, Solsonès...), el caviar i esturió (Val d'Aran), l'oli (Garrigues), o els col·lectius de cuiners com la Xicoia al Pallars, Noguera Cuina, o All Cuiners de Lleida, vertebren una gastronomia que bé mereix ser descoberta.

"Cada mossegada d'un producte de Lleida ens transporta a la zona d'on prové"

"Cada mossegada d'un producte elaborat a Lleida és una deliciosa experiència que ens transporta a la zona d'on prové." El president de la Federació d'Hostaleria de Lleida, Josep Castellarnau, considera que l'ús de productes autèntics de proximitat, molts d'ells de quilòmetre 0, és una de les millors cartes de presentació de la gastronomia lleidatana. Castellarnau remarca que "parlem de productes d'una qualitat excel·lent, com la carn d'ovella xisqueta, de poltre del Pirineu o de vaca bruna; els formatges; la fruita de Lleida o l'oli d'oliva verge extra, un dels millors del món, per esmentar només uns pocs exemples". El responsable de la federació afegeix que "no hem d'oblidar tampoc que la nostra restauració està en mans de grans professionals, tant si parlem de cuiners com de personal de sala en general".

Josep Castellarnau, president de la Federació d'Hostaleria de Lleida.

Menjar i beure amb la Ruta del Vi de Lleida

El vi és un dels grans pilars de la mencionada dieta mediterrània, i a Lleida descobrirem set subzones diferents d'una única Denominació d'Origen, Costers del Segre. Cellers, restaurants, hotels, empreses turístiques i institucions impulsen la Ruta del Vi de Lleida-Costers del Segre, per transformar en experiències els vins de les set subzones: Pallars, Artesa de Segre, Garrigues, Vall del riu Corb, Urgell, Segrià i Raimat.

Els vins dels cellers Castell d'Encús (Talarn), Sauvella (Orcau) i Vila Corona (Vilamitjana) mariden a la perfecció amb els productes del territori del Pallars com ara els embotits i les carns del corder raça xisqueta, la vedella, el poltre o la caça en temporada. Els allotjaments Casa Lola, Cal Soldat i Hotel Terradets, amb el restaurant El Llac, especialitzat en els vins de Lleida, i l'enoteca La Bodega de Tremp configuren aquesta ruta al voltant del vi de Lleida.

A la Noguera, dins la Ruta del Vi hi trobem l'històric centenari Castell del Remei (Penelles), Costers del Sió (Balaguer) i Vall de Baldomar a la zona d'Artesa. Entre els restaurants imprescindibles podem reservar taula a La Solana de Josep Antoni Sánchez i Ricard Zamora (Foradada), Cal Xirricló de Francesc Molins (Balaguer) o El Claustre al monestir de les Avellanes, abadia del segle XII carregada d'història. A la comarca del Pla d'Urgell, a Bellvís

també podem gaudir de la cuina de Joel Castanyé a La Boscana, reconegut amb una estrella Michelin i membre de la Ruta del Vi.

A la vall del Corb, comarca de l'Urgell, els cellers Analec (Nalec), Olivera (Vallbona de les Monges), Boldú Viticultors i Cercavins, tots dos a Verdú, lideren la proposta enoturística amb el restaurant Cal Menut de Belianes.

Vinya els Vilars (Arbeca), amb Maria José Pérez i Antonio Aldomà; Clos Pons (l'Albagés), amb la família Pons; Matallonga (Fulleda), amb Joan Penella i Rosa Xifré; Tomàs Cusiné (el Vilosell); Cérvoles (la Pobla de Cérvoles), i Mas Blanc i Jové, de la família Jové Balasch, també a la Pobla de Cérvoles, són els cellers que donen vida al

turisme del vi a les Garrigues amb una oferta de restauració que lidera Els Fogons de la Carme a Cervià de les Garrigues.

L'oferta gastronòmica del Segrià al voltant del vi es mou entre la tradició de caragols i brasa de restaurants com Brasa d'Or, amb Óscar Ruiz i Carmen Retamero; Celler del Roser, amb Montse Guardiola; L'Espurna, o La Huerta, amb Gerard Balasch. Propostes més d'autor trobarem al Petit Català, de Salvador Alarí; Ferreruela Cuina de la Terra, de Gonzalo Ferreruela, o L'Espurna, amb el xef Jordi Vidal i la sommelier Laia Balcells. Podem visitar els cellers de Raimat, a Raimat, i Lagravera d'Alfarràs.

Cellers, restaurants, hotels, empreses turístiques i institucions impulsen la Ruta del Vi de Lleida per transformar en experiències els vins de les set subzones de la DO Costers del Segre: Pallars, Artesa de Segre, Garrigues, Vall del riu Corb, Urgell, Segrià i Raimat.

Les Jornades Gastronòmiques de les Garrigues ens proposen plats sorprenents amb l'incomparable oli d'oliva extra verge com a eix vertebrador.

La gastronomia i el turisme de l'oli

La comarca de les Garrigues disposa de la primera denominació d'origen d'oli d'oliva de l'Estat, la DOP Garrigues. Aquesta denominació té uns quants productors de pobles de les comarques veïnes del Segrià i l'Urgell, tradicionalment terres de secà i denominades 'Garrigues històriques'. També trobem oli de molta qualitat a la Noguera i el Pallars. Un patrimoni que vertebrava la campanya d'Ara Lleida 'Oleoturisme de Lleida. El gust de la terra', un programa des del qual el Patronat de Turisme de la Diputació de Lleida i els consells comarcals d'aquests territoris ofereixen i promociónen conjuntament mig centenar d'experiències al voltant d'aquest or líquid.

Les Garrigues es considera l'epicentre de l'oli de Catalunya, tant en quantitat de producció com de reconeixement del seu oli verge extra. En especial des del final de la tardor, quan comença la collita, fins a començaments de gener. Setmanes en les quals se succeeixen tot un ventall de festes i fires locals que proveeixen d'oli per a tota la temporada veïns i visitants. És en aquesta època quan se celebra la Mostra Gastronòmica de les Garrigues, unes jornades gastronòmiques organitzades pel Consell Comarcal de les Garrigues en què els cuiners de la comarca ofereixen menús a preu tancat per als

gastrònoms. A més de la gran oferta de turisme cultural i monumental de la comarca, amb atractius com el poblat iber dels Vilars d'Arbeca, les pintures rupestres de la Roca dels Moros del Cogul, icona de l'art rupestre mediterrani i Patrimoni Mundial de la UNESCO des del 1998, són moltes les experiències de què podem gaudir a les Garrigues al voltant de l'oli. En aquest sentit, el Centre de la Cultura de l'Oli de Catalunya, a la Granadella, ofereix descobrir el conreu de les oliveres i les construccions típiques de pedra seca fent una ruta amb 'burricleta' (bicicletes elèctriques) amb diferents itineraris. Per gaudir i repetir.

Per la seva banda, Ariadna Boixader, d'Olea Soul, ofereix entre el seu catàleg d'experiències una excursió de mig dia per diferents finques amb un taller d'olis infusionats amb herbes aromàtiques, així com un tast d'olis a cegues i un dinar elaborat per la xef Montse Freixa.

Al Segrià destaca la programació de Camins d'Or Líquid del Consell Comarcal del Segrià, amb la participació de les cooperatives i els ajuntaments d'Alcanó, Alfés, Aspa, Llardecans, Maials, Seròs i Torrebellas. És un conjunt d'activitats al voltant de l'oli durant els mesos de novembre i desembre. El Centre d'Interpretació de la Pedra

Seca de Torrebellas també organitza visites i activitats per als amants d'aquest or líquid durant tot l'any.

La Noguera, a mig camí entre la plana de Lleida i el Pirineu dels Pallars i l'Alt Urgell, ha estat un indret tradicional de producció d'oli.

Dins d'aquest territori, el molí d'oli La Vansa de Boada ofereix diferents propostes concertades al visitant que van des de la visita al molí amb degustació a una visita al camp amb dinar inclòs. En la proposta més completa, durant una passejada per les oliveres la família París ens presenta el cultiu i elaboració d'oli amb la varietat d'oliva Verdiell, autòctona de la serra del Montsec. L'experiència culmina amb el tast d'oli i un dinar de cuina catalana organitzat per a l'ocasió, sempre que es programi l'activitat. La Vansa també programa dinars més gastronòmics amb el xef Sergi de Meia. La Casa del Moliner, rehabilitada com a allotjament rural amb tres habitacions i sis places, complementa l'oferta oleoturística del molí.

A les comarques de l'Urgell i el Pallars Jussà cada vegada hi ha més producció i cultura d'oli, així com propostes i experiències turístiques que relacionen i harmonitzen patrimoni i gastronomia.

El Malena de Xixo Castanyo, a Gimènells, referència gastronòmica del Segrià

Josep Maria Castanyo, 'Xixo', el xef del restaurant Malena, l'establiment lleidatà amb més antiguitat en el club dels guardonats amb estrella Michelin i que satisfà els gastrònoms més exigents a Gimènells.

El xef Josep Maria Castanyo, 'Xixo', i la seva esposa Maria Elena Ruiz, com a responsable de sala, lideren el restaurant Malena, l'establiment lleidatà amb més antiguitat en el club dels guardonats amb estrella Michelin i que satisfà els gastrònoms més exigents a Gimènells.

En Xixo és un mestre per a molts joves i no tan joves cuiners lleidatans, que han vist en la seva honestat i sensibilitat envers el producte una inspiració i un mirall professional. Un dels trets més significatius de la cuina de Castaño, quan va obrir la nova etapa a Gimènells, va ser la incorporació d'una tècnica de brasa que aromatitza el producte d'una manera especial amb el mateix fum de la cocció.

Sota comanda, en Xixo és un expert en la personalització de tota mena de menús, però tot aquell qui arriba al Malena pot gaudir del seu menú de pissarra a preu tancat. Una proposta creativa i generosa que ofereix uns entrants fixos a base d'ametlló als quatre pebres; xolis del Pallars amb pa i tomata; navalla amb mongeta verda i taronja sanguina; patata, pèsols i oli; velouté de pollastre de corral amb foie gras, blat de moro i tòfona, i el cavalló de calçots.

Com a segon plat es pot escollir entre especialitats com la xisqueta cuïta a la canyella i pebrot, acabada a la brasa; bacallà al vapor d'altzina escaldat a l'all granat i patates a la cendra; llonganissa de Gimènells a la brasa amb poma confitada a l'anís

estrellat; garrí cuit amb pell de cítrics i vainilla, acabat al forn de llenya, amb peres de Lleida al vi; bloc de vaca de pastura amb salsa de cireres de la ratafia, o peus de porc amb caragols, entre d'altres especialitats.

Per postres també podem gaudir dels dolços o la fruita de Lleida amb creacions com l'imprescindible pa amb oli i xocolata de roses, passió i escuma d'aigua de mar; amanida de fruites; carquinyolis ofegats amb crema catalana; rovell de regalèssia amb gelat de mandarina i gelatina de cafè; mató, codony i gelat de carabassa al gingebre, o la poma bella Helena.

La Boscana, homenatge de Joel Castanyé a la fruita i el producte de Lleida

Joel Castanyé és el xef de La Boscana de Bellvis, al Pla d'Urgell, un restaurant gastronòmic reconegut amb una estrella Michelin i que ha esdevingut tota una referència de la cuina local més exigent.

Joel Castanyé és el xef de La Boscana de Bellvis, al Pla d'Urgell, un restaurant gastronòmic reconegut per la guia vermella amb una estrella Michelin que ha esdevingut en els darrers temps tota una referència de la cuina local més exigent. En la nova carta d'aquest 2021, la fruita dolça que envolta la finca del restaurant i la fruita seca de les Terres de Lleida cobren un protagonisme especial.

La Boscana ofereix un acurat servei de carta en un espai molt agradable i exclusiu amb vistes al jardí de la finca. Però la major part

dels visitants i comensals que s'arriben fins a l'establiment opten per una de les fórmules de menú gastronòmic que proposen en Joel i la seva companya i cap de sala, María Ángeles Chiriboga: el Petit Menú, el Menú La Boscana o el Gran Festival La Boscana.

"Una de les novetats d'aquest any rau en l'aposta per la fruita de Lleida, ja sigui poma, pera o préssec, o fruites seques com els festucs o l'ametlla", explica en Joel. "La benvinguda de tots els comensals s'obre amb un nou snack o aperitiu, que és la sidra de poma i milfulles de

poma", assenyalava el xef lleidatà en homenatge a aquesta fruita tan reconeguda a Lleida, i més concretament al Pla d'Urgell.

La burrata amb ametlla; el 'trampantojo' de biquini de merenga seca de pera i mantega de tòfona; el pa amb oli a taula fet de brioix amb tres bombons d'olives; l'ou d'espàrrrec, fet amb aigua d'espàrrrec esferificada amb un rovell d'ou a dins i coronat amb una crema holandesa de pera i un encenall d'aquesta fruita; o el festival de colomí amb cireres, són només algunes de les noves creacions d'aquest cuiner amb una mirada particular cap a l'univers de la fruita dolça i seca.

Francesc Xavier Benet, la cuina de l'oli de les Garrigues al Restaurant Hostal Benet de les Borges Blanques

Francesc Xavier Benet, Premi Joves Cuines Àngel Moncusí 2006, regenta la cuina del Restaurant Hostal Benet, un dels establiments de referència a les jornades gastronòmiques de les Garrigues al voltant de l'oli verge extra.

A la seva carta podem trobar propostes com l'emulsió de coliflor amb oli d'oliva verge extra; risotto de botifarra negra i bolets, o l'icònic plat lleidatà cargols a la llauna. Entre els peixos, i amb l'oli com a fil conductor, Benet treballa el bacallà confitat amb pil-pil de porro; l'esturió aranès a la brasa amb emulsió de calçot escalivat i agredolç de mel de bosc, i la ventresca de tonyina vermella a la flama, nyàmera i timó.

L'espatlla de corder confitat a baixa temperatura amb textures d'escalivades a la flama, i els peus de porc a la planxa amb emulsió d'albergínia, són algunes de les especialitats de carn. Entre les postres imprescindibles: pa dolç cruixent, gelat

d'oli d'oliva verge extra i espuma de xocolata negra; o pastís calent de poma al curri i gelat de vainilla.

També ens podem deixar seduir pel menú de degustació de la casa, que sempre incorpora

receptes més innovadores com el tataki de tonyina macerada amb oli, demiglace vegetal de coliflor i sèsam torrat; caneló de vedella amb pasta fresca i emulsions de verdures del seu rostit; o préssec d'hort en conserva d'oli a la brasa, xocolata calenta, nata, regalèssia i cafè.

El blat: pa i cervesa

Els darrers anys, l'Associació de Cervesers Artesans de Lleida ha impulsat una 'ruta' amb activitats i experiències al voltant d'aquesta beguda feta artesanalment a base d'aigua, blat maltat i llúpol

Les grans extensions de conreu de cereal fan de Lleida el graner més important de Catalunya. De blat, des del temps dels ibers, a les Terres de Lleida se'n fa pa i cervesa.

El Gremi de Forners de Lleida agrupa un nombrós grup de forns artesans de totes les comarques al voltant del pa de pagès (amb Indicació Geogràfica Protegida), la varietat tradicional pa de ronyó que elaboren alguns forns de les Garrigues, les coques de recapte de tot tipus i un ampli ventall d'especialitats que acompanyen el calendari festiu, cultural o religiós de cada comarca. El complement perfecte per tornar a casa amb alguna pasta dolça o salada a manera de 'souvenir' gastronòmic.

D'altra banda, la demarcació lleidatana ha estat l'origen de la cervesa San Miguel, que a Lleida disposa d'un centre d'interpretació visitable amb reserva concertada. A Bell-lloc, la cervesera catalana Estrella Damm també hi té una factoria per proveir-se de malt.

Els darrers anys, l'Associació de Cervesers Artesans de Lleida ha impulsat una 'ruta' amb activitats i experiències al voltant d'aquesta beguda feta artesanalment a base d'aigua, blat maltat i llúpol. Són sis microcerverseries compromeses en la promoció i difusió d'aquest beuratge ancestral que a les terres de Ponent té el seu origen en els primers pobladors ibers. A la comarca de la Noguera, dins d'aquesta

Les coques de recapte i els panadons són delicioses elaboracions fetes amb tot tipus de productes d'horta, carn o peix, les primeres, i majoritàriament amb espinacs, panses i pinyons, els segons.

Els torrons (elaborats a Agramunt i a Os de Balaguer); la girella, embotit emblemàtic del Pallars i l'Alta Ribagorça; la cassola de tros, típica de Linyola (a la foto) i d'altres municipis de la plana, i la cervesa artesanal, quatre exemples de productes de qualitat.

singular ruta d'obradors cervesers podem visitar i degustar La Vella Caravana (Menàrguens) i Cerveses Ponent (Seró); a la Segarra, Casa Dalmases (Cervera); a l'Urgell, Cerveseria Matoll (Belianes); al Pallars Jussà, CTretze (la Pobla de Segur), i al Segrià, Lo Vilot (Almacelles).

Però l'oferta cultural, gastronòmica, d'oci i de lleure al voltant de cada obrador va més enllà de la degustació o venda de cerveses. Així, concerts, fires, visites i tot tipus d'activitats relacionades fan del seu producte un punt de partida per gaudir de diferents experiències alhora que es descobreix el territori de Lleida. A la Pobla de Segur, Anna Lafont, Eladio Sánchez, Joel Bastida i Abel Sánchez lideren la cervesera CTretze. La seu de CTretze disposa d'un punt de visitants que fa de recepció, botiga, espai de degustació

i fins i tot un escenari per a concerts i tota mena d'activitats culturals.

En la mateixa línia, Òscar Silva, de La Vella Caravana de Menàrguens, ha presentat la Taberna, un nou espai multifuncional de la fàbrica obert al públic en general, amb música en directe i degustació. Josep Sala i David Romero, de Cerveses Ponent, complementen les visites personalitzades al seu obrador de Seró amb dues activitats diferenciades: un tast de les referències de la casa o un maridatge d'aquestes begudes amb quatre productes de proximitat. Per la seva banda, l'equip de Matoll, Jordi Segarra, Josep Maria Culleré i Quim Català, a més de visites a l'obrador amb diferents degustacions, programa dinars de maridatge al restaurant Cal Menut. Tot sense sortir de Belianes.

La Fundació Casa Dalmases de Cervera, entre d'altres activitats d'inclusió de persones amb diferents capacitats, impulsa una cervesera artesana pròpia. A l'Espai Degustació de la fundació hi trobarem tota mena de productes gastronòmics elaborats per altres entitats de proximitat del tercer sector. Òscar Mogilnicki i Quionia Pujol lideren Lo Vilot Farm Brewery d'Almacelles, un projecte innovador cooperatiu de producció de cervesa artesana orientat a fer cervesa de cercle tancat. La visita a Lo Vilot sempre resulta enriquidora.

L'Associació de Cervesers Artesans de Lleida impulsa la Ruta de la Cervesa Artesana de Lleida, que compta amb el suport permanent de Gustum, projecte coordinat per l'Associació Leader de Ponent.

Formatges, carns, embotits, fruita, mel, esturió i truita de riu

Els embotits i els formatges són alguns dels productes emblemàtics de la potent i alhora suculent gastronomia del Pallars.

A pràcticament totes les comarques de Lleida trobarem elaboradors artesans de formatges i embotits. Els ramats d'ovelles, cabres, vaques i poltres de les comarques de muntanya del Pallars Jussà i Sobirà, l'Alt Urgell, la Cerdanya, l'Alta Ribagorça, la Val d'Aran o el Solsonès, així com a la Noguera, la Segarra, l'Urgell, les Garrigues o el Segrià, són l'origen d'obraders formatgers i carnisers on trobar un gran ventall de carns fresques de qualitat, a més d'especialitats locals com la girella, el xolís, llonganissa o botifarres de tota mena.

Pel que fa als formatges, desenes d'obraders obren les seves portes als visitants perquè gaudeixin de l'experiència del formatge més enllà de la degustació coneixent les diferents races d'animals, així com els processos d'elaboració, la història o les mil anècdotes que aquests artesans han anat recopilant amb el

pas del temps. Formatges Camps (Pla d'Urgell), Cal Quitèria i Formatges Vilavella (Segrià), 30 Cabres (Cerdanya), Formatgeria Tuixent, Serrat Gros, L'Oliva, La Reula i Mas d'Eroles (Alt Urgell), La Clua i De Tòrrec (Noguera), Formatges Tarrau (Val d'Aran), Casa Aubagueta i El Pastoret (Segarra), o Formatgeria Casa Mateu, La peça d'Altron, Tros de Sort i Formatgeria Montsent de Pallars (Pallars Sobirà) són algunes de les formatgeries del territori.

L'Àvia Clementina, Casa Mestre, Roques Pelades, al Pallars Jussà; Tastet de Mel, a l'Alta Ribagorça; Bee Happy, a les Garrigues, o Cal Cabàs, a la Noguera, són algunes de les explotacions apícoles que expliquen la cultura de la mel i les abelles al visitant de les Terres de Lleida.

A la plana de Lleida, la fruita és paisatge i des del punt de vista gastronòmic un ingredient

saborós i polivalent en rostits, cassoles i plats més innovadors o d'autor. Molts restaurants ofereixen les seves especialitats. Els darrers anys, diferents pagesos han obert petits obradors per fer melmelades i conserves de poma, pera, préssec... El Tossalet d'Almenar a la Noguera i Fruita Blanch a l'horta de Lleida, a la capital del Segrià, en són dos exemples. La campanya Fruiturisme de l'Ajuntament d'Aitona, al Baix Segre (Segrià), també ens convida a gaudir de l'experiència de la fruita, especialment amb la floració dels arbres.

Pel que fa als rius, les truites de riu de la Piscifactoria de Tavascan (Pallars Sobirà) o el caviar i els esturions de Caviar Nacarii (Val d'Aran) són dos productes de gran qualitat que trobarem a diferents restaurants del territori, però que també podem visitar amb reserva concertada.

El deliciós caviar Nacarii, produït in situ, i l'olla aranesa, dos plats que representen la novetat i la tradició més saboroses.

La cuina del Pallars de Zaraida Cotonat, al Fogony de Sort

Zaraida Cotonat, des de la cuina, i José Antonio Rodríguez, a la sala, són l'ànima del Fogony de Sort, un restaurant amb més de quinze anys i una estrella Michelin. Un astre que en cap moment ha enlluernat una trajectòria marcada pel "compromís, afecte i respecte pel producte de proximitat". Els plats de la Zaraida són obres de senzillesa en què els ingredients cobren protagonisme per si mateixos en harmòniques associacions dels uns amb els altres. El seu fill Pepe, format al CEET de Barcelona, tenia un any quan els seus pares van emprendre aquesta aventura gastronòmica a començaments dels noranta, i ja fa dies que forma part de l'equip, amb la seva germana Erica i la seva dona Jernny, apropant el sabor del Pallars a tot aquell qui es vulgui arribar fins al Fogony.

Per gaudir d'un festival gastronòmic en aquest paradís de la gastronomia pallaresa podem optar pel Menú Confiança, en el qual la Zaraida ens dissenyarà un dinar o sopar amb snacks, diferents entrants, peix, carn i dues postres del moment. Si no disposem de tant temps, o tenim

Zaraida Cotonat, des de la cuina (a la foto), i José Antonio Rodríguez, a la sala, són l'ànima del Fogony de Sort, un restaurant amb més de quinze anys i una estrella Michelin.

un pressupost més ajustat, Cotonat també cuina cada dia un menú 'slow food' de km 0 amb entrants com esqueixada de bacallà, cracker de llavors, espècies i olivada; arrosset de conill, ceps i costelletes; truita de Tavascan fumada, miniverdures escabexades i reducció de vermut casolà, o carpaccio de filet de poltre, ceba agredolça, all negre i avellanes, entre d'altres.

Com a plats principals també podem escollir entre galtes de vedella Bruneta, xocolata a

la pedra i carquinyolis; xai ecològic Xisqueta, iogurt, prunes i xarop d'avet; peus de porc farcits de bolets, tòfona, ceba i bacó; bacallà, sofregit dolç de tomata i gelée d'all escalivat...

Tot amb final dolç de red velvet; xocolata, passió i cacau; brossat d'ovella, gelat de mel de Tírvia i nous garapinyades, o cruixents de crema i vainilla. Tot amb pans artesans que el restaurant elabora cada dia amb farina ecològica de La Garbiana de Torroja de Segarra.

L'Hotel Gastronòmic de Castellciutat, la cuina d'autor de Michael Torres a l'Alt Urgell

Michael Torres és el xef executiu del monumental i gastronòmic Relais & Chateau Hotel de Castell de Ciutat, al nucli històric de Castellciutat, dins del terme municipal de la Seu d'Urgell a l'Alt Urgell. Natural de Los Teques (Veneçuela), en Michael fa anys que consolida la seva carrera professional a Lleida, amb una cuina d'autor que dona la seva visió més personal del producte o elaboracions locals.

A més del servei d'esmorzars, banquets, càterings i esdeveniments d'aquesta fortalesa, ara complex turístic gastronòmic, l'hotel disposa de dos restaurants diferenciats. El Katia ofereix cada dia una proposta de cuina de mercat, mentre que el Tàpies, obert des de finals de primavera i fins ben entrada la tardor, aposta per la cuina creativa amb fórmula de menús de degustació.

Sorbet de llimona sobre granissat de llima i coriandre amb aromes de cafè; caviar del Pirineu "Nacarii"; truita del Pirineu fumada al timó, o trilogia de tacs "Caprichos del chef", són alguns dels snacks i aperitius d'aquesta proposta llarga i variada.

Michael Torres, xef executiu del Relais & Chateau Hotel de Castell de Ciutat, ha consolidat la carrera professional amb una cuina d'autor que dona la seva visió més personal del producte o elaboracions locals.

Els plats principals de peix i carn del menú amb els quals en Michael construeix el seu discurs gastronòmic d'aquest 2021 són anguila fumada amb allioli de gingebre i gelat de mostassa; "Memòries de Nadal" sopa de galets; carpaccio de gamba vermella amb caragols i suc de carn; turbot, escopinyes i calçots; o hallacas, com un

gest de complicitat a la infantesa veneçolana del xef.

La degustació de formatges del Pirineu; neu de meló amb tarongina, gingebre i cítrics, i gelat de pebre rosa amb infusió d'hibisc i gerd, són les postres d'autor amb què Torres finalitza aquest menú.

Er Occitan, la cuina 'slow food' de Marcos Pedarrós de l'una i l'altra banda de la Val d'Aran

Marcos Pedarrós és el xef del reconegut restaurant Er Occitan de Bossòst, a la Val d'Aran, un establiment 'slow food' de referència que configura una de les ofertes més consolidades de la vall amb producte local i de proximitat. Tenint en compte que aquest establiment es troba a tocar de França, en Marcos incorpora molts productes de l'una i l'altra banda del Pirineu. Així, al cuiner de Bossòst i a la seva dona i responsable de sala, Núria Garcia, els agrada reflectir els seus orígens de la Val d'Aran, l'Alta Ribagorça, el Pallars o el sud de França en uns plats de detall entre la tradició i l'avantguarda.

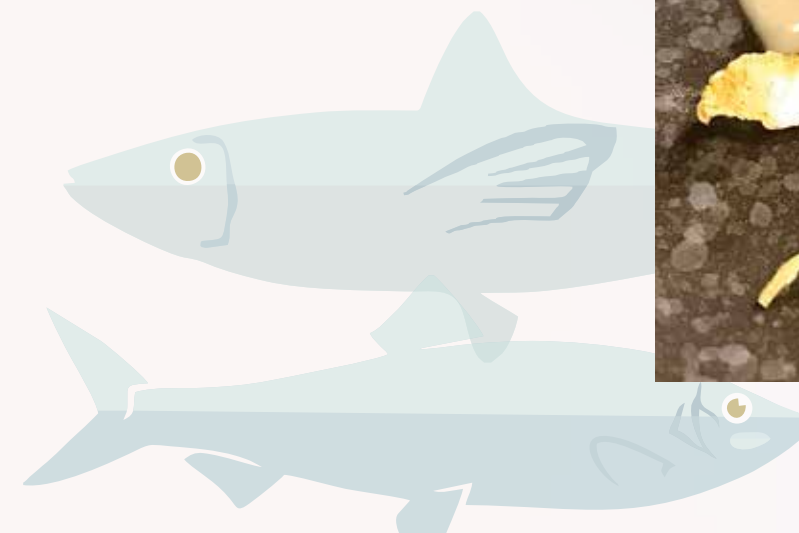
A la carta i als menús d'Er Occitan hi trobem recreacions de plats tradicionals i habituals a la vall com el jarret de porc a la "coquela" (cassola de ferro lacat); el tàrtar de vaca de la granja Boya de Les, sobre moll de l'os rostit, o la pintada amb emulsió de patata i mango verd adobat.

"Antigament no arribava peix fresc a la vall, només hi havia truites i bacallà en saladura. Llavors l'àvia d'en Marcos, que era carnissera, feia un arròs de mar i muntanya amb la botifarra que ella mateixa elaborava i una llauna de calamars en tinta americana. Aquest plat el fem com a homenatge i recordatori de temps passats", explica la Núria.

Ara, l'oferta de peix que arriba a Er Occitan des dels mercats de les veïnes localitats franceses permet fer plats de proximitat com el tàrtar d'ostres, petxines de pelegrí, xampinyons i algues amb pa d'algues, o la ventresca de tonyina amb "aigo boudido" de miso blanc i escabetx de salsa de soja amb vinagre i algues.

Marcos Pedarrós és el xef del restaurant Er Occitan de Bossòst, a la Val d'Aran, un establiment 'slow food' de referència que configura una de les ofertes més consolidades de la vall amb producte local i de proximitat.

Amb patata, col i cansalada obtenim una de les menges més gustoses de la Cerdanya: el trinxat. A la dreta, un deliciós plat fet amb vedella de l'Alt Urgell.

La gastronomía de Lleida. Dieta mediterránea con personalidad propia

Dentro de la trilogía de la dieta mediterránea, trigo, aceite y vino, Lleida es un exponente de territorio con personalidad propia. Cocineros y productores locales configuran una gastronomía identitaria que cada vez cobra más peso en la experiencia del visitante. El vino es uno de los grandes pilares de la dieta mediterránea y en Lleida descubrimos siete subzonas de una única denominación de origen. Bodegas, restaurantes, hoteles, empresas turísticas e instituciones impulsan la Ruta del Vino de Lleida-Costers del Segre. La comarca de las Garrigues ostenta la primera denominación de origen de aceite de oliva del Estado y se considera el epicentro de la producción de 'oro líquido' en Cataluña, que ha dado lugar a un abanico de actividades turísticas en torno al aceite de oliva virgen bajo el concepto de "oleoturismo". Los extensos cultivos de cereal hacen de Lleida el granero de Cataluña. De trigo, desde los iberos en este territorio se hace pan y cerveza. El Gremio de Panaderos agrupa un nutrido grupo de tahonas artesanas en torno al pan de payés, las coques de recapte y otras especialidades. La Asociación de Cerveceros Artesanos de Lleida ha impulsado una 'ruta' con actividades y experiencias relacionadas con esta popular bebida. Prácticamente en todas las comarcas leridanas encontramos elaboradores artesanos de quesos, embutidos, miel, carnes frescas y especialidades locales como la girella y el xolís. En el llano, la fruta es paisaje y un ingrediente sabroso y polivalente en asados, cazuelas y platos más innovadores. Las truchas, el caviar y los esturiones son productos fluviales de gran calidad que hallamos en distintos restaurantes de la demarcación.

The gastronomy of Lleida: the Mediterranean diet with a personality of its own

With regard to the three essential ingredients of the Mediterranean diet: wheat, olive oil and wine, Lleida is a territory with a character all of its own. Local chefs and producers form part of a gastronomy with its own personality, which is gaining greater and greater importance in the eyes of its visitors. Wine is one of the main pillars of the Mediterranean diet and in Lleida we can discover seven sub-areas of a single denomination of origin. Local wineries, restaurants, hotels, tourism companies and institutions all promote the Lleida-Costers del Segre Wine Route. The comarca (local district) of Les Garrigues boasts Spain's first denomination of origin for olive oil and is considered the epicentre for the production of this liquid gold in Catalonia. This has given rise to a wide range of tourist activities related to virgin olive oil and to the concept of olive oil tourism. Its extensive cereal crops make Lleida the breadbasket of Catalonia. In fact, people have used wheat to make bread and beer in this territory since the times of the Ibers. The Bakers' Guild brings together a group of craftsmen skilled in the art of making pa de pagès (country folk's bread), coques de recapte (savory pizzas) and other local specialities. The Association of Artisan Brewers of Lleida has promoted a "route" with activities and experiences related to this popular drink. In practically all the comarques of Lleida, it is possible to find artisan-made cheeses, cured meats, honey, fresh meats, and local specialities, such as girella and xolís. On the plain, fruit is synonymous with the local landscape and offers a tasty and multi-purpose ingredient in roasts, casseroles and the most innovating of dishes. Trout, caviar and sturgeon are river products of the highest quality that can also be found in various restaurants within the territory

La gastronomie de Lleida. Le régime méditerranéen qui se démarque

Dans le tiercé gagnant du régime méditerranéen (blé, huile, vin), Lleida occupe une place de choix marquée par une personnalité propre. Chefs et producteurs locaux proposent une gastronomie identitaire qui prend de plus en plus d'importance dans l'expérience du visiteur. Le vin est l'un des grands piliers du régime alimentaire méditerranéen et la région de Lleida compte sept sous-zones relevant d'une seule appellation d'origine. Vignobles, restaurants, hôtels, entreprises et institutions touristiques assurent la promotion de la route du vin Lleida-Costers del Segre. Le district des Garrigues détient la première appellation d'origine d'huile d'olive en Espagne et est considérée comme l'épicentre de la production de cet « or liquide » en Catalogne, ce qui a donné lieu à une série d'activités touristiques autour de l'huile d'olive vierge sous le concept d' « oléotourisme ». Les grandes cultures céréalières font de Lleida le grenier de la Catalogne. Sur ce territoire, on élabore du pain et de la bière à partir du blé depuis l'époque des Ibères. L'Ordre des boulangers réunit un vaste groupe d'artisans boulangers autour du pain de campagne, des coques de recapte (sorte de tourte locale) et autres spécialités. L'Association des artisans brasseurs de Lleida a promu une « route » qui propose des activités et des expériences liées à cette boisson populaire. Dans pratiquement toutes les communes de la région de Lleida, on trouve des artisans qui élaborent fromages, saucisses, miel, viande fraîche et autres spécialités locales telles que la girella (charcuterie à base d'agneau) et le xolís (type de saucisson). En plaine, les fruits font partie du paysage et constituent un ingrédient savoureux et polyvalent dans les rôtis, ragouls et autres plats plus innovants. Par ailleurs, la truite, le caviar et l'esturgeon sont des produits de rivière de grande qualité qui sont mis à l'honneur dans différents restaurants de la région.

Era gastronomia de Lleida. Dièta mediterrànèa damb personalitat pròpia

Ena trilogia dera dièta mediterrànèa, horment, òli e vin, Lleida qu'ei un exemple de territòri damb personalitat pròpia. Codinèrs e productors locals configuren ua gastronomia identitària que cada viatge guanhe mès pes ena experiència deth visitaire. Eth vin qu'ei un des grani pilars dera dièta mediterrànèa e en Lleida trobam sèt subzònes d'ua unica denominacion d'origina. Cerèrs, restaurants, otèls, empreses toristiques e institucions fomenten era Rota deth Vin de Lleida-Costers deth Segre. Era comarca des Garrigues a era prumèra denominacion d'origina d'òli d'oliva der Estat e se considèrè er epicentre dera produccion d' 'òr líquid' en Catalonha, qu'a dat lòc a ua aufèrta d'activitats toristiques ath torn der òli d'oliva verge jos eth concèpte d' "oleotorisme". Es vasti cultius de cereau hèn de Lleida eth graèr de Catalonha. Se parlam deth horment, ja es ibèrs hègen pan e bièra en aguest territòri. Eth Grèmi de Hornèrs amase un grop nombros de horns de pan artesanaus ath torn deth pan de campanha, es coques de recapte e ues autes especialitats. Era Associacion de Cervesèrs Artesanaus de Lleida a promoigut ua 'rota' damb activitats e experiències restacades damb aguesta populara bevenda. Lèu en totes es comarques lleidatanes que i a elaboradors artesanaus de formatges, embotits, mèu, carn fresca e especialitats locals com era girella e eth xolís. Ena plana, era fruta qu'ei paisatge e un ingredient savorós e polivalent en aguisats, caçòles e plats mès innovadors. Es truiteies, eth caviar e es esturions son productes fluviaux de fòrça qualitat que trobam en diferenti restaurants dera demarcacion.

ELS GUARDIANS DEL PATRIMONI

UN RECORREGUT PELS DOTZE EQUIPAMENTS QUE INTEGREN LA XARXA DE MUSEUS DE LES TERRES DE LLEIDA I ARAN

Text: Anna Sáez

Fotos: Ajuntament de Montgai, Arxiu Patronat de la Vall de Boí (Òscar Rodbag), Centre d'Interpretació de l'Antic Comerç, Espai Cultural dels Canals, Espai Macià, Espai Pedrol, Jordi Tutusaus, Museu Cal Trepat, Museu d'Arquitectura i Urbanisme Josep Mas Dordal, Museu d'Art Jaume Morera (Jordi Pou), Museu de Cervera, Museu de Guissona, Museu de l'Aigua, Museu de la Noguera, Museu de Lleida (Jordi Pou), Museu de Lleida (Santi Iglesias), Museu de Tàrraga, Musèu dera Val d'Aran i Oriol Clavera

Què tenen en comú una escultura surrealista de Leandre Cristòfol, el recipient d'on es bevia la cervesa més antiga documentada a Europa, una mina de zinc o la central hidroelèctrica més antiga dels Pirineus? Són alguns dels secrets que amaga la Xarxa de Museus de les Terres de Lleida i Aran, dotze equipaments per descobrir el territori d'una manera sorprenent.

El Museu de Guissona acull restes arqueològiques de gran interès, des de la prehistòria fins a l'època romana.

El Museu de Lleida, un gran equipament cultural inaugurat el 2007, ens ofereix un fascinant recorregut per la història de la plana de Lleida.

La Xarxa de Museus de les Terres de Lleida i Aran és una autèntica capsa de sorpreses que ens permet descobrir tot un món: art, història, patrimoni, tradicions, tecnologia, dinosaures, paisatge...

Etimològicament, són els temples de les muses, un nom ben trobat perquè són espais inspiradors. Avui visitem la Xarxa de Museus de les Terres de Lleida i Aran i ens rendim a l'evidència que els dotze equipaments que la integren són impossibles d'abastar. De fet, cadascun dels museus és una autèntica capsa de sorpreses que ens permet descobrir tot un món, el nostre. Art, història, patrimoni, tradicions, tecnologia, dinosaures, paisatge... Tot hi té cabuda. Preparats per fer un viatge apassionant? Àngel Galobart, president de la Xarxa, ens fa de guia. A les comarques de Lleida hi ha moltes col·leccions i espais museístics, però només dotze d'aquests equipaments són al Registre de Museus de Catalunya: el Museu Diocesà i Comarcal de Solsona, el Museu Diocesà d'Urgell, el Museu de la Conca Dellà, l'Ecomuseu de les Valls

d'Àneu, el Museu de Guissona, el Museu de la Noguera, el Museu Comarcal de l'Urgell a Tàrrrega Urgell, el Museu de Cervera, el Museu de Lleida, el Museu d'Art Jaume Morera, els Musèus dera Val d'Aran i el Museu Hidroelèctric de Capdella. "Som centres molts diferents i, per tant, complementaris." Formar part de l'aixopluc d'aquesta xarxa els permet tenir més projecció. "Tenim un pressupost propi de funcionament que ens ajuda a la difusió de les activitats, a fer recerca, a la catalogació del nostre fons, a externalitzar alguns serveis... I, a més a més, la Diputació de Lleida ens subvenciona a través de l'Institut d'Estudis Ilerdencs", subratlla. Això permet optimitzar recursos i poder arribar més lluny. Els museus no s'han escapat del malson de la pandèmia, però malgrat haver hagut de tancar durant mesos i reobrir amb estrictes mesures sanitàries anti-COVID, afronten la tornada a la normalitat amb optimisme.

El Museu de la Conca Dellà ens descobreix com eren i com vivien els darrers dinosaures que van habitar el planeta, i l'àrea expositiva es complementa amb la visita als jaciments paleontològics.

Galobart és el director del **Museu de la Conca Dellà**. Cronològicament, és el que es remunta a un passat més remot. I no parlem de segles, sinó de milions d'anys, entre seixanta i setanta, quan encara no s'havien format els Pirineus. En aquest museu descobrim com eren i com vivien els darrers dinosaures que van habitar el planeta. Entre els quals, el gegantí titanosau, un herbívor amb un coll de cinc metres que tenia unes potes semblants a les de l'elefant, l'estrella indiscutible d'aquest equipament cultural del Pallars Jussà. El museu estarà tancat per obres fins a aquest estiu, quan ampliarà la seva superfície amb la connexió de l'edifici que l'acull amb la casa situada just al davant i que quedarà connectada a través d'unes passarel·les que creuen el carrer. "Les restriccions per la COVID i el tancament per obres han estat complicats de gestionar, però no ens hem aturat." I és que aquest museu es complementa amb els jaciments paleontològics. Però no tot són dinosaures. Isona té un important passat romà. El segle I aC es va fundar en aquest territori la ciutat d'Aeso. "La hipòtesi és que Aeso era la porta d'entrada a les

riqueses dels Pirineus", i lloc de naixement d'un important centurió que va lluitar a les ordres de l'emperador Trajà. "Disposem d'una important col·lecció de làpides que tindran un paper molt destacat en la nova museografia", avança.

Els museus no s'han escapat del malson de la pandèmia, però malgrat haver hagut de tancar durant mesos i reobrir amb estrictes mesures sanitàries anti-COVID, afronten la tornada a la normalitat amb optimisme

I no deixem l'antiga Roma, perquè anem a Ilesso, al **Museu de Guissona**, a l'edifici de la Fassina

i a l'annex Parc Arqueològic. La visita és tota una experiència. "Tot ho van inventar ells, fins i tot Master Chef." La guia sap com captar l'atenció del visitant. I explica que el concepte sibarita ve de Sibaris, la ciutat al sud d'Itàlia que acollia sofisticats concursos de cuina i tot això explicat des del triclini (el menjador on es feien els banquets) d'una gran *domus*. També s'han conservat les termes, que van ser reformades i ampliades el segle I dC. S'hi pot veure la gran *natatio* (piscina), perquè resta intacta. Conserva, fins i tot, les escales i el desguàs. A l'interior del museu, veiem a sota dels nostres peus, gràcies a uns vidres al terra, un abocador d'un taller de ceràmica, on s'hi llençaven les peces trencades i mal cuites. Entre les restes, l'esquelet d'una noia de vint anys que feia 1,62 metres. El cos no va ser enterrat seguint cap ritual, sinó que algú se'n va desfer amb males maneres. Molt diferent va ser el traspàs de Lèsbia, una nena morta "als onze anys i deu mesos", quan "encara no havia vessat totes les llàgrimes que duia a dins", segons diu la poètica làpida conservada.

Sense sortir de la Segarra, ens arribem al **Museu de Cervera**. És molts museus en un. D'una banda, el continent és gairebé tan important com el contingut, donat que el museu s'ubica a la imponent Casa Duran i Sanpere, que permet saber com vivia la burgesia catalana de finals del segle XIX. Hi ha cambres que per si mateixes ja paga la pena fer la visita al museu, com el luxós Saló Blau, conservat amb tota la decoració de l'època. Aquest era un dels espais per rebre i ser vist, però d'altres eren més íntims, com la capella particular, el menjador, el despatx o la cuina, que ens donen detalls de la vida quotidiana. Pel que fa a continguts, el museu és imprescindible per entendre el segle XVIII, quan es crea la Universitat de Cervera, que durant molts anys serà l'única de Catalunya. L'exposició permanent 'Cervera 1700' i la mostra 'Universio', aquesta instal·lada al paranimf de la monumental universitat cerverina, ens en donaran totes les claus. I sense sortir del museu, tot i que en un espai diferenciat, encara podrem meravellar-nos amb les gestes dels germans Márquez, campions de motociclisme, amb l'exposició permanent 'l'm 93'.

El Museu de Cervera s'ubica a la imponent Casa Duran i Sanpere, que permet saber com vivia la burgesia catalana de finals del segle XIX.

Amulets procedents del cementiri medieval jueu de Tàrraga, utilitzats per protegir la salut dels més dèbils, exposats al Museu Comarcal de l'Urgell de Tàrraga.

A tot gas arribem al proper **Museu Comarcal de l'Urgell** de Tàrraga. Igual que en el cas de Cervera, l'equipament es troba en un espai que ja mereix una visita: Cal Perelló, amb sales nobles impecablement conservades. El museu, a més, ens explica una tragèdia que va ocórrer el 1348, quan es va assaltar el call de Tàrraga. Aquest era un fet conegut, però no va ser fins al segle XXI que

es va poder prendre consciència de l'abast de la tragèdia. Unes obres van treure a la llum unes restes humanes enterrades en una fossa comuna. Per l'època, semblaven les possibles víctimes d'alguna pesta, però els arqueòlegs van determinar que aquelles persones havien tingut una mort violenta. El jaciment de Roquetes era un cementiri jueu de dimensions esgarrifoses, amb 300 víctimes

enterrades. Aquell passat d'esplendor i violència s'ha convertit en una exposició molt didàctica que inclou peces úniques, com ara un collar d'amulets que portava un nen que patia malformacions. És només un dels reclams, perquè les estrelles de l'exposició permanent són els apòstols que formaven part de la portalada monumental gòtica de l'església de Santa Maria de l'Alba.

El Museu de la Mecanització Agrària Cal Trepat, situat a l'antiga fàbrica homònima, és un fidel testimoni del procés de transformació i mecanització del camp català.

AL·LUCINAR EN COLORS

El romànic més icònic es troba a la Vall de Boí. L'any 2000 aquest patrimoni va ser declarat Patrimoni de la Humanitat per la UNESCO. Per no perdre'ns res en una visita al conjunt d'esglésies i ermites d'aquesta vall ribagorçana, és imprescindible la visita al **Centre del Romànic de la Vall de Boí**, així com viure l'espectacle del mapping de Sant Climent de Taüll i imaginar-nos què va sentir el bisbe Ramon de Roda quan el 1113 va consagrar l'església.

L'espectacle del mapping de Sant Climent de Taüll és una de les experiències més impressionants en la visita al conjunt de temples romànics de la Vall de Boí.

Sant Pere del Bural és un dels radials de l'Ecomuseu de les Valls d'Àneu, juntament amb el conjunt monumental de Son, els búnquers de la Guingueta d'Àneu, Sant Joan d'Isil, Sant Julià d'Unarre o Santa Maria d'Àneu.

Hem conegut com vivien famílies benestants a la plana de Lleida. Però, com era la vida al Pirineu? L'Ecomuseu de les Valls d'Àneu va posar en marxa el 1995 una nova manera d'entendre el concepte de museu. Tot comença al centre d'Esterri d'Àneu, a Casa Gassia, on el temps s'ha aturat i

L'Ecomuseu de les Valls d'Àneu va posar en marxa el 1995 una nova manera d'entendre el concepte de museu

podem endinsar-nos en la intimitat d'una família pallaresa quan no hi havia llum elèctrica ni aigua corrent i cada família elaborava els embotits que es conservarien tot l'any sense nevera. En aquest espai hi descobrim objectes domèstics que tot just fa un segle eren a cada casa de muntanya i ara ens han d'explicar per a què servien. Però Casa Gassia és només una part de l'Ecomuseu, perquè el mateix territori forma part de les visites guiades. El conjunt monumental de Son, els búnquers de la Guingueta d'Àneu, Sant Joan d'Isil, Sant Julià d'Unarre, Sant Pere del Bural, Santa Maria d'Àneu... I no només espais patrimonials. Tot el centre d'Esterri acaba formant part del projecte museístic i, fins i tot, una formatgeria en actiu, com la de la Roseta de Gavàs.

El Musèu dera Val d'Aran, que exposa diversos elements patrimonials, ens permet conèixer la història d'aquest territori singular.

Els **Musèus dera Val d'Aran** parteixen d'un concepte similar. En plural, perquè és una xarxa de museus públics. El Musèu dera Val d'Aran pròpiament dit, aquest sí, en singular, n'és la seu central, ubicada a la Torre del General Martinhon, una casa fortificada renaixentista al centre de Vielha. Al seu interior s'hi conserven peces tan singulars com l'armari de les sis

claus, que només es podia obrir si cadascun dels consellers dels sis terçons feia girar la seva clau. A més, hi ha autèntiques joies del romànic, com el Crist d'Escunhau, del segle XIII. Però ja hem descobert a les Valls d'Àneu que la memòria també és patrimoni. Formant part dels Musèus dera Val d'Aran hi ha Çò de Joanchiquet de Vilamòs, on hi van viure ininterrompudament

deu generacions d'aranesos benestants des del segle XVI fins al 1960, una casa aturada en el temps. També la fàbrica de la llana de Vielha, que al segle XIX va fer més fàcil la vida de les araneses industrialitzant el feixuc procés de convertir la llana en madeixes per poder ser treballada; la Mina Victòria, i els molins d'Unha i Salardú.

La Central Hidroelèctrica de Capdella, que ara és també museu, la primera a fer llum al Pirineu, encara està en actiu i amb la majoria de peces originals.

LA CATEDRAL SOTERRADA

La revolució industrial que es va viure a l'àrea metropolitana de Barcelona a finals del segle XIX i principis del XX no hauria estat impossible sense l'energia hidràulica que van venir a buscar a les Terres de Lleida companyies com la Barcelona Traction Light & Power, més coneguda com 'La Canadenca'. El 1914 arriba a Lleida l'enginyer Fred Pearson per començar la construcció del canal de Seròs. Durant més de dos anys 140 persones hi treballen a ple rendiment, cosa que obliga a construir un campament que aculli aquesta gran colònia de treballadors. Aquest equipament s'ha convertit en seu principal del **Museu de l'Aigua de Lleida**. Aquest espai museístic, però, encara amaga un altre secret al centre històric de Lleida. Imprescindible la visita a l'antic dipòsit del Pla de l'Aigua. És, gairebé, una catedral submergida.

Un dels espais més sorprenents del Museu de l'Aigua és l'antic dipòsit del Pla de l'Aigua, una mena de gran catedral soterrada.

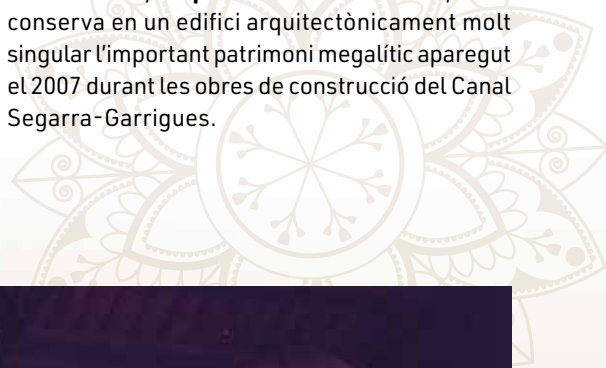

El Museu de la Noguera és l'únic de Catalunya especialitzat en el món islàmic.

El Centre d'Interpretació de l'Or del Segre, dependent del Museu de la Noguera, és un recorregut per la història de l'explotació de l'or al riu Segre i convida el visitant a viure l'experiència de buscar aquest metall.

I aprofitant que hem tocat aigua, baixarem el Segre fins a Balaguer, fins al **Museu de la Noguera**, l'únic de Catalunya especialitzat en el món islàmic. Ja només per això pagaria la pena la visita. La petjada de l'Islam és visible a tota l'anomenada Catalunya Nova. Els àrabs formen part de la història de ciutats com Lleida o Tortosa. Però a Balaguer aquest passat islàmic va més enllà perquè no és una ciutat incorporada a al-Àndalus, sinó que va ser fundada per aquesta cultura. Al museu s'hi conserven les guixeries que decoraven el palau àrab que el governador de la taifa Yusuf al-Muzaffar es va fer construir entre el 1046 i el 1050. Era tan bell que el 1105, quan el comte d'Urgell conquesta Balaguer, s'hi instal·la i es converteix en el Castell Formós que, malauradament, destruiria Ferran d'Antequera el 1413, com a càstig al comte que es va aixecar en armes contra ell perquè volia ser rei, Jaume d'Urgell, el Dissortat. Del museu també pengen dos espais molt singulars. D'una banda, el **Centre d'Interpretació de l'Or del Segre**, ubicat a l'antic Molí de l'Esquerrà de Balaguer, que recupera la memòria dels buscadors d'or que durant segles van aprofitar la riquesa aurífera del riu Segre. D'altra banda, l'**Espai Transmissor de Seró**, on es conserva en un edifici arquitectònicament molt singular l'important patrimoni megalític aparegut el 2007 durant les obres de construcció del Canal Segarra-Garrigues.

El Museu de la Noguera és l'únic de Catalunya especialitzat en el món islàmic

El Museu Diocesà d'Urgell forma part de l'impressionant conjunt monumental de la catedral de Santa Maria (a la imatge, el claustre).

Més al nord, aigües amunt, hi trobem el **Museu Diocesà d'Urgell**, a la Seu d'Urgell. Un dels seus tresors més ben guardats és un llibre. Un sublim Beatus de Liébana del segle X. El 1996 va ser objecte d'un sonat robatori que, per sort, va tenir final feliç. De fet, una altra de les peces estrella de la impressionant col·lecció d'art medieval que atesora aquest museu és el retaule d'Abella de la Conca, que abans de formar part del seu fons, quan

era a l'emplaçament original de l'església de Sant Romà d'Abella, va ser robat de manera misteriosa el 1972. A més de la bellesa indiscutible i el valor artístic d'aquesta obra mestra del gòtic pintada el 1375 per Pere Serra, la llegenda que va suposar que fos robada, que acabés creuant l'Atlàntic i que fos recuperada per l'FBI la converteix en un altre dels grans reclams de la col·lecció diocesana. Però no l'únic. És un d'aquells museus que no s'acaben

en una visita. Hi ha pintura mural romànica, peces úniques d'orfebreria, escultura... i, fins i tot, peces tèxtils tan singulars com la casulla de Sant Ermengol confeccionada probablement a l'Àsia central entre els segles VIII i X. D'altra banda, el museu forma part de l'impressionant conjunt monumental de la catedral de Santa Maria, l'única que ha conservat l'essència romànica. Una visita més que obligada.

EL CLOT DEL DIMONI

A Mollerussa hi ha un espai museístic molt singular, l'**Espai Cultural dels Canals d'Urgell**. La magnífica Casa Canal, l'edifici del segle XIX que acull la Comunitat de Regants dels Canals d'Urgell, destina la planta baixa a explicar una història que ens trasllada al temps en què aquelles terres eren aspres i eixutes. Des del 1346 es barrinaven projectes per fer un canal que calmes la set del territori. Cinc segles després, el 1853, comencen les obres del Canal d'Urgell. Quan l'aigua del canal ja havia convertit Mollerussa en una ciutat pròspera i dinàmica, s'hi va començar a celebrar fa més de mig segle el Concurs de Vestits de Paper. Algunes de les creacions elaborades només amb fil i paper per modistes d'arreu de l'Estat s'han incorporat al nou **Museu de Vestits de Paper de Mollerussa**, un espai sorprenent.

L'Espai Cultural dels Canals d'Urgell ens parla de la profunda transformació que aquesta infraestructura va provocar en el territori.

CICATRIUS DE GUERRA

L'antic Forn de Dalt d'Alcoletge acull el Centre d'Interpretació del Front del Segre Ermengol Piró. La visita es completa al Tossal dels Morts. És un turó que domina el poble i ofereix unes vistes espectaculars. S'hi ha conservat intacte un búnquer. Cinquanta metres de trinxera coberta que condueixen a tres nius de metralladora. Amb una cuidada museografia es recrea el dia a dia dels soldats que vigilaven un riu que durant nou llargs mesos va marcar el front de la guerra. Aigües amunt, ja a la Noguera, trobem els Espais de Memòria Històrica Trinxeres de Montgai, que ens permet aprofundir encara més en aquest episodi clau de la Guerra Civil a Catalunya. Són algunes de les cicatrius de guerra que han quedat musealitzades en el paisatge de les Terres de Lleida. Al Pirineu, l'antiga Presó de Sort ens explica les històries dels jueus que van creuar muntanyes de 3.000 metres amb neu als peus i la complicitat de la nit fugint del nazisme. En aquella època, el dictador Francisco Franco va fer construir una colossal línia defensiva a la frontera pirinenca. El Parc dels Búnquers de Martinet i Montellà ha posat en valor aquest patrimoni de memòria històrica amb la museïtzació de vuit d'aquests búnquers en un entorn natural privilegiat.

Els Espais de Memòria Històrica Trinxeres de Montgai, a la Noguera, l'empremta que la Guerra Civil va deixar a les serres dels Tossals.

El Museu Diocesà i Comarcal de Solsona ens convida a un recorregut que va de la prehistòria a objectes del segle XIX fets amb sal de Cardona.

El **Museu Diocesà i Comarcal de Solsona**, com indica el seu nom, també parteix dels tresors episcopals, però va més enllà. El recorregut comença amb objectes del segle XIX fets amb sal de Cardona i, a partir d'aquí, avança seguint un recorregut cronològic que es remunta a la prehistòria. El museu farà les delícies dels amants del romànic, amb conjunts de pintura mural tan

importants com el de Sant Quirze de Pedret. Però no és l'únic reclam. De fet, una de les obres més conegudes del museu va aparèixer quan es van arrencar aquestes pintures i va emergir un mural preromànic a banda i banda de la finestra de l'absis central. Un d'aquests fragments és conegut com l'Orant, un personatge masculí amb els braços estesos en actitud de pregària,

dins un doble cercle sobre el qual hi ha una au amb les ales esteses. És només un exemple. Al Museu Diocesà i Comarcal de Solsona hi ha des de collars neolítics fins a sepulcres gòtics com el d'Hug de Copons, procedent de Sant Julià del Llor, o l'espectacular fragment de retaule de la Santa Cena atribuït a Jaume Ferrer.

El Museu de Lleida acull, entre altres, dues grans col·leccions centenàries de Lleida: l'arqueològica, procedent de l'Institut d'Estudis Ilerdencs, i l'artística, que havia integrat l'antic Museu Diocesà de Lleida.

I acabem a la capital, a Lleida. Del **Museu de Lleida** se n'ha parlat i molt pels litigis oberts per les obres originàries de les parròquies segregades del Bisbat de Lleida. La pèrdua d'aquestes peces ha estat un cop dur, és cert. Però el Museu de Lleida té un fons que va més enllà d'aquestes obres, com s'ha pogut constatar amb la recent remodelació de la sala del gòtic. Aquest gran equipament cultural inaugurat el 2007 és un recorregut per la història de la plana de Lleida, amb una important col·lecció arqueològica en la qual destaquen peces com el conjunt de tenalles del segle X aC procedent

del poblat de Genó, a Aitona, on s'han trobat recipients en què es va beure la cervesa més antiga documentada a Europa. També formen part del fons exquisideses com el joc d'escacs

És l'únic museu amb categoria de nacional de les Terres de Lleida

format per dinou peces de cristall de roca tallat. Procedeix de l'excol·legiata d'Àger, un article de luxe medieval importat d'Al-Àndalus. És difícil

quedar-se només amb unes poques obres, perquè cada època té alguna peça destacada, com els impressionants mosaics del Romeral d'Albesa; el baptisteri visigòtic de Bovalar, a Seròs, o les pintures romàniques de la Pia Almoïna. Aquesta important col·lecció es veurà ara reforçada gràcies a un pla d'impuls del Museu de Lleida, en què s'incorporen obres procedents del MNAC, així com noves adquisicions en virtut del compromís adquirit per les institucions per reforçar el museu, l'únic amb categoria de nacional de les Terres de Lleida.

TERRA DE PRESIDENTS

Francesc Macià va néixer a Vilanova i la Geltrú el 1859, però era garriguenc pels quatre costats. De fet, va ser el comerç del vi i de l'oli el que va portar els seus pares a traslladar-se al Garraf. És per això que coincidint amb el 80è aniversari de la proclamació de la República Catalana es va inaugurar a la capital de les Garrigues l'**Espai Macià**, un centre d'interpretació dedicat a la figura de l'expresident de la Generalitat. En els vuit-cents metres quadrats d'aquest espai expositiu es fa un recorregut per la dimensió política i vital d'un personatge clau en la Catalunya dels segles XIX i XX. A pocs quilòmetres de les Borges Blanques hi va néixer un altre president de la Generalitat, Lluís Companys. Va ser al Tarrós, un nucli agregat de Tornabous, a l'Urgell. L'Espai Lluís Companys repassa la trajectòria vital i política del president que va ser afusellat pel govern de Franco el 15 d'octubre de 1940 en un edifici de nova planta i concepció moderna.

L'Espai Macià, a les Borges Blanques, és un centre d'interpretació dedicat a la figura de l'expresident de la Generalitat.

Mentre el Museu d'Art Jaume Morera es prepara per al definitiu trasllat a l'antiga Audiència de Lleida, la pinacoteca fa un tast del seu fons amb l'exposició permanent 'Inventari general'.

I si al Museu de Lleida estan en obres, el Museu d'Art Jaume Morera es prepara per al definitiu trasllat a l'antiga Audiència de Lleida després de passar els seus més de cent anys d'història en ubicacions provisionals. Mentre cobra vida aquest ambiciós projecte, la pinacoteca fa un tast del seu fons amb l'exposició permanent 'Inventari general', la darrera que es veurà a l'edifici del Casino. No hi pot faltar l'artista Leandre Cristòfol, un dels últims surrealistes, juntament amb les

obres dels seus companys de l'avantguarda dels anys trenta a Lleida: el pintor Lamolla, l'aleshores dibuixant i poeta Josep Viola i el dissenyador, editor i tipògraf Enric Crous. No estan sols. Els grans noms de la plàstica lleidatana del primer terç del segle XX (Jaume Morera, Baldomer Gili i Roig, Xavier Gosé o Miquel Viladrich) els acompanyen en un discurs museístic que passa per Àngel Jové i Albert Coma Estadella i arriba fins al segle XXI. Perquè el Morera és, sobretot,

un museu viu, en constant transformació. Amb referents de l'art més actual i un volgut discurs de gènere que fa ben visibles artistes com Marina Núñez, Neus Buira o Rosa Siré. I no tot és pintura i escultura. El disseny gràfic i publicitari, les arts de la imatge: fotografia, vídeo i altres mitjans audiovisuals, i el còmic també hi són representats.

No serà per patrimoni a les Terres de Lleida!

A banda dels museus de la Xarxa, a les comarques de Lleida trobem moltes col·leccions i espais museístics, centrats en temes com la història del territori, els seus artistes, el romànic, els equipaments hidràulics, la Memòria Històrica, el camp i la pagesia, el comerç antic o l'arquitectura, entre molts altres

PÀGINES DE MEMÒRIA

La Segarra és terra de castells. Al de l'Aranyó hi va néixer l'1 d'abril de 1918 un dels escriptors més prolífics, llegits i traduïts del segle XX, Manuel de Pedrolo. Molt a prop d'aquesta fortalesa hi ha el castell de Concabella, el més gran de la Segarra. És un edifici magnífic, originari del segle XI, encara que molt reformat al XVI. Des del mirador de la torre hi ha unes vistes espectaculars de la Segarra. Però, sobretot, el castell de Concabella acull l'**Espai Pedrolo**, 300 metres quadrats dedicats a l'autor del mític *Mecanoscrit del Segon Origen*. Seguim amb llibres. Guillem Viladot va fer a Agramunt un niu literari difícil de qualificar. Lo Pardal és més que un museu de poesia visual, és la síntesi del seu univers creatiu i que es complementa amb el Parc de Riella. L'artista Josep Guinovart no hi va néixer, però l'hi va portar la guerra. L'experiència el marcaria per sempre més. La població va ser salvatgement bombardejada i el petit Guinovart, com tantes altres persones, va fugir del terror amagant-se al camp, en cabanes. Aquest contacte salvatge, gairebé ferotge, amb la natura deixaria petjada a la seva obra. Prou perquè decidís convertir l'antic mercat d'Agramunt en la seu del seu llegat. L'Espai Guinovart és un viatge a les arrels de l'artista.

El castell de Concabella acull l'Espai Pedrolo, 300 metres quadrats dedicats a l'autor del mític *Mecanoscrit del segon origen*.

BOTIGUES PER COMPRAR NOSTÀLGIA

Salàs de Pallars és un petit poble amb molt d'encant que històricament va ser famós per la seva fira de bestiar. Encara que conserva intacte l'esperit medieval, Salàs de Pallars amaga una increïble sorpresa entre els seus murs empedrats. S'hi han reconstruït locals comercials on es va deturar el rellotge a la primera meitat del segle XX. Una barberia, una botiga d'ultramarins, una farmàcia, un estanc o un cafè ens recordaran com era la nostra vida quotidiana no fa tants anys amb tot luxe de detalls. Hi trobarem les marques que es venien, les bàscules que s'empraven, el mobiliari, les eines... Tot ha estat museïtzat amb rigor per fer-nos dubtar del calendari. No és un museu etnològic convencional, sinó que s'hi fa una mirada enrere plena de nostàlgia amb picades d'ullet als cartells publicitaris que ja formen part de la nostra educació sentimental. L'historiador, editor i col·leccionista Sisco Farràs és l'impulsor de les Botigues de Salàs.

Les Botigues de Salàs de Pallars ens conviden a un passeig sentimental per la història del comerç.

Alguns espais museístics de les Terres de Lleida

El Museu d'Arquitectura i Urbanisme ens descobreix la història d'Almacelles tot explicant-nos la història de les ciutats.

- LES GARRIGUES**
Museu de Cal Pauet
619 972 250
museulesborges.com
Les Borges Blanques

Espai Macià
973 14 26 58
espaimacia.cat
Les Borges Blanques

Centre de la Cultura de l'Oli de Catalunya
973 09 41 01
culturadeloli.cat/ccoc/
La Granadella

L'ALTA RIBAGORÇA
Centre d'Interpretació del Romànic
973 69 67 15
centreromanic.com
Erill la Vall

EL PLA D'URGELL
Espai Cultural dels Canals d'Urgell
973 60 39 97
www.turismeplaurgell.cat/ca/comarca/visites-d-interes/2/espai-cultural-dels-canal-s-d-urgell
Mollerussa

Museu dels Vestits de Paper
973 60 62 10
museuvestitspaper.cat
Mollerussa

EL PALLARS JUSSÀ
Casa Bonifaci
630 663 731
limiana.com/bonifaci.php
Llimiana

Les Botigues de Salàs
973 67 62 66
botiguesmuseusalas.cat
Salàs de Pallars

Espai Raier Pobla de Segur
659 585 127
lapobladesegur.cat/es/fer_visitar/espai-raier-2/
La Pobla de Segur

Geoparc Tremp
636 868 713
geoparc.cat
Tremp
- EL PALLARS SOBIRÀ**
Presó-Museu Camí de la Llibertat de Sort
973 62 00 10
camidelallibertat.cat
Sort

Museu de les Papallones de Catalunya
655 475 661
papallones.net
Ribera de Cardós

La Casa de l'Os bru
973 08 30 44
casaosbrupirineus.cat
Isil

EL SOLSONÈS
Quarto dels Gegants
663 668 184
solsonaexperience.com/quarto-gegants
Solsona

EL SEGRÌÀ
Roda-Roda
973 21 26 35
cultura.paeria.cat/museus-i-patrimoni/
museu-d-lautomocio-roda-roda
Lleida

Museu de l'Aigua
973 21 19 92
cultura.paeria.cat/museus-i-patrimoni/
museu-de-laigua/
Lleida

Centre d'Interpretació del Món rural d'Alcarràs
973 79 57 00

Centre d'Interpretació de la Pedra seca
646 322 000
torrebesses.cat/el-municipi/turisme/llocs-interes-turistic/centre-d2019interpretacio-de-la-pedra-seca
Torrebesses

Centre d'Interpretació de la Guerra Civil
Ermengol Piró
973 19 67 25 / 625 620 143
guerracivi-lalcoletge.cat
Alcoletge

Museu d'Arquitectura i Urbanisme Mas Dordal
973 74 20 01
museualmacelles.cat
Almacelles

- LA NOGUERA**
Espais de Memòria Històrica: Les Trinxeres
www.ccnoguera.cat/noguera-turisme/
municipis/montgai/racons-amb-encant/
espais-de-la-memoria-historica-les-trinxeres
Montgai

L'ALT URGELL
Museu de les Trementinaires
973 37 00 30
trementinaires.org
Tuixent

Dinosfera
636 417 678
dinsauresdelspirineus.cat
Coll de Nargó

Museu de la Moto
973 46 27 31
museumoto.com
Bassella

L'URGELL
Espai Guinovart
973 39 09 04
espaiguinovart.cat
Agramunt

Lo Pardal
973 39 07 18
lopardal.com
Agramunt

Espai del Carro
973 30 83 87
anglesola.cat/el-municipi/turisme/llocs-per-veure/espai-del-carro
Anglesola

LA SEGARRA
Espai Pedroló
670 649 937
castelldeconcabella.cat
Concabella

LA Cerdanya
Parc dels Búnquers de Montellà i Martinet
648 141 070
bunquersmartinet.net
Montellà i Martinet

LA VAL D'ARAN
Musèu dera Nhèu
973 64 40 30
visitvaldaran.com/item/museu-dera-nheuunha/
Unha

El Museu de Guissona combina l'exposició d'objectes d'interès (a la fotografia) amb la visita al Parc Arqueològic, on descobrirem part de la ciutat romana de Ilesso.

Los guardianes del patrimonio

En las comarcas de Lleida existen muchas colecciones y espacios museísticos, pero solo doce de ellos figuran en el Registro de Museos de Cataluña. El de la Conca Dellà explica cómo eran y cómo vivían los últimos dinosaurios. El Museo de Guissona ofrece un viaje a la antigua Roma a través de los vestigios de la ciudad de Ilesso. El Museo de Cervera se ubica en la imponente Casa Duran i Sanpere, exponente de la burguesía catalana de finales del siglo XIX. El Museo Comarcal del Urgell refiere la tragedia del asalto al barrio judío de Tàrrega. El Ecomuseo de las Valls d'Àneu, en Esterri d'Àneu, permite adentrarse en la intimidad de una familia pallaresa. Integran los Museos de la Val d'Aran su sede central en la Torre del General Martinhon de Vielha, Çò de Joanchiquet de Vilamòs, la fábrica de la lana de Vielha, la Mina Victoria y los molinos de Unha y Salardú. El Museo Hidroléctrico de Capdella cuenta el proceso de construcción de la central instalada en la cabecera de la Vall Fosca. El Museo de la Noguera, en Balaguer, es el único de Cataluña especializado en el mundo islámico. El Museo Diocesano de Urgell, en La Seu, atesora una impresionante colección de arte medieval, al igual que el Museo Diocesano y Comarcal de Solsona, que hace las delicias de los amantes del románico. En Lleida capital, el Museo de Lleida hace un recorrido por la historia de la plana leridana y el Jaume Morera expone los grandes nombres del arte contemporáneo de Lleida.

Guardians of heritage

In the comarques (local districts) of Lleida, there are many museum collections and spaces, but only twelve of these have been included in the Registry of Museums of Catalonia. That of La Conca Dellà explains what the last of the dinosaurs were like and how they lived. The Museum of Guissona offers a journey back to Roman times, through the vestiges of the settlement of Ilesso. The Museum of Cervera is housed in the impressive Casa Duran i Sanpere, which belonged to a leading member of the Catalan bourgeoisie in the late 19th Century. The Local Museum of L'Urgell reminds us of the tragic assault on the Jewish quarter of Tàrrega. The Ecomuseum of the Valls d'Àneu, in Esterri d'Àneu, allows visitors to discover the private world of a family from Els Pallars. The museums of the Val d'Aran have their headquarters at the Torre del General Martinhon, in Vielha, and include Çò de Joanchiquet, at Vilamòs, the wool factory of Vielha, the Victoria Mine, and the mills of Unha and Salardú. The Hydroelectric Power Museum of Capdella explains the construction process of the power station that was built at the head of the Vall Fosca (Dark Valley). The Museum of La Noguera, in Balaguer, is the only one in Catalonia that is specialized in the Islamic world. The Local Diocese Museum of Urgell, in the La Seu d'Urgell, houses an impressive collection of medieval art, while the Local Diocese and Local District Museum of Solsona is a treasure trove for those who love Romanesque art and architecture. In Lleida city, the Museum of Lleida takes visitors on a route through the history of the Lleida plain, while the Jaume Morera Museum exhibits the work of the great names in contemporary art from Lleida.

Les gardiens du patrimoine

Dans la région de Lleida, il existe de nombreuses collections et espaces liés aux musées, mais seuls douze d'entre eux sont inscrits au Registre des musées de Catalogne. Le musée de la Conca Dellà explique comment étaient les derniers dinosaures et comment ils vivaient. Le musée de Guissona propose un voyage dans la Rome antique à travers les vestiges de la ville d'Ilesso. Le musée de Cervera se trouve dans l'imposante Casa Duran i Sanpere, emblématique de la bourgeoisie catalane de la fin du XIXe siècle. Le musée du district de l'Urgell évoque la tragédie de l'attaque du quartier juif de Tàrrega. L'écomusée des Vallées d'Àneu, à Esterri d'Àneu, permet aux visiteurs d'entrer dans l'intimité d'une famille locale. Les musées du Val d'Aran regroupent le siège central, situé dans la Tour du Général Martinhon à Vielha, le musée Çò de Joanchiquet à Vilamòs, l'usine de laine de Vielha, la mine Victoria, ainsi que les moulins d'Unha et de Salardú. Le musée hydroélectrique de Capdella raconte le processus de construction de la centrale installée à la source de la rivière dans la Vall Fosca (Vallée sombre). Situé à Balaguer, le musée de la Noguera est le seul de Catalogne à se spécialiser dans le monde islamique. Situé à La Seu d'Urgell, le musée diocésain d'Urgell possède une impressionnante collection d'art médiéval, tout comme le musée diocésain et local de Solsona, qui ravira les amateurs d'art roman. Dans la ville de Lleida, le musée de Lleida propose un voyage au cœur de l'histoire de la plaine de Lleida, tandis que le musée Jaume Morera expose les grands noms de l'art contemporain de Lleida.

Es guardians deth patrimonì

Enes comarques de Lleida i a fòrça colleccions e espacis museístics, mès non son que dotze es que còsten en Registre de Musèus de Catalonha. Eth dera Conca Dellà explique se com èren e coma viuïen es darrèrs dinosaures. Eth Musèu de Guissona aufrís un viatge tara antica Roma a trauès des vestigis dera vila de Ilesso. Eth Musèu de Cervera ei plaçat ena imposanta Casa Duran i Sanpere, exemple dera borgesia catalana dera fin deth sègle XIX. Eth Musèu Comarcau der Urgell explique era tragèdia der assaut tath barri judiu de Tàrrega. Er Ecomusèu des Valls d'Àneu, en Esterri d'Àneu, permet calar-se ena intimitat d'ua familha palharsa. Compòsen es Musèus dera Val d'Aran era sua sedença centrau ena Tor deth Generau Martinhon de Vielha, Çò de Joanchiquet de Vilamòs, era fabrica dera lan de Vielha, era Mina Victòria e es mòles d'Unha e Salardú. Eth Musèu Idroelectric de Capdella conde eth procès de construccion dera centrau installada ath dessús dera Vall Fosca. Eth Musèu dera Noguera, en Balaguer, qu'ei er unic de Catalonha especializat en mon islamic. Eth Musèu Diocesan d'Urgell, ena Seu, amasse ua colleccion d'art medievau impressionanta, com eth Musèu Diocesan e Comarcau de Solsona, qu'engòrge as apassionadi deth romanic. En Lleida capitau, eth Musèu de Lleida hè un recorrut pera istòria dera plana lheidatana e eth Jaume Morera expòse es grani nòms der art contemporanèu de Lleida.

ENTRE PLANTES AROMÀTIQUES I MEDICINALS LLEIDA AMB CINC SENTITS

Empreses i particulars ofereixen visites guiades, tallers i degustacions

Text: Rosa Matas

Fotos: Associació Agroalimentària de la Cerdanya (Anna Sastre), Diferents productors, Karen Rützou, Santi Iglesias

Plantació d'àrnica, de TaüllOrgànics, en un entorn espectacular: el poble i les muntanyes de Taüll.

‘L’aigua de farigola tot ho consola’, ‘L’orenga tots els mals trenca’, ‘Ruda, orenga, hisop, donzell, tot això és bo per remei’ o ‘En la casa que hi ha ruda al balcó, no hi entra el doctor’. Saviesa popular, innovació, apostes vitals i demanda de la indústria cosmètica i alimentària fan florir el microsector de plantes aromàtiques, comestibles i medicinals a Lleida. En arribar el bon temps les empreses, les unes agrupades a la xarxa privada Parcs de les Olors i les altres amb el boca-orella, obren les seves portes al turisme amb visites guiades, tallers i degustacions.

Francesc Rosselló comprova la floració de la collita d'espígol, als conreus de l'Horta de Lleida.

“Gent de vila, de poble, de ciutat o de masia: la història que us contarem va passar aquí, a l'Horta de Lleida. Al darrere hi ha la Seu Vella. A qui li va succeir? Al rei? A una donzella? A un cavaller? A alguna família de fora de la vila? A alguna bruixa del Pont del Boc? Si voleu saber-ne la resposta, haureu de venir a Can Rosselló i us ho explicarem.”

Així invita Ramon Caballol, membre de la companyia SAC Espectacles, a conèixer de forma teatralitzada, amb un conte, les herbes remeieres

de Can Rosselló, a Lleida (Segrià). Aquesta empresa, dedicada al cultiu ecològic de lavanda, rep cada cop més turisme. Crida l'atenció el gran nombre de persones que venen de Rússia o Romania. Els qui acuden a les seves visites guiades, la major part els caps de setmana, marxen amb un ram d'espígol. “Poden gaudir una estona, conèixer la planta i endur-se les flors i, si tot va bé, aviat hi haurà dinars i sopars. Nosaltres cedim el terreny perquè alguns restauradors cuinin els seus plats entre lavanda”, explica el propietari, Francesc Rosselló, que ha

trobat en les plantes aromàtiques un filó per diversificar el seu negoci.

“La flor és el principal, en surt un oli essencial meravellós, però tenim la sort de tenir la Seu Vella al davant. L'any passat no va poder venir gent de Barcelona o venien en grups petits, però fa dos anys arribaven en autocars i més de mil persones van passar per aquest bancal. Se li va acudir al meu fill, en Sergi; ara ho duu la meva filla Mònica i en podem gaudir tots”, diu somrient el pare.

A Vilaller hi ha el Parc de les Olors de Prat de Sala, amb plantes com lavanda, hisop, donzell, hipèric, equinàcia, etc.

El Parc de les Olors de Linyola ocupa 6.000 metres quadrats on es conreen una quarantena de varietats de plantes.

Per fer pinya, algunes empreses s'han agrupat en la xarxa catalana Parcs de les Olors. Elaboren conjuntament cosmètica, xampús, colònies, sabó, condiments i d'altres productes. El parc de Linyola, d'uns 6.000 metres quadrats, està situat als terrenys d'una antiga teuleria, la Bòbila del Xifré, i els camps que l'envolten, al costat d'una casa rural. Àlex Mases i Maria Mir conreen unes quaranta varietats de plantes. Ofereixen visites guiades i tallers i organitzen festes temàtiques. “La nostra planta estrella és la camamilla, a l'Urgell sempre s'ha cultivat camamilla. S'havia perdut. La volem recuperar”, apunta la Maria.

El Camí Vell de Montanui, a Vilaller (Alta Ribagorça), duu al Parc de les Olors de Prat de Sala. Equinàcia, lavanda, hisop, donzell i hipèric són algunes de les plantes que Monique Climent, enginyera tècnica agrícola, i la seva família cuiden juntament amb una petita explotació d'ovelles.

Fins ara, sempre han venut les seves infusions i els seus pots d'espècies en fires, en botigues de la comarca i a la gent que visita la finca. “Per entretenir els nens i nenes mentre les persones grans fan la visita guiada, organitzem tallers; la idea és que ells també aprenguin i diferenciïn les plantes per l'olor, el color... Anomenem la visita el Pirineu amb els cinc sentits”, explica la Monique. Afegeix que és una vivència que emociona els qui van a casa seva: “Quan s'acaba la visita, la gent diu que no s'esperava una experiència tan intensa. Els visitants toquen totes les plantes, els hi dono jo. No deixo que les arrenquin. I les que es poden tastar, que també els ho dic jo, les tasten. De vegades, quan estem en silenci per escoltar, alguns nens diuen que no senten res i els dic que esperin. És una activitat que a les criatures els encanta. Quan callen i escolten, sí que aconsegueixen sentir-hi. Ah, sí! He sentit un gos, he sentit un ocell, diuen alguns”.

**Can Gessé (el Segrià)
Claret (la Segarra)
Claverol (el Pallars Jussà)
Ivars de Noguera (la Noguera)
Les Basselles (les Garrigues)
Linyola (el Pla d'Urgell)
Prat de Sala (l'Alta Ribagorça)**

parcdelesolors.com/som-xarxa/

Les herbes medicinals i aromàtiques són la passió de Francesc Miramunt, propietari del Parc de les Olors de Claret, ben a prop de Torà.

Parc a la Segarra

A Claret, un municipi de Torà (Segarra), Francesc Miramunt ha continuat l'interès de la seva família per les herbes aromàtiques i medicinals amb un parc de les olors. Conserva un manuscrit de la seva besàvia que recull costums de la seva època i s'hi relata l'ús d'algunes plantes remeieres. A través de les cases rurals de la zona els turistes contacten amb ell per visitar el seu jardí. Té les plantes distribuïdes en triangles de fusta que ha fet amb els radis de velles carretes amb què es feien tasques agrícoles. "Els explico per a què serveixen les plantes medicinals, com s'utilitzaven abans i la relació que tenen amb l'horta. També cultivo hortalisses", afirma Francesc Miramunt. Fa tres anys que va apostar per les plantes aromàtiques, que inclou en les cistelles d'hortalisses que distribueix a domicili.

Entre tòfones

A Montant de Tost (Alt Urgell), a Cal Margarit, s'hi pot veure una de les extensions de lavanda més grans de Lleida. El seu propietari, Joan Cerdanya, en ven al detall, a l'engròs i transformada en cosmètica, en gel, xampú i d'altres productes (fins i tot cervesa) i a granel al Regne Unit. En Joan s'ha dedicat a aquest negoci per rendibilitzar una plantació de tòfona. "Vam començar amb una plantació d'arbres tofoners, que necessiten uns deu anys per treure'n rendiment econòmic. Era molt de temps i entre les fileres vaig començar a cultivar plantes per a cosmètica, descartant les alimentàries. Vaig fer proves amb lavanda, sàlvia, romaní, farigola llimonera... Vam veure que la que s'adaptava millor i tenia més vendes era la lavanda." Va començar organitzant visites a l'estiu. Ara es fan durant tot l'any i les reserves són cada cop més nombroses. "Per tal de guanyar visites, el que millor ens ha anat –recorda en Joan– és assistir a la fira Biocultura de Barcelona i Instagram; estem presents a les xarxes amb fotografies i enguany hem invertit força en el nostre web".

A Cal Margarit comercialitzen la lavanda transformada en productes de cosmètica o cervesa.

Diferents empreses de la demarcació conreen el safrà, una planta molt preuada per l'espècia que s'obté de les parts femenines de la flor. S'utilitza com a condiment i colorant i té propietats medicinals.

La Gemma i en Pedro van deixar Molins de Rei per viure a Araós, on conreen i fan recol·lecció silvestre d'una seixantena de varietats d'herbes.

Bossetes d'Escòcia

Herbes de l'Alt Pirineu és una petita empresa d'Araós, municipi d'Alins (Pallars Sobirà). Gemma Navas explica que Pedro Zurita, electromecànic, i ella, enginyera tècnica agrícola i treballadora de banca, van canviar Molins de Rei pel Pirineu. Cultiven una hectàrea i tenen permís de recol·lecció silvestre a cinc hectàrees més al Bosc de Virós, dins del Parc Natural de l'Alt Pirineu. Acostumen a organitzar visites a l'estiu: "Quan ensenyem els camps –explica la Gemma–, el client queda convençut per sempre més". Tenen unes seixanta varietats, des de les més conegudes, com la melissa, la sàlvia o el romaní, fins a les típiques del Pirineu, com

l'arnica de pastor, l'hisop, el pericó, la milfulles o la cua de cavall. "Un cop tenim la planta seca, l'elaborem nosaltres. Comprem unes bossetes que ens fan expressament a Escòcia amb blat de moro no transgènic, ni blanquejat ni clorat. Fem una barreja depurativa, infusions, condiments... Una noia fa cosmètica amb els nostres productes i una altra, coixins tèrmics, que s'empren per al dolor d'esquena, el mal de cap i altres molèsties", explica.

Herbes de l'Alt Pirineu té el segell del Consell Català de la Producció Agrària Ecològica (CCPAE), però en Pedro i la Gemma han optat

per l'anomenada agricultura regenerativa, que sosté que no hi ha males herbes, sinó herbes adventícies que neixen quan el moment els és favorable. "Sí que hem plantat melissa, o menta –diu la Gemma–, però l'orenga ha sortit silvestre perquè ja era sota de la terra, estava esperant el seu bon moment. Amb aquest maneig hem aconseguit que surtin totes les llavors latents que estaven allí esperant el seu moment, com l'hisop, la menta, la melissa o la milfulles. Aquest tipus d'agricultura permet que quan un dia nosaltres marxem, per la raó que sigui, el camp estigui millor que quan hi vam arribar. Fa una mena de retenció de carboni."

De Suïssa a Ossera

Al Pirineu, les plantes aromàtiques tiren. Suzette Bohringer és suïssa. Va arribar amb la seva parella a Ossera, un poble del municipi de la Vansa i Fórnols (Alt Urgell), el 1984.

Ven planta seca per a condiments i infusions. Milfulles, hisop, ortigues i sàlvia són algunes de les seves preferides. La seva empresa, Herboristeria Nogué, organitza tallers i menjars al jardí. "Volem –diu– que la gent observi molt les plantes, que en conegui les utilitats. És un món molt bonic i de les persones que venen puc aprendre alguna cosa, de vegades hi ha intercanvi".

Suzette Bohringer ha estat distingida com a Trementinaire d'honor a la Festa i Fira de les Trementinaires que organitza el museu homònim de Tuixent. Aquest espai recrea la cuina d'una trementinaire i recorda les dones que viatjaven a peu des del Pirineu fins a Barcelona per vendre els seus remeis medicinals, entre els quals trementina i resina dels pins, per reduir el dolor de cops, les torçades i les picades d'aranya. El museu acostuma a organitzar rutes i conferències sobre plantes medicinals.

A Ossera, la suïssa Suzette Bohringer, d'Herboristeria Nogué, ven planta seca per a condiments i infusions.

TaüllOrgànics

Una de les empreses veteranes en el sector de les plantes medicinals és TaüllOrgànics. Ana Sirvent i la seva família cultiven a la Vall de Boí flors autòctones, com la calèndula, l'arnica o l'edelweiss, coneguda com a flor de neu, una planta de pètals carnosos en perill d'extinció de la qual se'n prohibeix la recol·lecció silvestre i que floreix entre juny i juliol. Són la matèria primera dels seus productes antiinflamatoris d'ús tòpic i de cosmètica natural i ecològica.

Ana Sirvent va plantar fa uns anys la primera finca d'arnica cultivada a l'Estat espanyol. Sempre ha unit trajectòria amb innovació.

"Col·laborem –diu– amb el Centre de Ciència i Tecnologia Forestal de Catalunya, la Facultat de Farmàcia de la Universitat de Barcelona i altres laboratoris." L'any 2010 va rebre del Ministerio de Medio Ambiente y Medio Rural y Marino el premi Excelencia a la Innovación para Mujeres Rurales. I, per passar el testimoni a noves empreses, l'Ana participa en un projecte de la Conselleria d'Agricultura de mentoria professional per a dones del món rural, on empresàries amb èxit, experiència, il·lusió i empatia ajuden altres que volen obrir-se camí en el seu mateix negoci.

A TaüllOrgànics conreen la flor de neu o edelweiss. Protegeix dels raigs ultravioleta i és un antienvelliment natural per la seva gran activitat antioxidant.

Recol·lecció silvestre a la Cerdanya

En el sector, la recol·lecció silvestre és una activitat minoritària. A Talló, un petit poble del municipi de Bellver de Cerdanya (Cerdanya), Emma Roca, bioquímica, bombera del parc de la Seu d'Urgell i corredora elit d'ultramaratons, i els seus socis fa un quant temps que recol·lecten roser silvestre, conegut també com a roser bord, gratacul, gavarra o rosa canina, del qual obtenen una polpa rica en vitamina C i antioxidants amb què fan melmelada.

L'empresa, Gratacool, va plantar fa tres anys els primers camps, un d'ells a França, i aquesta

tardor tindran la seva primera bona collita. Serà la cooperativa Incorpora'm de Bellver, en què participa la fundació Adis, d'ajuda a la integració laboral de persones amb diferents capacitats funcionals, l'encarregada de gestionar vuit camps de menys d'una hectàrea a la Cerdanya francesa i catalana, a l'Alt Urgell i a Osona. "Fins ara hem anat a recol·lectar els fruits del bosc a llocs que tècnics del CCPAE consideren ecològics; ara hem de demanar segell ecològic per als camps en els quals en aquests tres anys no hem usat tractaments químics", explica l'Emma.

Quan tot just entra aquesta revista a impremta ens colpeja la notícia de la mort de l'Emma Roca, que va atendre la nostra periodista fa només dos mesos.

El nostre record i profund agraïment a una persona entranyable, que estimava tant les plantes com l'esport i el territori: l'Emma.

Or roig

A la tardor, quan acaba la temporada de bona part de les plantes aromàtiques, arriba el temps del safrà. Conegut com a or roig, pel preu al qual es ven i pel color dels estigmes secs, la planta, que ja creixia en terres lleidatanes a l'Edat Mitjana, torna a florir ara al Pirineu. Des de la Bisbal del Penedès (Tarragona) es van traslladar a Llimiana (Pallars Jussà), per conrear una hectàrea i recuperar una masia del 1800, Jaume Casado, especialista en mitjans audiovisuals, i Magda Plaza, psicòloga. Han creat la seva pròpia marca, Safrà del Montsec, i venen el 80% de la seva producció a la restauració. Per aconseguir un quilo de safrà necessiten recollir 280.000 flors.

A la seva terra, al voltant del 20 d'octubre el camp comença a tenyir-se de lila. És llavors quan la Magda i en Jaume comencen a recollir les roses i conviden qui vulgui acompanyar-los a participar-hi una estona, a fer de safraners per un dia, a aprendre a collir i tallar els brins, a assecar els pistils per endur-se el safrà a casa després d'un bon esmorzar. Entre setmana hi arriben famílies i els dilluns i dimarts són els dies dels restauradors, ja que acostumen a ser els dies que alguns cuiners tanquen el seu establiment.

També creix safrà a les Garrigues, entre ametllers i oliveres. Fernando Bofill i Jette Rützou van comprar fa anys una casa a l'Albagés per anar-hi, amb els seus fills, els caps de setmana des d'Esplugues de Llobregat. Amb el temps, el matrimoni s'ha associat amb dues persones del poble, Dolors Iglesias i Antonio Moreno, per conrear una hectàrea de safrà. La seva marca, Tossal de les Garrigues, ja ha entrat en la gran distribució a Catalunya a través de diverses cadenes d'hipermercats. "El nostre petit èxit és haver arribat a les grans superfícies, estem molt contents. Ara, per guanyar clients nous, estem pensant a incorporar visites a la finca en plena collita", afirma satisfeta Jette Rützou.

La recuperació de les plantes aromàtiques i medicinals com a microsector ha anat acompanyada de la innovació culinària. Pàmies Horticola, de Balaguer (Noguera), creada per Josep Pàmies, va impulsar el consum de pètals de pensaments violetes o roses, una proposta molt acceptada en la restauració i que s'ha estès fora de Catalunya.

Tossal de les Garrigues és l'empresa de l'Albagés que conrea el conegut com a or roig: el safrà.

A Llimiana, en Jaume i la Magda, de Safrà del Montsec, organitzen tallers per ensenyar la tasca d'un safraner.

Itineraris botànics

Acostumen a ser els mateixos agricultors els qui ensenyen les finques de plantes aromàtiques als turistes, de vegades amb la complicitat d'hotels i cases rurals del territori. Però no sempre és així. La biòloga i guia de natura Judith Mira, especialista en flora i fauna del Pirineu, organitza itineraris botànics que inclouen, sovint, camps de plantacions aromàtiques o medicinals com els d'arnica o edelweiss de l'Alta Ribagorça, científics en uns casos i més divulgatius en d'altres, adaptant-se a cada públic. "Quan em plantegen plantes medicinals i ho faig a la Vall de Boí, en els cultius d'arnica aprofito per explicar que la recol·lecció s'ha de fer amb un criteri científic, perquè hi ha espècies que estan amenaçades", precisa la Judith, que també acostuma a dur grups a alguns parcs de les olors.

Va començar treballant com a guia amb especialistes i amb grups d'universitaris i des de fa un temps treballa també amb turistes i moltes famílies, que senten curiositat per les plantes més conegudes, com ara la camamilla, la farigola, la lavanda o la ruda, i interès també per algunes de les seves aplicacions. Una de les

activitats que organitza Judith Mira amb més demanda és caminar per zones que no estiguin protegides per recol·lectar plantes medicinals, normalment al Pirineu i el Prepirineu, i en el cas dels espais protegits l'opció és la fotografia, una activitat que agrada més als nens i nenes i als adolescents.

I, per finalitzar, un parell de dades que demostren l'evolució del sector en els darrers anys. Segons la coordinadora del Grup de treball de plantes aromàtiques i medicinals del Centre de Ciència i Tecnologia Forestal de Catalunya, a Solsona, Eva Moré, a Lleida treballen amb plantes aromàtiques i medicinals 45 productors. Fermí Garriga, gestor de l'Observatori Forestal Català, ha fet una extracció del mapa de cultius (DUN-SIGPAC) del 2020 a Lleida que conclou que hi ha 52,81 hectàrees conreades d'aromàtiques, 19,2 en regadiu. El Consell Català de la Producció Agrària Ecològica (CCPAE) ha comptabilitzat 25 hectàrees de conreu ecològic. També hi ha declarades gairebé 1.200 hectàrees per fer recol·lecció silvestre.

Més informació:

Aromes de Can Rosselló

Camí Vell d'Albatàrrec - 25197 Lleida
www.aromescanrossello.com

Cal Margarit

Montant de Tost - 25795 Ribera d'Urgellet
Tel. 650 54 33 51
www.feixescalmargarit.com

El Tossal de les Garrigues

Carrer Major, 13 - 25155 L'Albagés
Tel. 902 800 364
www.eltossaldelesgarrigues.com

Gratacool

C/ de les Cabanes, s/n - 25720 Bellver de Cerdanya
info@gratacool.com

Herbes de l'Alt Pirineu

Carrer Unic Arahos, 35 - 25573 Araós
Tel. 655 92 77 80
www.herbesdelaltpirineu.com

Herboristeria Nogué

Cal Nogué - 25717 Ossera
Tel. 973 29 82 28
www.herbesossera.com

Parc de les Olors de Claret

C/ Claret, s/n - 25751 Claret
Tel. 659 51 48 04
www.instagram.com/parcdelesolors_claret

Parc de les Olors de Linyola

Camí de Vallverd, s/n - 25240 Linyola
Tel. 609 93 06 63
https://parcdelesolors.com/linyola-pla-durgell

Parc de les Olors de Prat de Sala

Camí Vell de Montanui, s/n - 25552 Vilaller
Tel. 606 50 78 59
https://parcdelesolors.com/prat-de-sala-alta-ribagorça

Safrà del Montsec

Masia Mauri, s/n - 25639 Els Masos de Llimiana
Tel. 605 02 85 36
www.safradelmontsec.com

TaüllOrgànics

Cap del riu, 3 - 25528 Taüll
Tel. 609 52 25 33
www.taullorganics.com

Entre plantas aromáticas y medicinales

Sabiduría popular, innovación, apuestas vitales y demanda de la industria cosmética y alimentaria hacen florecer el microsector de plantas aromáticas, comestibles y medicinales en la demarcación leridana. En Lleida (Segrià), Can Rosselló cultiva lavanda y ofrece visitas guiadas a su finca. El Parque de los Olores de Linyola presenta unas cuarenta variedades, con la camomila como estrella. En Vilaller, Prat de Sala posee plantaciones de equinácea, lavanda, hisopo, ajeno y hipérico y organiza la visita guiada "el Pirineo con los cinco sentidos". En Claret (Torà) hay un Parque de los Olores con hierbas aromáticas y medicinales distribuidas en triángulos de madera. En Montant de Tost se puede ver una de las mayores extensiones de lavanda de Lleida. En Araós (Alins) se encuentra Herbes de l'Alt Pirineu, que cultiva una hectárea con unas sesenta variedades. En Ossera (La Vansa i Fórnols), Herboristeria Nogué organiza talleres y comidas en el jardín. Muy cerca se halla el Museo de las Trementineras de Tuixent, que recuerda las mujeres que viajaban a pie desde el Pirineo hasta Barcelona para vender sus remedios. En la Vall de Boí, TaüllOrgànics es una de las empresas veteranas en el sector de las plantas medicinales. En Talló (Bellver de Cerdanya), Gratacool tiene campos de escaramujo, del que obtiene una pulpa rica en vitamina C y antioxidantes. Otoño es tiempo de azafrán ("oro rojo"), del que Safrà del Montsec explota una hectárea en Llimiana. Desde L'Albagés, Tossal de les Garrigues ha logrado introducir su azafrán en varias cadenas de hipermercados.

Among aromatic and medicinal plants

Popular wisdom, innovation, basic needs and the demands of the cosmetic and food industries have produced a boom in the economic micro-sector related to the production of aromatic, edible and medicinal plants in the territory of Lleida. In Lleida (El Segrià), Can Rosselló cultivates lavender and offers guided visits to its crop fields. The Aroma Park of Linyola presents around 40 different plant varieties, with chamomile as the star attraction. At Vilaller, Prat de Sala has plantations of echinacea, lavender, hyssop, absinthe and St. John's wort and organizes a guided visit entitled "the Pyrenees with all five senses". At Claret (Torà), there is an Aroma Park where aromatic and medicinal herbs are organised in wooden triangles. At Montant de Tost, it is possible to see one of the largest extensions of lavender in Lleida. At Araós (Alins), we find Herbes de l'Alt Pirineu (Herbs of the High Pyrenees), which grows more than sixty different varieties of herbs in an area of one hectare. At Ossera (La Vansa i Fórnols), Herboristeria Nogué organizes workshops and meals in its garden. Very nearby, it is possible to find the Museum of the Trementinaires of Tuixent. This space remembers the women who used to travel on foot from the Pyrenees to Barcelona in order to sell their herbal remedies. In the Vall de Boí, TaüllOrgànics is one of the longest established companies in the sector selling medicinal plants. At Talló (Bellver de Cerdanya), Gratacool has fields of rose hips, from which it is possible to obtain a pulp rich in vitamin C and antioxidants. Autumn is the time for saffron (or "red gold") and Safrà del Montsec has a one-hectare exploitation at Llimiana. Meanwhile, from L'Albagés, Tossal de les Garrigues has managed to introduce its saffron into several hypermarket chains.

Entre plantes aromatiques et médicinales

Sagesse populaire, innovation, choix de vie, demande de l'industrie cosmétique et alimentaire sont autant de facteurs qui ont rendu florissant le micro-secteur des plantes aromatiques, comestibles et médicinales dans la région de Lleida. À Lleida (Segrià), le domaine Can Rosselló cultive la lavande et propose des visites guidées de l'exploitation. Le Parc des senteurs de Linyola compte une quarantaine de variétés, dont la camomille est la vedette. À Vilaller, le domaine de Prat de Sala arbore des plantations d'échinacée, de lavande, d'hysope, d'absinthe et d'hypericum et organise la visite guidée « les Pyrénées avec les cinq sens ». Dans le hameau de Claret (Torà), on trouve un Parc des senteurs qui comprend des herbes aromatiques et médicinales distribuées dans des triangles en bois. À Montant de Tost, on peut admirer l'une des plus vastes extensions de lavande de la région de Lleida. À Araós (Alins), on trouve l'exploitation Herbes des Hautes Pyrénées, qui cultive un hectare offrant une soixantaine de variétés. À Ossera (La Vansa i Fórnols), l'Herboristerie Nogué organise des ateliers ainsi que des repas dans le jardin. Tout près, on trouve le Musée des Trementinaires de Tuixent, consacré aux femmes qui se rendaient autrefois à pied des Pyrénées jusqu'à Barcelone pour vendre leurs remèdes à base de térébenthine. Dans la Vallée de Boí, TaüllOrgànics est l'une des entreprises les plus anciennes du secteur des plantes médicinales. À Talló (Bellver de Cerdanya), la société Gratacool possède des champs de cynorhodons, dont elle obtient une pulpe riche en vitamine C et en antioxydants. L'automne est l'époque du safran (« or rouge »), dont l'entreprise Safrà del Montsec exploite un hectare à Llimiana. Située à L'Albagés, l'exploitation Tossal de les Garrigues a réussi à commercialiser son safran dans plusieurs chaînes d'hypermarchés.

Entre plantes aromatiques e medicinaus

Sabença populara, innovacion, projectes vitals e demanda dera indústria cosmética e alimentària hèn a florir eth microsector des plantes aromatiques, comestibles e medicinaus ena demarcacion lleidatana. En Lleida (Segrià), Can Rosselló cultive lavanda e aufrís visites guidades tara sua propietat. Eth Parc des Aulors de Linyola presente un quarantenat de varietats, damb era camomilha coma principau. En Vilaller, Prat de Sala a plantacions d'equinacèa, lavanda, isòp, sansamaro e pericon e organize era visita guidada "eth Pirenèu damb es cinc sentits". En Claret (Torà) i a un Parc des Aulors damb èrbes aromatiques e medicinaus distribuïdes en triangles de husta. En Montant de Tost se pòt veir ua des màgers extensions de lavanda de Lleida. En Araós (Alins) se tròbe Herbes de l'Alt Pirineu, que cultive ua ectara damb ues seishanta varietats. En Ossera (La Vansa i Fórnols), Herboristeria Nogué organize talhèrs e minjars en jardin. Apròp d'aquí que i é eth Musèu des Trementinaires de Tuixent, que rebrembe as hemnes que viatjauen a pè deth Pirenèu enquia Barcelona tà véner es sòns remèdis. Ena Vall de Boí, TaüllOrgànics ei ua des empreses veteranes en sector des plantes medicinaus. En Talló (Bellver de Cerdanya), Gratacool a camps de gardauèr, deth quau ne trè ua polpa rica en vitamina C e antioxydants. Era tardor qu'ei temps deth safran ("aur vermelh"), deth quau Safrà del Montsec espleite ua ectara en Llimiana. Der Albagés estant, Tossal de les Garrigues a artenhut d'introdusir eth sòn safran en quauqui grops d'ipermercats.

ARCS DE PISSARRA SOBRE AIGÜES TRANSPARENTS

Un miler d'anys després de la seva construcció, els ponts medievals de la vall de Cardós segueixen fent la seva feina i fan possible gaudir d'una ruta que ens aproxima als valors naturals, històrics i culturals d'aquest racó del Pallars Sobirà.

Text: Joaquim M. Pujals

Fotos: Ajuntament de Rivera de Cardós i Roger Rovira

El pont de Tavascan travessa el riu homònim i uneix els dos barris del poble.

Les ovelles araneses (a la fotografia) són les més abundants a la vall, tot i que també se'n troben de raça xisqueta.

Els han creuat pagesos, llenyataires i pastors amb els seus ramats de vaques, cabres i ovelles, comerciants i traginers, senyors feudals, sempre guerrejant, al capdavant de les seves mainades, monjos i frares, invasors i envaïts, s'hi han cobrat impostos per passar persones i mercaderies a l'altra banda i, en temps més propers, en el convuls i violent segle XX, els van fer servir republicans camí de l'exili a França i, pocs anys més tard, en direcció contrària, jueus, pilots aliats i altres perseguits pels nazis ocupants del país veí (i per les autoritats franceses col·laboracionistes).

Gairebé mil anys després de la seva construcció, els ponts medievals de la vall de Cardós encara compleixen perfectament la seva funció i, ja ben entrat el s. XXI, permeten creuar la impetuosa

Gairebé mil anys després de la seva construcció, els ponts medievals de la vall de Cardós encara compleixen perfectament la seva funció i, ja ben entrat el s. XXI, permeten creuar la impetuosa Noguera de Cardós

A les ovelles (a la fotografia, al poble de Lladorre) devem fites destacades de la gastronomia pallaresa com la girella o el palpís.

Noguera de Cardós, alimentada per les aigües fredes i transparents del desglaç dels pics de la seva capçalera. I això no és qualsevol cosa. Els pontífexs (constructors de ponts, paraula llatina que segons alguns filòlegs passaria a designar amb el temps els màxims responsables del catolicisme, com a presumptes ponts entre els humans i la divinitat) i els seus manobres van fer la seva feina a consciència, tot i comptar amb uns recursos i una tecnologia ben limitats.

Primer calia decidir el millor lloc on aixecar la construcció. D'això depenia al cent per cent l'èxit de l'obra. Havia de ser un indret on el riu fos

menys ample i el corrent menys fort, on el pont pogués superar el curs fluvial de la forma més perpendicular possible i, posats a demanar, amb grans roques emergents protegides de l'acció de l'aigua on fonamentar sòlidament les bases de l'arc.

Llavors arribava el torn dels fusters. S'havia de bastir un cindri o cintra, l'estructura on s'arrepenjaria l'arc mentre anés agafant forma. Finalment, al damunt d'aquest entramat de troncs i llistons s'anaven encaixant, una a una, les pedres, en aquestes contrades de la mateixa pissarra que també s'empra en la coberta dels

habitatges, fins a aconseguir que la darrera, la clau de volta, deixés tot el conjunt en perfecte equilibri. De la precisió en l'encaix depenia que aquell conjunt de rocs suspesos en l'aire aconseguís vèncer la llei de la gravetat, com finalment han aconseguit al llarg de segles i segles.

“El Pallars Sobirà és terra de ponts, que es van construir ja en època medieval per comunicar els pobles i les valls. La majoria continuen fermes i altius, donant sentit a l'extensa xarxa de camins de ferradura que la comarca conserva”, destaca Xavier Català, llicenciat en Geografia i Història i Màster en Pirineu, Museologia i gestió del Patrimoni, fill de Lladorre i ramader a temps parcial.

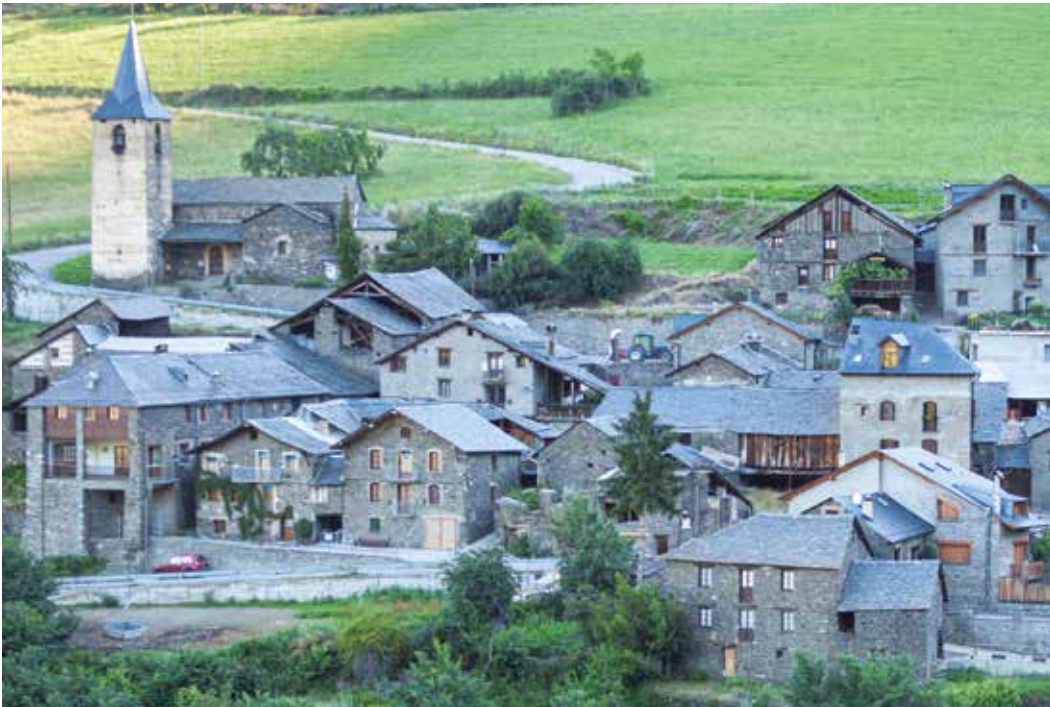
Avui, la majoria de les persones que els creuen són passejants que venen a gaudir dels bonics paisatges d'aquest racó del Pirineu, inoblidables en qualsevol època de l'any, dels petits pobles típicament pallaresos que s'arraïmen a banda i banda del riu i d'aquests extraordinaris exemples d'arquitectura popular tot seguint una ruta senyalitzada que, per camins envoltats de boscos de ribera amb pollancre, verns, freixes i salzes, s'inicia (o s'acaba) a Ribera de Cardós i permet contemplar (i creuar) els ponts de Cassibrós, de la Mare de Déu de Lladrós i de Borito, el més amagat però també el millor conservat, tot i que val la pena sumar-li al recorregut uns pocs quilòmetres més fins a Tavascan, on n'hi ha un d'espectacular al bell mig del poble sobre un afluent de la Noguera.

Es tracta d'una excursió d'uns vuit quilòmetres i mig, apta per a tota mena de caminants, que acumula un desnivell màxim d'uns dos-cents metres i que només es pot fer de manera lineal, així que cal preveure que s'haurà de desfer tota la caminada de tornada

Es tracta d'una excursió d'uns vuit kilòmetres i mig, apta per a tota mena de caminants, que acumula un desnivell màxim d'uns dos-cents metres (si no es fan algunes variants possibles, alguna una mica més exigent) i que només es pot fer de manera lineal, així que cal preveure que, si no es disposa d'un mitjà de transport per al rescat, s'haurà de desfer tota la caminada de tornada. A més del riu, on es capbussen cercant teca la merla d'aigua, la cuereta groga o el blauet i són abundoses les truites, ens envoltaran mates de coníferes i prats, esglésies i ermites, un despoblat i les restes d'un castell de l'Edat Mitjana i un parany per caçar únic al nostre país.

El de Cassibrós és el més gran dels ponts medievals de Cardós: és un notable exemplar romànic fet en una sola gran arcada que s'eleva set metres pel damunt del riu.

Dominat per l'església de Sant Pere i Sant Pau, el poble d'Estervi de Cardós s'aixeca envoltat de prats o bosquets.

La majoria dels caminants inicien la ruta a Ribera de Cardós, a 900 metres d'altitud, un poble que ha crescut força al voltant de la carretera eixamplant la seva oferta turística (hi ha hotels, restaurants, cases rurals i càmpings) però que encara conserva un interessant nucli antic que ens permet recordar com van ser durant centúries aquests llogarrets d'alta muntanya. Hi destaca l'església de Santa Maria de Ribera, d'origen romànic però força reformada als segles

La ruta s’inicia (o s’acaba) a Ribera de Cardós i recorre els ponts de Cassibrós, de la Mare de Déu de Lladrós i de Borito, tot i que val la pena sumar-li uns pocs quilòmetres més fins a Tavascan, on n’hi ha un d’espectacular al bell mig del poble

posteriors. Mentre que la façana i la torre del campanar, de planta quadrada i finalitats tant religioses com defensives, com delaten els merlets espitllersats que la coronen, són del s. XII, els darrers afegitons de l'edifici són barrocs, del XVIII.

Al poble més gran de la vall, situat on aquesta guanya ja força amplada camí del seu encontre amb la Vall Ferrera, s'hi va traslladar fa tres anys el Museu de les Papallones de Catalunya. Acumula una col·lecció de 25.000 exemplars, dels quals se n'exposen uns 3.500, que inclouen la més gran del món, la més petita i una trobada a Andorra el 1994 única a tot el planeta.

Des de Ribera de Cardós cal fer uns 400 metres riu amunt per la carretera L-504, que remunta tota aquesta vall (com les altres de la comarca, la d'Àneu, la Ferrera, la d'Assua, la de Siarb i la Coma de Burg, totes esculpides fa mil·lennis per glaceres, que en aquest cas arribava fins a Tírvia), per assolir, havent passat un càmping, el pont de Cassibrós, el primer del recorregut. El seu arc de mig punt s'alça set metres per damunt de les aigües i, després de travessar-lo, arribem al nucli, on una vintena d'habitants viuen a 926 metres d'altitud i on es pot visitar l'església originàriament romànica de Sant Andreu, molt modificada al s. XIX. El nom del poble, segons el gran lingüista Joan Coromines (1905-1997, autor del Diccionari etimològic de la llengua catalana), és un dels molts del Pirineu d'origen iberobasc: vindria de *kartze buruz* (que significaria “de cara al pedregar”).

El pont de Tavascan, la població més elevada de la vall, llueix un airós pont romànic, de 15,70 metres de llarg per 2,8 d'amplada.

El pont de Lladrós, romànic, s'alça vora l'ermita del mateix nom.

A més del pont medieval, el poble de Lladrós acull punts d'interès com l'església parroquial de Sant Pere i la capella romànica de la Mare de Déu del Pont, situada en un extrem del viaducte.

El Mirador dels Gorgs de Lladrós ens ofereix una vista superba de la vall principal de Cardós, des d'Ainet de Cardós, passant per Benante i Lladrós, fins a Lladorre i el Tuc del Caubo.

Seguint per la pista que porta a Ainet de Cardós trobem un interessant canal de reg de pedra que va resseguint la Noguera. Des d'Ainet, a l'altra banda del riu, sortint-nos de la ruta, ens podem plantar en mitja horeta al despoblat fortificat del Pui, les ruïnes d'un poble medieval de considerable extensió, probablement ja existent en època carolíngia, situat dalt d'un turó i esmentat al s. XII com Civitas Antiquitus, cosa que fa pensar a alguns historiadors que podria haver estat en aquells temps el nucli principal de la vall.

Creuant de nou la Noguera i continuant la ruta, la següent parada és Arrós de Cardós, ja a 1.030 metres d'altitud i amb una altra vintena de veïns censats. El poble es troba en una planúria de pastures a les quals corren deleroses les ovelles de raça aranesa, les més abundants a la vall (on també n'hi ha, però no tantes, de xisquetes), quan els obren les tanques dels corrals de les explotacions ramaderes. A aquests remugants els devem algunes de les fites de la gastronomia pallaresa, com la girella (l'únic embotit català fet amb corder, barrejat amb arròs), el palpis (una cuixa de xai cuïta amb verdures i herbes), l'escudella pallaresa o els formatges serrats i de tupí, als quals cal afegir productes d'altres orígens animals, com el xolís (una llonganissa de porc) o les truites dels seus nets rius.

El poble figura esmentat per primer cop en un document del 1121. Conserva dues torres fortificades dels segles XV-XVI, força modificades (i convertides en habitatges), alguna xemeneia esglaonada i, al prat de Gori, les restes d'un molí referenciat si més no des del s. XVII i d'una minicentral elèctrica privada que va proporcionar llum al poble des del 1956 i fins que Arrós es va connectar a la xarxa general, cosa que no va passar fins a les darreries de la dècada de 1980.

Tant si hem fet com si no la pujada a la vall d'Esterri ens tornem a situar vora el riu, on trobem el segon dels ponts de la ruta, el de la Mare de

Déu de Lladrós, a prop del qual s'alça l'ermita del mateix nom, de planta quadrada i volta de canó, escenari d'un aplec el tercer diumenge de maig. Si també el voleu veure, el poble queda a l'altra banda del riu. Tornats a la riba esquerra (en el sentit del corrent), el camí segueix fins a la Casa Serra, un imponent mas enganxat a l'ermita de Santa Eulàlia de Serra (s. XII), i passa a tocar de dues antigues serradores hidràuliques, les de Guelis i Millat, llegat d'un passat d'intensa explotació forestal, tot fent via cap a Lladorre, poble del qual, segons Coromines, també cal rastrejar l'origen del seu nom remuntant-se fins a un antic mot basc que significa “terra fonda” o “despreniment de terra”, i on una eixerida veïna de 86 anys ens confirma que hi viuen tot l'any una altra vintena de persones (d'unes dues-centes censades a tot el seu extens terme).

Dalt d'un turó que domina Lladorre des de l'altra riba hi ha les restes del seu castell, probablement amb orígens al s. XI, que conserva la major part del seu imponent mur perimetral, en alguns punts de cinc metres d'alçària. Com passa amb moltes altres fortificacions similars, els locals creïen falsament que un túnel subterrani el comunicava amb el corrent d'aigua per disposar de beure i aliment en cas de setge. El poble també ofereix al visitant un exemple d'arquitectura popular que no es pot veure ja a cap altre lloc del nostre país.

Un desviament cap a les altures

Des d'Arrós de Cardós es pot fer una extensió de la ruta agafant el camí vell a Esterri de Cardós, que s'enfila per una vall lateral entre boscos caducifolis i més amunt de pi negre, molts d'ells centenaris, alguns marcats en el seu temps per treure'n resina per fer foc o trementina, i entre els quals n'hi ha cinc catalogats com a monumentals. La meta són els prats d'alta muntanya del Pla de Nèqua, o Negua, a més de 2.000 metres d'altitud, a cavall (i mai millor dit: sovint hi ha enormes equins pirinencs que hi pasturen) entre les valls Ferrera i de Cardós. La llegenda diu que aquí es trobaven les bruixes d'aquestes contrades per fer els seus aquelarres. El poble d'Esterri conserva l'església de Sant Pere i Sant Pau, amb reproduccions de pintures murals conservades al MNAC de Barcelona. Aquesta variant, per bé que una mica més feixuga de cobrir per l'altura que es guanya en poc temps, permet gaudir, a més del bell paratge del pla, d'impressionants vistes aèries de la vall de Cardós des dels miradors del Cap de la Roca i els Gorgs de Lladrós.

Hi ha la possibilitat de fer una extensió de la ruta sortint des d'Arrós de Cardós i agafant el camí vell a Esterri de Cardós.

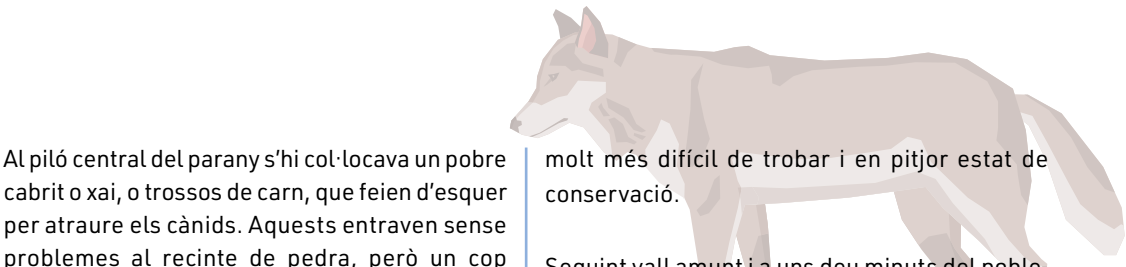
Des d'Arrós de Cardós a Lladrós el camí s'eleva i ofereix una espectacular panoràmica dels pobles de la vall i de les muntanyes que l'envolten.

Una guerra a mort fins a l'extinció

A uns dos-cents metres del poble, al paratge de Cabanelles, ens trobem una construcció gairebé circular de pedra seca, de 9,30 a 12 metres de diàmetre, formada per unes parets d'uns dos metres d'alçària lleugerament inclinades cap a dins, sense cap porta i adossada per un dels seus extrems a una penya rocosa. Al mig del cercle s'alça el que queda d'una mena de pedestal. Es tracta d'una llobatera, un parany per caçar llops construït al s. XIX. Aquests depredadors eren abundants a la zona fins fa cent anys i causaven estralls en els ramats, sobretot a l'hivern,

La llobatera és una construcció gairebé circular de pedra seca, formada per unes parets d'uns dos metres d'alçària lleugerament inclinades cap a dins i un piló central on s'hi col·locava un cabrit o xai que feia d'esquer, on els llops entraven sense problemes i quedaven atrapats

quan escassejaven les preses salvatges i els afamats mamífers començaven el seu període reproductiu. D'aquí provenia la dita que "qui mata un llop pel gener, com si en matés un miler".

Al piló central del parany s'hi col·locava un pobre cabrit o xai, o trossos de carn, que feien d'esquer per atraure els cànids. Aquests entraven sense problemes al recinte de pedra, però un cop dins descobrien que no solament no podien arribar fins a aquell aparentment fàcil àpat, sinó que tampoc podien abandonar el parany, cosa que intentaven una vegada i una altra fins a quedar-se sense forces. L'endemà, als veïns no els costava gaire matar-los a trets, a cops de pal o a pedrades. A les primeries del segle XX l'espècie (que ara sembla anar tornant al Pirineu) quedà extingida a la zona. De llobateres n'hi va haver de molts tipus i a molts llocs, però a hores d'ara a Catalunya només se'n conserven aquesta de Lladorre, declarada Bé Cultural d'Interès Local, i la de les bordes de Guidal, al mateix terme,

A uns dos-cents metres de Lladorre trobem una construcció singular: una llobatera, un enginyós parany de pedra per caçar llops construït al s. XIX.

molt més difícil de trobar i en pitjor estat de conservació.

Seguint vall amunt i a uns deu minuts del poble, sorgeix una bifurcació. El camí de baix permet visitar la Mola de Lladorre, un edifici del s. XVIII que acollí el molí fariner del poble, del qual en resta, tot i que molt malmesa, la seva maquinària, que va fer anar fins als anys 70 l'Emilio, el darrer moliner, i més tard aixoplugà una central hidroelèctrica que va abastir d'energia els seus habitants i els de Lleret. El camí de dalt fa via cap al pont de Borito, el darrer de la ruta iniciada a Ribera de Cardós, després de 8,8 quilòmetres de caminada (si no s'han fet les extensions al despoblat del Pui o la vall d'Esterri).

El pont de Borito data dels segles XII-XIII i el seu nom té probablement arrels èuscars: vindria de *buru* (que vol dir "cap" o "lloc elevat").

El més bonic, per al final

El de Borito és el més petit (només 7,5 metres de llargada), però per a molts és el més bonic i sens dubte el millor conservat dels ponts medievals de la vall de Cardós. Permetia passar a la banda del riu on a curta distància hi ha Tavascan, però el camí mor aquí: ara, a l'altra ribera, pendent amunt hi passa la carretera de la vall i arribar-hi a peu demana trepitjar l'asfalt o fer una llarga marrada muntanya amunt vorejant l'embassament. Datat als segles XII-XIII, té un sol ull que s'alça cinc metres sobre el corrent del riu i, un cop més, Coromines apuntà les probables arrels èuscars del seu nom, que provindria de *buru* (que vol dir "cap" o "lloc elevat").

Ja fora de la ruta senyalitzada, Tavascan, la població més elevada de la vall, i que pertany al municipi de Lladorre, ens premia amb un airós pont romànic, de 15,70 metres de llarg per 2,8 d'ample i 7 per damunt del riu de Tavascan, que separava, fins que es va alçar aquesta bella construcció, els dos barris del poble. També és Bé Cultural d'Interès Local i esdevé un lloc magnífic per acabar el recorregut, ja quasi als peus dels pics nevats de fins a 3.000 metres esquitxats de llacs glacials que formen la capçalera de la vall de Cardós.

Molts dels fugitius de la barbàrie nazi que van creuar el Pirineu per aquesta zona van ser detinguts i tancats a la caserna de la Guàrdia Civil de Tavascan o en algun hostal del poble.

El camí a la llibertat

El convuls segle XX no va deixar de banda aquest avui tan pacífic racó del Pirineu. Després que milers de persones escapessin per aquesta via de les tropes franquistes l'any 1939, la invasió alemanya de França l'any següent va començar a empenyar en sentit contrari nombrosos fugitius de la barbàrie nazi. Alguns dels jueus concentrats per les autoritats col·laboracionistes del règim de Vichy al departament de l'Arieja, internats al poble d'Aulus-les-Bains (l'any 1942 n'hi havia 636), van intentar creuar en petits grups el Pirineu pels colls de Tavascan, Colax, Guiló, Lladorre, l'Artiga o Boet, desafiant la duresa del camí i del clima i la vigilància a ambdues bandes de la frontera. També ho van provar pilots aliats abatuts sobre l'Europa ocupada i altres presoners de guerra gràcies a xarxes organitzades pels serveis d'intel·ligència occidentals. Els uns i els altres van comptar amb l'ajut de la Resistència francesa i de passadors professionals o altruistes locals.

La majoria dels que van superar les muntanyes (molts devien morir pel camí) van ser detinguts i tancats a la caserna de la Guàrdia Civil de Tavascan o, els més afortunats, en algun hostal del poble. Altres van acabar reclosos a l'Hostal Cardós de Ribera. Des d'allà eren traslladats a una presó de Sort, avui convertida en el Museu Camí de la Llibertat (el qual forma part del projecte "Perseguits i salvats" posat en marxa el 2014 per la Diputació, que va rescatar de l'oblit cinc de les rutes d'evasió pel Pirineu lleidatà). Posteriorment se'ls duia a centres penitenciaris de Lleida, Barcelona i Madrid o a un camp de concentració de Miranda de Ebro (Burgos). Mentre que, al principi, el més habitual era que fossin retornats immediatament a l'altre costat de les muntanyes, on sovint els esperava la mort, a partir del 1942 se'ls va començar a retenir a presons espanyoles fins que finalment van ser alliberats i, en el cas dels jueus, molts van poder arribar a Amèrica o Palestina.

Ribera de Cardós acull el mes d'agost la Fira de Bruixes i Encantades, trobada on es barregen les tradicions paganes i la història real d'aquests populars (i tan injustament tractats) personatges.

Un estiu de festa en festa

Ribera de Cardós celebra les seves festes majors per la Segona Pasqua i el 8 de setembre. Lladrós ho fa per Sant Pere, el 29 de juny, mentre que a l'agost la gresca es trasllada a Surri (el dia 11) i Ainet (el 15). També a l'agost, Ribera de Cardós acull la Fira de Bruixes i Encantades (programada enguany per al dia 21), on es barregen les tradicions paganes i la història real d'aquestes dones tan injustament tractades pels seus coetanis i per la cultura popular. Hi ha jocs i cercaviles, música celta, contacontes, teatre i parades amb productes locals. L'endemà, diumenge, a Tavascan, el veïnat enfilàrà muntanya amunt per gaudir de la VI Trobada Transfronterera d'agermanament entre els habitants del poble pallarès i els d'Ustou, el primer nucli francès a l'altra banda de la frontera, així com entre els parcs naturals de l'Alt Pirineu i dels Pirineus de l'Arieja. I per reblar el clau d'aquell ben mogut cap de setmana, Tavascan acollirà el festival gastronòmic "Tasta les nostres muntanyes", amb degustacions de productes locals maridats amb vins i cerveses també de la terra i música en directe.

La façana i el campanar de l'església de Santa Maria de Ribera, d'origen romànic però força reformada als segles posteriors, palesen finalitats tant religioses com defensives.

El bateig de Ribera de Cardós

Segons recull l'escriptor Pep Coll, la llegenda diu que, al principi, Ribera de Cardós, que llavors es deia Borente, es trobava muntanya amunt, ben protegida de possibles atacs, però lluny de les finques vora el riu que els seus veïns conreaven. Amb el temps, però, es van afatar de tants viatges de pujada i baixada i van decidir aixecar un poble nou a tocar de l'aigua i els sembrats. Un cop acabades

totes les cases, es van reunir per batejar-lo. Després d'hores de deliberacions, no trobaven cap nom que els fes el pes. Fins que un home menut que no havia mogut un dit durant les obres va proposar: "Ja que és vora del riu, diguem-li Ribera, i com que els trossos estan infestats de cards, hi podem afegir de Cardós". Fora per convenciment o per cansament, el nom va ser adoptat de seguida.

Amb una longitud total de 18 km, la Noguera de Cardós vertebrava tota la vall i acaba desguassant a la Noguera Pallaresa.

Arcos de pizarra sobre aguas transparentes

Un millar de años después de su construcción, los puentes medievales del valle de Cardós que salvan el río Noguera de Cardós siguen cumpliendo su función y hacen posible disfrutar de una ruta que nos aproxima a los valores naturales, históricos y culturales de este rincón del Pallars Sobirà. La excursión, de 8,5 kilómetros y apta para todo tipo de caminantes, acumula un desnivel de unos 200 metros y solo se puede hacer de forma lineal. Parte de Ribera de Cardós, la población más grande del valle, que atesora el Museo de las Mariposas de Cataluña, donde se exponen ejemplares únicos. El primer puente del recorrido es el de Cassibrós, junto al núcleo homónimo, que ofrece la iglesia de Sant Andreu de origen románico. Desde Ainet, una variante lleva hasta el despoblado fortificado de Pui, núcleo medieval de considerable extensión. La siguiente parada es Arrós de Cardós, en una llanura donde pastan rebaños de ovejas de raza aranesa y xisqueta. El segundo puente de la ruta es el de la Mare de Déu de Lladrós, junto a la ermita del mismo nombre. El camino discurre luego por el pueblo de Lladorre y los restos de su castillo, originario del siglo XI. Algo más lejos, en el paraje de Cabanelles, se halla una trampa para lobos construida en piedra seca en el siglo XIX. El último puente, el de Borito, es también el más bonito y el mejor conservado de esta sugerente ruta, que finaliza en la localidad de Tavascan con su airoso puente románico.

Arches of slate over transparent waters

A thousand years after their construction, the medieval bridges of the Val de Cardós, which span the River Noguera de Cardós, continue to serve their function and make it possible to enjoy a route that brings us close to the natural, historical and cultural values of this corner of El Pallars Sobirà. This 8.5 km excursion, which is apt for all types of walkers, has a total net variation in altitude of about 200 metres and can only be followed in a straight line. It starts from Ribera de Cardós, which is the largest settlement in the valley and houses the Butterfly Museum of Catalonia, which has various unique exhibits. The first bridge along the route is that of Cassibrós, which stands next to the nucleus of the same name, which offers us the Romanesque-style church of Sant Andreu. From Ainet, a variant leads off to the, now uninhabited, fortified settlement of Pui, which is a medieval nucleus of some size. The next stop is Arrós de Cardós, which stands on a plain where flocks of Aranesa and Xisqueta sheep now graze. The second bridge along the route is that of the Mare de Déu de Lladrós, which stands next to the hermitage of the same name. The path then runs through the village of Lladorre, passing what remains of its 11th century castle. Somewhat further on, at Cabanelles, there is a wolf trap, which was built from dry stone, back in the 19th century. The last bridge: that of Borito, is the prettiest and best conserved of those on this interesting route that finishes at the village of Tavascan and at its lofty Romanesque bridge.

Des arcs en ardoise sur des eaux transparentes

Mille ans après leur construction, les ponts médiévaux de la vallée de Cardós qui enjambent la rivière Noguera de Cardós continuent de remplir leur fonction et permettent de profiter d'un itinéraire au plus près des valeurs naturelles, historiques et culturelles de ce coin du Pallars Sobirà. De 8,5 kilomètres et adaptée à tous les niveaux de randonneurs, cette excursion accumule un dénivelé de 200 mètres et peut uniquement s'effectuer de façon linéaire. Elle part de Ribera de Cardós, le plus grand village de la vallée, qui abrite le Musée des papillons de Catalogne, où sont exposés des spécimens uniques. Le premier pont de l'itinéraire est celui de Cassibrós, à côté du village du même nom, qui accueille l'église de Sant Andreu d'origine romane. Depuis Ainet, une variante mène à Pui, village médiéval abandonné d'une extension considérable. L'étape suivante est Arrós de Cardós, situé dans une plaine de pâturage destinées aux troupeaux de moutons de race aranaise et "xisqueta". Le deuxième pont de l'itinéraire est celui de la Mare de Déu de Lladrós, situé à proximité de l'ermitage du même nom. Le chemin traverse ensuite le village de Lladorre et les vestiges de son château, qui date du XIe siècle. Un peu plus loin, à Cabanelles, on trouve un piège à loups construit en pierres sèches au XIXe siècle. Le dernier pont, celui de Borito, est aussi le beau et le mieux conservé de ce superbe itinéraire, qui s'achève avec le gracieux pont de style roman de Tavascan.

Arcs de lòsa ath dessus d'aigües transparentes

Un milenat d'ans dempús dera sua construcció, es pònts medievals dera val de Cardós que trauèssen er arriu Noguera de Cardós encara hèn era sua foncion e hèn possible que pogam gaudir d'ua rota que mos apròpe as valors naturaus, istorics e culturaus d'aguest cornèr deth Pallars Sobirà. Era excursion, de 8,5 quilomètres e apta tà tot tipe de caminaires, a un desnivèu d'uns 200 mètres e non se pòt hèr que de manèra linhau. Ges de Ribera de Cardós, eth pòble mès gran dera val, qu'aubèrge eth Musèu des Parpalhòles de Catalonha, a on s'exposèn exemplars unics. Eth prumèr pònt deth recorrrut ei eth de Cassibrós, ath costat deth nucli omonim, a on i é era glèisa de Sant Andreu, d'origina romanica. D'Ainet, ua varianta mos amie enquiath despoblats fortificats de Pui, nuclèu medievau d'extension considerabla. Era etapa següenta qu'ei Arrós de Cardós, en un planèr a on pèishen ramades de oelhes de raça aranesa e xisqueta. Eth segon pònt dera rota qu'ei eth dera Mare de Déu de Lladrós, ath cant dera capèla deth madeish nòm. Eth carrèr passe dempús peth pòble de Lladorre e es rèstes deth sòn castèth, originari deth sègle XI. Un shinhau mès luenh, en endret de Cabanelles, i a un param entà lops hèt de peïra seca en sègle XIX. Eth darrèr pònt, eth de Borito, ei tanben eth mès bèth e eth mès ben conservat d'aguesta rota suggestiva, qu'acabe ena localitat de Tavascan damb eth sòn airós pònt romanica.

EL PIRINEU I LES TERRES DE LLEIDA REBEN LA CERTIFICACIÓ "BIOSPHERE DESTINATION"

Text: Consell editor

Fotos: Consell editor i Parc Natural de l'Alt Pirineu

El reconeixement, impulsat pel Patronat de Turisme de la Diputació de Lleida i atorgat per l'Institut de Turismo Responsable (ITR), certifica el compromís de la demarcació amb la sostenibilitat en l'àmbit turístic.

El Pirineu i les Terres de Lleida han obtingut al maig del 2021 la certificació "Biosphere Destination" com a destí turístic responsable i sostenible, una de les acreditacions més reconegudes internacionalment en l'àmbit de la sostenibilitat. Les destinacions amb la certificació "Biosphere" tenen la garantia d'una auditoria externa alineada amb els 17 Objectius de Desenvolupament Sostenible i l'acord de París contra el Canvi Climàtic a través de la Carta Mundial de Turisme Sostenible +20.

La certificació fa visible l'aposta del territori per un model de turisme responsable, ambientalment sostenible, socialment incliusiu i universalment accessible, els quatre criteris que regeixen i formen l'essència del distintiu de sostenibilitat "Biosphere Destination". Així mateix, aquest reconeixement confirma el compromís amb el model de turisme responsable que propugna el Pla Estratègic del Pirineu i les Terres de Lleida 2019-2022 impulsat pel Patronat de Turisme i que aposta per un model de gestió de turisme sostenible, que vetlla pels valors de la sostenibilitat social, econòmica i mediambiental.

Fins ara a la demarcació de Lleida només la Val d'Aran tenia aquest reconeixement, atorgat l'any 2014. Va ser la primera destinació de muntanya del món a rebre'l.

Durant l'acte de presentació de la certificació en roda de premsa, la vicepresidenta del Patronat de Turisme, Rosa Pujol, va explicar que des de la Diputació i el mateix Patronat "volem estendre la cultura de la sostenibilitat i fomentar les bones pràctiques en gestió sostenible a les nostres empreses i serveis turístics, tant públics com

privats. Creiem que aquest nou segell amb reconeixement internacional ens ha de servir per donar una major visibilitat a la nostra demarcació i continuar treballant un full de ruta que aposti per la gestió sostenible del territori, com també a moltes de les iniciatives que actualment ja estan impulsant empresaris, entitats, ajuntaments i consells comarcals que tenen la sostenibilitat

com a eix central de la seva actuació". Pujol va remarcar també que la sostenibilitat és avui dia un procés indispensable per a qualsevol destinació turística. Ara, amb motiu de la pandèmia de la COVID-19, cada cop hi ha una major conscienciació i sensibilització envers aquelles destinacions que aposten de manera ferma per la sostenibilitat.

Per la seva banda, Tomás Azcárate, president de l'Institut de Turismo Responsable, va explicar que "Lleida destaca pels seus increïbles paratges

naturals i un ric patrimoni cultural i humà, que permeten oferir experiències sostenibles durant tot l'any, especialment basades en l'ecoturisme i el turisme de natura i d'aventura. Així mateix, l'aposta pel turisme de natura i de proximitat involucrant les petites i mitjanes empreses locals ha resultat clau per seguir treballant en temps de pandèmia i amb activitat turística escassa".

El Patronat de Turisme de la Diputació de Lleida va iniciar els tràmits per a l'obtenció de la certificació "Biosphere" l'any 2019. Des d'aleshores el Patronat ha coordinat amb els diferents actors del territori i els responsables de l'Institut de Turismo Responsable (ITR) les fases del projecte: planificació, diagnòstics, plans d'acció, implementació, autoavaluació i auditoria.

Durant tot aquest procés de certificació i els treballs de consultoria i auditoria s'ha fet una anàlisi del grau de desenvolupament d'accions de sostenibilitat turística i alhora s'ha elaborat un Pla d'acció de turisme responsable i sostenible del Pirineu i les Terres de Lleida, que s'haurà d'executar en els propers dos anys i que va relacionat amb l'establiment de polítiques de turisme responsable, desenvolupament social de la destinació, comunitat local, conservació i millora del patrimoni natural i cultural del territori.

La fase de diagnosi valora la preservació dels diferents espais naturals de la demarcació i el compromís real amb el medi ambient i el model de gestió sostenible que promou entre d'altres el Pla Estratègic del Patronat de Turisme del Pirineu i les Terres de Lleida 2019-2022, per

gaudir-ne i protegir millor el patrimoni natural i cultural del territori per tal de garantir la qualitat de vida de la població local.

S'hi destaquen els paratges espectaculars del Pirineu i la sòbria bellesa de les Terres de Lleida, juntament amb el ric patrimoni cultural i humà del conjunt del territori, que permet oferir experiències sostenibles i amb un alt nivell de sensibilització envers la sostenibilitat per part de les diferents parts implicades (sector públic i privat, la comunitat local, els mateixos turistes...). També recull les diferents certificacions de Patrimoni Mundial de què disposa actualment la demarcació de Lleida, en sintonia amb la UNESCO.

TASQUES D'AVALUACIÓ PER A LA CERTIFICACIÓ DE SOSTENIBILITAT EN UN CENTENAR D'EMPRESSES

El Patronat de Turisme, en col·laboració amb l'Institut de Turismo Responsable (ITR), també ha ofert a totes les empreses de Lleida vinculades amb el sector turístic una nova eina digital per crear el seu pla de sostenibilitat i fer més sostenible la demarcació. Es tracta de la plataforma "Biosphere Sustainable Lifestyle", que ajuda les empreses a desenvolupar plans de sostenibilitat personalitzats mitjançant la selecció de més de 400 activitats i accions sostenibles, vinculades amb els objectius de l'Agenda 2030 de Desenvolupament Sostenible de les Nacions Unides. La tramitació es pot fer 100 % en línia.

El Pirineo y las Tierras de Lleida reciben la certificación "Biosphere Destination"

El Pirineo y las Tierras de Lleida han obtenido la certificación "Biosphere Destination" como destino responsable y sostenible, que cuenta con la garantía de una auditoria externa alineada con los 17 Objetivos de Desarrollo Sostenible y el acuerdo de París contra el Cambio Climático. El Patronato de Turismo de la Diputación de Lleida inició los trámites para recibir la certificación "Biosphere" en 2019, y desde entonces ha coordinado con los distintos actores del territorio y el Instituto de Turismo Responsable (ITR) las fases del proyecto. Además, el Patronato ha ofrecido a todas las empresas de Lleida vinculadas con el sector turístico la plataforma "Biosphere Sustainable Lifestyle" para desarrollar planes de sostenibilidad personalizados.

The Pyrenees and the Lands of Lleida receive recognition as a "Biosphere Destination"

The Pyrenees and the Lands of Lleida have obtained certification as a "Biosphere Destination", recognising them as a responsible and sustainable destination with the guarantee of an external audit conducted in line with the 2030 Agenda's 17 Sustainable Development Goals and the Paris Agreement on Climate Change. The Patronat de Turisme of the Diputació de Lleida began proceedings to receive "Biosphere" certification in 2019. Since then, it has worked closely with different local stakeholders and with the Institute for Responsible Tourism (ITR) to prepare the various phases of this project. In addition, the Patronat has offered all the companies in Lleida that are connected to the tourist sector the "Biosphere Sustainable Lifestyle" platform in order to help develop their own made-to-measure sustainability plans.

El president de la Diputació, Joan Talarn, i la vicepresidenta del Patronat de Turisme, Rosa Pujol, van signar en la inauguració de Fitur 2020 la Carta de compromís amb el Turisme Sostenible a l'estand de Biosphere de l'Institut de Turismo Responsable (RTI).

Rosa Pujol, vicepresidenta del Patronat de Turisme, i Juli Alegre, cap de Promoció i Màrqueting, van recollir el passat mes de maig la certificació "Biosphere Destination", que acredita el Pirineu i les Terres de Lleida com a destinació turística responsable i sostenible.

Del centenar d'empreses que han iniciat les tasques d'avaluació i auditoria per obtenir la certificació "Biosphere Sustainable Lifestyle", 4 ja l'han obtinguda: la casa de turisme rural Torre del Codina de Tàrraga, a la comarca de l'Urgell; l'empresa de turisme actiu Roc Roi de Llavorsí, al Pallars Sobirà; i l'agència de viatges especialitzada en turisme Tu i Lleida, a la Noguera, i Nou Càmping, al Pallars Sobirà.

Les Pyrénées et les Terres de Lleida reçoivent le label "Biosphere Destination"

Les Pyrénées et les Terres de Lleida ont obtenu le label « Biosphere Destination » en tant que destination responsable et durable, qui bénéficie de la garantie d'un audit externe aligné sur les 17 Objectifs de développement durable et l'accord de Paris contre le changement climatique. Ayant entamé les démarches pour recevoir cette certification en 2019, l'Office de tourisme de la Diputación de Lleida coordonne depuis les phases du projet avec les différents acteurs du territoire et l'Institut du tourisme responsable (ITR). En outre, l'Office de tourisme a offert à toutes les entreprises de la région de Lleida liées au secteur touristique la plateforme « Biosphere Sustainable Lifestyle » destinée à l'établissement de plans de durabilité personnalisés.

Eth Pirenèu e es Tèrres de Lleida reciben era certificación "Biosphere Destination"

Eth Pirenèu e es Tèrres de Lleida an obtingut era certificación "Biosphere Destination" coma destinación responsable e durabla, que compde damb era garantia d'ua auditoria externa alinhada damb es 17 Objectius de Desenvolupament Durable e er acòrd de París contra eth Cambi Climatic. Eth Patronat de Torisme dera Deputacion de Lleida comencèc es formalitats entà recèber era certificación "Biosphere" en 2019, e d'alavetz ençà a coordinat damb es diferents actors deth territòri e er Institut de Torisme Responsable (ITR) es fases deth projecte. Ath delà, eth Patronat a afruit a totes es empreses de Lleida restacades damb eth sector toristic era plataforma "Biosphere Sustainable Lifestyle" entà desvolopar plans de sostenibilitat personalizadi.

Oficines de Turisme

CONSELLS COMARCALS

Consell Comarcal de l'Alt Urgell
Pg. Joan Brudieu, 15
25700 la Seu d'Urgell
Tel. 973 35 31 12
turisme@alturgell.ddl.net
alturgell.cat

Consell Comarcal de l'Alta Ribagorça
Av. de Victoriano Muñoz, 48
25520 el Pont de Suert
Tel. 973 69 03 53
consell@ccar.ddl.net
pturisme@ccar.ddl.net
altaribagorça.cat

Consell Comarcal de la Cerdanya
Pl. del Rec, 5
17520 Puigcerdà
Tel. 972 88 48 84
recepcio@cerdanya.org
cerdanya.cat

Consell Comarcal de les Garrigues
Av. Francesc Macià, 54
25400 les Borges Blanques
Tel. 973 14 26 58
consell@garrigues.cat
ccgarrigues.com

Consell Comarcal de la Noguera
Plaça de la Unió Catalanista, 1
25600 Balaguer
Tel. 973 44 89 33
consell@ccnoguera.cat
montsec.cat

Consell Comarcal del Pallars Jussà
C. Soldevila, 18 (casa Sullà)
25620 Tremp
Tel. 973 65 01 87
turisme@pallarsjussa.cat
pallarsjussa.net

Consell Comarcal del Pallars Sobirà
Camí Cabanera, 2
25560 Sort
Tel. 973 62 10 02
turisme@pallarssobira.cat
turisme.pallarssobira.cat

Consell Comarcal del Pla d'Urgell
C. Prat de la Riba, 1
Edif. Can Niubó
25230 Mollerussa
Tel. 973 71 13 13
consell@plaurgell.cat
plaurgell.cat

Consell Comarcal de la Segarra
Pg. Jaume Balmes, 3
25200 Cervera
Tel. 973 53 13 00
consell@ccsegarra.cat
ccsegarra.cat
lasegarra.org

Consell Comarcal del Segrià
C. Canyeret, 12
25007 Lleida
Tel. 973 05 48 00
turisme@segria.cat
segria.cat

Consell Comarcal del Solsonès
C. Dominics, 14
(Pl. del Consell Comarcal)
25280 Solsona
Tel. 973 48 20 03
consell@elsolsones.cat
elsolsones.cat

Consell Comarcal de l'Urgell
C. Agoders, 16
25300 Tàrrega
Tel. 973 50 07 07
turisme@urgell.cat
urgell.cat
turismeurgell.cat
larutadelcister.info

Conselh Generau d'Aran
Pg. dera Libertat, 16
25530 Vielha
Tel. 973 64 18 01
conselharan.org

OFICINES DE TURISME

Agramunt
Of. Municipal de Turisme d'Agramunt
Pl. del Pou, s/n
25310 Agramunt
Tel. 973 39 10 89
turisme@agramunt.cat
agramunt.cat

Alguaire
Of. Turisme Aeroport de Lleida-Alguaire
Tel. 973 03 27 44

Alinyà
La Rectoria d'Alinyà
Plaça del Ball Pla 25794 Alinyà
Tel. 608 05 56 66
info@alinyamuntanya.cat
alinyamuntanya.cat

Arbeca
Espai Cèsar Martinell - Cooperativa del Camp
C. Lleida, 32
25140 Arbeca
Tel. 973 16 01 82 / 973 16 00 08
turismearbeca206@arbequina.coop
arbeca.cat

Arties
Turisme de la Val d'Aran (Només oberta primavera i estiu)
C. dera Mòla, s/n - 25599 Arties
o.s.torisme@aran.org
visitvaldaran.com

Balaguer
Pl. Comtes d'Urgell, 5
25600 Balaguer
Tel. 973 44 51 94 / 973 44 66 06
turisme@balaguer.cat
balaguer.cat

Baronia de Rialb, la
C. Monestir, 1
25747 Gualter, la Baronia de Rialb
Tel. 973 46 02 34
turisme@baroniarialb.cat
baroniarialb.cat

Barruera
Patronat de la Vall de Boí
Pg. Sant Feliu, 43 - 25527 Barruera
Tel. 973 69 40 00
vallboi@vallboi.com
vallboi.com

Bellpuig
Of. Municipal de Turisme de Bellpuig
Pl. Sant Roc, 23 - 25250 Bellpuig
Tel. 973 32 05 36 / 973 32 04 08
oficinaturisme@bellpuig.cat
bellpuig.cat
Punt d'Informació del Convent de Sant Bartomeu
Ctra. Belianes, s/n
25250 Bellpuig
Tel. 973 32 02 92
bellpuig.cultura@gencat.cat
bellpuig.cat

Bellver de Cerdanya
Centre d'informació, interpretació i recerca del Parc Natural del Cadi-Moixeró
C. de la Font, 5
25721 Talló (Bellver de Cerdanya)
Tel. 973 51 08 02
centredetallo@bellver.org
bellver.org
bellverecoturismecerdanya.cat

Borges Blanques, les
Cons. Com. de les Garrigues
Av. Francesc Macià, 54
25400 les Borges Blanques
Tel. 973 14 26 58
turisme@garrigues.cat
turismegarrigues.com

Oficina Comarcal i Local de Turisme Espai Macià
Pl. Ramon Arqués, 5
25400 les Borges Blanques
Tel. 973 14 08 74
info@espaimacia.cat

Bossòst
(Només oberta primavera i estiu)
Eth Grauèr, s/n - 25550 Bossòst
Tel. 973 64 72 79
torisme@bossost.es
bossost.es

Cervera
Turisme Cervera
Av. President Macià, 78
25200 Cervera
Tel. 973 53 44 42
turisme@cerverapaeria.cat
turismecervera.cat

Oficina Comarcal de Turisme
Pg. Jaume Balmes, 3
25200 Cervera
Tel. 973 53 13 00
turisme@ccsegarra.cat
lasegarra.org

Cogul, el
Punt d'Informació "Centre d'interpretació de les pintures rupestres del Cogul"
Camí de l'Albagés, km 1
25152 el Cogul
Tel. 672 44 59 90
reservescogul.acdpc@gencat.cat
cogul.cat

Coll de Nargó
Ajuntament i Dinofera
Pl. de l'Ajuntament
25793 Coll de Nargó
Tel. 973 38 30 48
culturaiturisme@collnargo.ddl.net
collnargo.ddl.net

Estany d'Ivars i Vila-sana
Punt d'Atenció Turístic (Zona aparcaments)
Tel. 973 71 13 13
info@estanyivarsvilasana.cat
estanyivarsvilasana.cat

Esterri d'Àneu
C. Major, 42
25580 Esterri d'Àneu
Tel. 973 62 63 45
turisme@esterrianeu.cat
vallsdaneu.org

Gerri de la Sal
Of. Tur. del Baix Pallars
Pl. Àngel Esteve, s/n
25590 Gerri de la Sal
Tel. 973 66 20 40 / 630 05 61 38
turisme@baixpallars.ddl.net
baixpallars.ddl.net

Gósol (Berguedà)
Info. Turística i Centre Picasso
Pl. Major, 1
25716 Gósol
Tel. 973 37 00 55
elstreshereus@gmail.com
gosol.ddl.net

Granadella, la
Of. Turisme de la Granadella
Plaça de la Independència, 1
25177 la Granadella
Tel. 973 09 41 01
info@culturadeloli.cat

Guissona
C. del Tint, 2
25210 Guissona
Tel. 973 55 14 14
turisme@guissona.cat
guissona.cat
museudeguissona.cat

Isona i Conca Dellà
Punt d'informació Museu Conca Dellà
C. del Museu, 7
25650 Isona
Tel. 973 66 50 62
ofturisme@parc-cretaci.com
parc-cretaci.com

Ivars d'Urgell
Punt d'Atenció Turístic
Cal Sinén
(Afores d'Ivars d'Urgell)
25260 Ivars d'Urgell
Tel. 973 71 13 13
estany@plaurgell.cat
turismeplaurgell.cat

Les
(Només oberta primavera i estiu)
Av. Sant Jaume, 39
25540 Les
Tel. 973 64 73 03
torismeles@torismeles.com
torismeles.com

Llavorsí
Punt de reforç d'estiu
Ctra. Vall de Cardós, s/n
25595 Llavorsí
Tel. 973 62 20 08
ajuntament@llavorsi.ddl.net
llavorsi.ddl.net

Lleida
Of. Tur. de Catalunya a Lleida
Pl. Edil Saturnino, 1
25007 Lleida
Tel. 973 24 88 40
ot.lleida@gencat.cat

Punt d'Informació
Turó de la Seu Vella
Edifici Canonja
25002 Lleida
Tel. 973 23 84 46
ot.lleida@gencat.cat
Turisme de Lleida
C. Major, 31 bis
25007 Lleida
Tel. 973 70 03 19
infoturisme@paeria.es
turismedelleida.cat

Llessui
Centre d'informació de Llessui
Ecomuseu dels Pastors de la Vall d'Assua
Escoles de Llessui, s/n
25567 Llessui
Tel. 973 62 17 98

Mollerussa
Oficina Turisme del Consell Comarcal del Pla d'Urgell (planta baixa Casa Canal)
Av. Jaume I, 1
25230 Mollerussa
Tel. 973 60 39 97
turisme@plaurgell.cat
turismeplaurgell.cat

Oficina Turisme del Pla d'Urgell
(Can Niubó)
C. Prat de la Riba, 1
25230 Mollerussa
Tel. 973 71 13 13
turisme@plaurgell.cat
plaurgell.cat

Oliana
Av. Barcelona, 81
25790 Oliana
Tel. 973 47 03 39
olianaturisme@gmail.com
oliana.cat

Organyà
Pl. de les Homilies
25794 Organyà
Tel. 973 38 20 02
ajuntament@organya.cat
organya.cat

Penelles
C/ del Carme, 2
Tel. 973 610 246 / 621 266 167
gargar@penelles.cat
gargar.negocio.site/

Pobla de Segur, la
Of. Tur. de la Pobla de Segur (Estació d'esports i natura del Pirineu)
Plaça del Ferrocarril
25500 la Pobla de Segur
Tel. 973 68 02 57
turisme@lapobladesegur.cat
lapobladesegur.cat

Pont de Suert, el
Patronat Comarcal de Turisme de l'Alta Ribagorça
Av. de Victoriano Muñoz, 48
25520 el Pont de Suert
Tel. 973 69 04 02
pturisme@ccar.ddl.net
turismealtaribagorca.cat

Of. Municipal de Turisme del Pont de Suert
Av. de Victoriano Muñoz, 22
25520 el Pont de Suert
Tel. 973 69 06 40 / 973 69 00 05
turisme@elpontdesuert.cat
visitaelpontdesuert.com

Port del Comte
Estació d'Esquí
25284 la Coma i la Pedra
Tel. 973 49 23 78
ajuntament@comapedra.cat
comapedra.cat

Puigcerdà
Turisme Cerdanya
Ctra. N-260, km 179-180
17520 Puigcerdà (Girona)
Tel. 972 14 06 65
info@cerdanya.org
cerdanya.org

Oficina Turisme Salardú
Trauèssa Balmes, 2
25598 Salardú
Tel. 973 64 51 97
o.s.torisme@aran.org
visitvaldaran.com

Santuari del Miracle (Riner)
Oficina de Turisme del Miracle
Santuari del Miracle, s/n
25290 El Miracle (Riner)
Tel. 973 09 09 16
reserves@elmiracle.cat
elmiracle.cat

Sant Llorenç de Morunys
Oficina de Turisme
Ctra. de Berga, s/n
25282 Sant Llorenç de Morunys
Tel. 973 49 21 81
info@lavalldelord.com
lavalldelord.com

Seu d'Urgell, la
Of. Tur. de la Seu d'Urgell
C. Major, 8
25700 la Seu d'Urgell
Tel. 973 35 15 11 / 973 35 30 57
info@turismeseu.com
turismeseu.com

Turisme Alt Urgell
Pg. Joan Brudieu, 15
25700 la Seu d'Urgell
Tel. 973 35 31 12
turisme@alturgell.ddl.net
alturgell.cat

Turisme Pallars Sobirà
Camí de la Cabanera, s/n
25560 SORT
Tel. 973 621 002 - Fax. 973 621 003
www.pallarssobira.cat
otpallarssobira.wordpress.com

Solsona
Of. Tur. del Solsonès
Ctra. de Bassella, 1
25280 Solsona
Tel. 973 48 23 10
turisme@turismesolsones.com
turismesolsones.com
solsonaturisme@ajsolsona.cat
solsonaturisme.com

Sort
Of. Com. de Turisme del Pallars Sobirà
Camí de la Cabanera, s/n
25560 Sort
Tel. 973 62 10 02
turisme@pallarssobira.cat
turisme.pallarssobira.cat

Tàrrega
Of. Com. de Turisme de l'Urgell
C. Agoders, 16
25300 Tàrrega
Tel. 973 50 07 07
turisme@urgell.cat
turismeurgell.cat
larutadelcister.info

Tavascan
Ctra. de Tavascan, s/n
25577 Tavascan
Tel. 973 62 30 79
info@tavascan.net
tavascan.net

Torre de Capdella, la
Ajuntament de la Torre de Capdella
Punt d'Informació Turisme Vall Fosca
Pl. de l'Ajuntament, 1
25515 la Torre de Capdella
Tel. 973 66 30 01
turisme@vallfosca.net
vallfosca.net

Tremp
Epicentre. Centre de visitants del Geoparc
Pg. del Vall, 13
25620 Tremp
Tel. 973 65 34 70
oficinaturisme@pallarsjussa.cat
pallarsjussa.net

Tuixent
Ajuntament
Pl. Serra del Cadí, 1
25717 Tuixent
Tel. 973 37 00 30
museu@trementinaires.org
trementinaires.org

Utxesa
Punt d'Informació i d'Interpretació d'Utxesa
Cv. Pearson, 2
25170 Torres de Segre
Tel. 973 79 63 94 / 660 61 26 15
utxesa@utxesa.org
utxesa.org

Vallbona de les Monges
Of. Municipal de Turisme de Vallbona de les Monges
C. Prat de la Riba, 6
25268 Vallbona de les Monges
Tel. 973 98 25 00
turisme@vallbonadelesmonges.cat
vallbonadelesmonges.cat

Vall de Cardós
Punt de reforç d'estiu
Camí de la Reguera, s/n
25570 Ribera de Cardós
Tel. 973 62 31 22
ajuntament@vallcardos.ddl.net
valldecardos.cat

Verdú
Of. Municipal de Turisme
Pl. Bisbe Comelles, 13
25340 Verdú
Tel. 973 34 72 16
turisme@verdu.cat
verdu.cat

Vielha
Foment Torisme Val d'Aran
Pg. dera Libertat, 16
25530 Vielha
Tel. 973 64 06 88
info@visitvaldaran.com
visitvaldaran.com
Of. Torisme Vielha
C. Sarriulèra, 1
25530 Vielha
Tel. 973 64 01 10
o.torisme@aran.org
visitvaldaran.com

Vilagrassa
Of. Municipal de Turisme
C. Tàrrega, 12
25330 Vilagrassa
Tel. 973 31 11 62
ajuntament@vilagrassa.cat
vilagrassa.cat

Vila-sana
Punt d'Atenció Turístic de Vila-sana
(Afores de Vila-sana)
25245 Vila-sana
Tel. 973 71 13 13
estany@plaurgell.cat
estanyivarsvilasana.cat
turismeplaurgell.cat

PUNTS D'INFORMACIÓ DELS PARCS

Centre dels Parcs dels Pirineus
Av. Valls d'Andorra, 33
25700 la Seu d'Urgell
Tel. 973 36 09 54
pnaltpirineu@gencat.cat
parcsnaturals.gencat.cat

Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici
Seu administrativa Ca de Simamet
C. de les Graieres, 2
25528 Boí (Alta Ribagorça)
Tel. 973 69 61 89
pnaiguestortes@gencat.cat
info.aiguestortes@oapn.es
parcsnaturals.gencat.cat/ca/aiguestortes

Casa del Parc
C. de Sant Maurici, 5
25597 Espot (Pallars Sobirà)
Tel. 973 62 40 36

Parc Natural de l'Alt Pirineu Seu del Parc Natural de l'Alt Pirineu
C. de la Riba, 1
25595 Llavorsí
Tel. 973 62 23 35
pnaltpirineu@gencat.cat
parcsnaturals.gencat.cat/ca/alt-pirineu

Parc Natural del Cadí-Moixeró
C. la Vinya, 1
08695 Bagà
Tel. 938 24 41 51
pncadimoixero@gencat.cat
gencat.cat/parcs/cadi

Patronat de Turisme de la Diputació de Lleida
Rambla Ferran, 18, 3r pis
25007 Lleida
Tel. 973 24 54 08
info@aralleida.cat
aralleida.cat
lleidatur.com

A LA NOSTRA
TERRA

Compreem talent

Escaneja el còdi QR
per descobrir tot
el nostre talent!

Ajuntament de Lleida

Diputació de Lleida

Generalitat de Catalunya